

RUKOUKSEN
JUURILLA

Risto Santala

RUKOUKSEN JUURILLA

Isämeidän-rukous –
elämäsi suuri mahdollisuus

Juuret VI

KUVA JA SANA

RUKOUKSEN JUURILLA

Isämeidän-rukous – elämäsi suuri mahdollisuus
Juuret VI

copyright 2004 © RISTO SANTALA ja
KUVA JA SANA

kustantaja
KUVA JA SANA
PAJUNIITYNTIE 1
00320 HELSINKI
PUH. 09-8567 4999

kansityö
ANTTI KAMPPINEN

etukannen kuva (metsämaisema)
ALL OVER PRESS

kirjapaino
GUMMERUS KIRJAPAINO OY
JYVÄSKYLÄ 2004

ISBN 951-585-128-9

Sisällysluettelo

TIE RUKOUKSEN JUURILLE	9
Yleiset rukousohjeet	10
Elämäni käänteentekevin löytö	12
Rukoukseen liittyvä oikea asenne	15
 KAANAAN KIELEN VIITEKEHYS	 17
Uhritapoihin liittyvä tausta-ajattelu	20
Sovitus ja synninpäästö	25
 RUKOUKSEN ERI HAASTEET	 29
Pelastusoppi pelkistetyimmillään	30
Rukous synnintunnustuksena	32
Armo rukouksen perustana	36
Esirukouksen raamatullinen tausta	39
 YLISTYS- JA KIITOSRUKOUKSET	 42
Ylistyskäsitteiden erittely	44
Raamatun esimerkkejä kiitosvirsistä	48
Hannan kiitosvirsi	49
Marian kiitosvirsi	51
Sakariaan kiitosvirsi	52
Simeonin kiitosvirsi	54
Kielitieteellisiä havaintoja	56

ISÄMEIDÄN-RUKOUKSEN AITOUS	60
Isämeidän-rukouksen eri versiot	62
Jumala, isä vai äiti?	65
Jeesuksen erityissuhde Isäänsä	66
Isämeidän juutalaisissa rukouksissa	68
 ISÄMEIDÄN-RUKOUKSEN SANOMA	 75
Isämeidän-kirjallisuus	77
 ENSIMMÄINEN RUKOUS	 81
<i>Pyhitetty olkoon sinun nimesi</i>	81
Pyhyiden käsite Raamatussa	83
 TOINEN RUKOUS	 85
<i>Tulkoon sinun valtakuntasi</i>	85
Lähetysaarnan läisyysperspektiivi	86
Valtakunta-ajatus muissa juutalaisissa lähteissä	88
 KOLMAS RUKOUS	 91
<i>Taphtukoon sinun tahtosi</i>	91
Rukouksen suomalaisen käännöksen sanoma	92
Hepreankielisen käännöksen näkökohdat	94
Mikä on Jumalan tahto?	95
Herramme opettama ”lyhyt rukous”	96
 NELJÄS RUKOUS	 99
<i>Anna meille – jokapäiväinen leipämme</i>	99
Mitä jokapäiväinen leipä merkitsee?	99
Jokapäiväisen leivän eri käsitteet	101
 VIIDES RUKOUS	 107
<i>Anna meille meidän velkamme anteeksi</i>	107
Syntikäsitteisiin liittyvä sanoma	109
Anteeksiantamus vai koston oikeus	113

KUODES RUKOUS	115
<i>Älä saata meitä kiusaukseen</i>	115
Apostoli Paavalin ihmiskuva	116
Kohtaamme kiusauksen kolmella rintamalla	119
Oppi sielunvihollisesta ja kadotuksesta	120
Juutalainen rukouskirja Isämeidän-rukouksen mallina	122
Maaailman henki ja kiusaukset	126
 SEITSEMÄS RUKOUS	 131
<i>Vaan päästä meidät pahasta</i>	131
Pahan todellisuus	133
Isämeidän-doksologian historialliset juuret	134
Aamen-sanank merkitys ja sen käyttö	138
Isämeidän-rukouksen soveltaminen käytäntöön	139
Herran rukouksen loppusanat	143
 ”VERBA VOLANT, SCRIPTA MANET”	 145
Gottlieb Kleinin kirjallinen tuotanto	146

Tie rukouksen juurille

Kaunein sana, mitä ihmisestä voidaan lausua, on kirjoitettu apostoli Paavalista Apt. 9:11 jakeessa: ”Katso, hän rukoilee!” Alkuseurakunnan vainoojan viha ja uho oli riisuttu. Hän oli sokeutunut. Hänet piti taluttaa Damaskon majapaikkaan. Kolmen päivän ajan hän ei syönyt eikä juonut mitään. Silloin hän oppi rukoilemaan. *Rukous on syvimmiltään Jumalan puhetta ihmissydämessä.* Silloin tapahtuu se, mistä Paavali kirjoittaa, että ”Henki itse rukoilee meidän puolestamme”, ja mekin rukoilemme ”öin ja päivin”, ”lakkaamatta”! Minun on kuitenkin ”*rukoiltava hengelläni ja myös ymmärrykselläni*” (1. Kor. 14:15). Jos rukous on Jumalan työtä meissä, siihen ei niin hevin väsy. ”Samoin myös Henki auttaa meidän heikkouttamme. Sillä *me emme tiedä, mitä* meidän pitää rukoileman, niinkuin rukoilla tulisi, mutta Henki itse rukoilee meidän puolestamme sanomattomilla huokauksilla” (Room. 8:26).

Rukousta oppii vain rukoilemalla. Ruotsin nuori rabbi **Gottlieb Klein** kirjoitti ensimmäisessä pienessä kirjassaan vuonna 1890 sanat, joiden eteen olen vaimoni kanssa pysähtynyt: ”*Oi isät ja äidit, opettakaa lapsenne rukoilemaan. Opettakaa heitä etsimään Jumalaa onnen päivinä – että he eivät jäisi pulaan, kun heiltä riisutaan inhimillinen viisaus ja*

maallinen omaisuus – näin voimme lopun hetken tullessa astua turvallisesti Jumalan ihanuuden istuimen eteen.” Kun Norjan kansallinen herättäjä **Albert Lunde** valikoitui aikaan julistajan tehtävään, tuota nuorta merimiestä pyydettiin ensin rukoilemaan pienissä seurakuntapiireissä. Hänen sanoistaan heijastui hengellinen todellisuus, joka mursi sydämiä. Siksi häntä ruvettiin käyttämään julistajana koko Skandinaviassa yli seurakuntarajojen.

Meidän on opeteltava rukoilemaan myös *ymmärryksellämme*. Siksi uskovien isien ja äitien sekä lastemme tulisi opetella ilmaisemaan Jumalan ja ihmisten edessä sydämensä sisimmät ajatukset. Rukous onkin asiapuhetta. Jos meillä on asiaa Jumalalle, kyllä me osaamme lausua sen myös omin sanoin. Jeesuksen opetuslapset kokivat avuttomuutensa rukoilijoina. Luukas 11:1 kertoo, että Jeesus oli ollut rukoilemassa, kun *eräs* hänen opetuslapsistaan pyysi: ”Herra, **opeta meitä rukoilemaan**, niinkuin Johanneskin opetti opetuslapsiansa.” *Johannes Kastaja oli pappi Sakariaan poika ja tunsikin ilmeisesti papiston käyttämät rukoussäädökset ja rukoukset.* Synagogan rukouskirja Siduur perustuu osittain näihin vanhoihin ohjeisiin. Ainakin Andreas ja Johannes Sebedeuksen poika olivat kuunnelleet jo aikaisemmin Johannes Kastajaa. Olisiko toinen heistä esittänyt tämän pyynnön?

Yleiset rukousohjeet

Jeesus puhui Vuorisaarnassaan Matt. 6. luvussa ensin almujen antamisesta. Se piti tehdä salassa. ”Ja sinun Isäsi, joka *salassa* näkee, maksaa sinulle.” (jae 6). Tämä koski myös rukouselämää.

Sen piti tapahtua niin, että ihmiset eivät sitä näkisi. ”Kun sinä rukoilet, mene *kammioosi* ja sulje ovesi ja rukoile

Isääsi, joka on ”*en too kryptoo*” eli *salassa*; ja sinun Isäsi, joka on *salassa*, maksaa sinulle.” Kreikan sanonta kammiosta, ”*tamieion*”, viittaa ikkunattomaan säilytyshuoneeseen. Rabbit kutsuivat sitä nimellä ”*badar ha-badarim*” eli sananmukaisesti ”huoneitten huone”. Sitähän rukouskopperon pitäisi olla. Tällainen ruokavarasto oli usein perheen ainoa lukittava komero. Englantilaisella käännöksellä ”*closet*” on tietty kaiku suomenkielessä. Monelle kuitenkin juuri kylpyhuone tai WC on ainoa paikka, jossa voi häiriintymättä ja häpeilemättä polvistua rukoukseen. Temppelissä oli ns. hiljainen huone, jonne saattoi tuoda *salassa*, ”*en too kryptoo*”, köyhille ja orvoille tarkoitettuja almuja. Helsingin Suurkirkon ”*krypta*” eli maanalainen luola ja ”kätköpaikka” onkin ollut monen rukouskammiona.

Jeesus muistutti ensin, ettei tule ”tyhjiä hokea” niin kuin pakanat. Jopa hallelujasta voi tulla eräänlainen itämainen ”*mantra*”, hokema, johon ei liitetä aina Raamatun omaa viitekehystä. 1. Aik. 16:7 ja Nehemia 11:17 kertovat leeväisestä *Aasafista ja hänen sukulaisistaan*, jotka Daavid asetti kiittämään Herraa. He aloittivat rukoiltaessa kiitosvirren. 1. Aik. 16:7–11 ja 34 antavat kauniit ohjeet, *mistä* tuli kiittää. Neljä kertaa siinä muistutetaan Jumalan ”iankaikkisesta” liitosta – ”sillä hänen armonsa pysyy iankaikkisesti!” Synagogan tapa alkaa rukous sanoilla ”*barukh atta Adonai melekh haolam*” eli ”siunattu ole Sinä Herra, maailman kuningas”, juontaa temppelinaikaisista säännöistä. Niihin liittyy myös vertauskuvallisia tapoja.

Kun usein kysellään eri *rukousasennoista*, on hyvä tietää, että oppineet olivat määränneet tarkoin, miten piti rukoilla. Yleisimmin rukous tapahtui seisten, kuten ”*amidah*” eli ”seisten” noudatettava ”*shmoneh esreh*”, ns. ”kahdeksantoista” rukous oli luettava. Kääntyneinä temppeliin päin suoritettiin ensin viitan helmat järjestykseen ja jalat liitettiin

yhteen; sitten käännettiin katse alas ainakin rukouksen aluksi ja kädet ristittiin puuskaan rinnan päälle. Näin seistiin kuin palvelija isäntänsä edessä. Papitkin katsoivat maahan lausuessaan ”Herran siunauksen” ja seurakunta sulki tällöin silmänsä. Rukoilija saattoi kumartaa vain päänsä, vaipua polvilleen tai jopa käydä pitkälleen maahan. Jälkimmäinen tapa oli tarkoitettu vain niille, jotka olivat ”hurskaita kuin Joosua”.

Jeesus ei tällaisia ohjeita antanut. Isämeidän-rukousta kutsutaan usein ”Herran rukoukseksi”. Jotkut tutkijat ovat todenneet, että se saattaa harhauttaa ajattelemaan Jeesuksen myös itse sitä käyttäneen. Kysymyksessä oli kuitenkin ohjeellinen *opetuslapsille* annettu rukous, jota käytettiin yhteisissä tilaisuuksissa, kasteliturgiassa ja ehtoollisen yhteydessä. Nykyään löytyy seurakuntayhtymiä, joissa Isämeidän-rukousta ei lainkaan käytetä. Näin moni on sen täysin unohtanut. Samoin on valitettavasti käynyt myös apostolille uskontunnustukselle. Isämeidän perustuu joka osaltaan keskeisiin oppineiden ohjeisiin. Se kattaa koko elämän ja on kaikkien rukousten perusmalli.

Elämäni käänteentekevin löytö

Tarkalleen 55 vuotta sitten törmäsin papin opinnoissa nimeen **Rudolf Bultmann**. Oppikirjojen mukaan häntä pidettiin teologisen tieteen pelastajana. Kun saksalaiset teologit väittivät kautta linjan, että Uusi testamentti on historiallisesti epäluotettava ja että se on täynnä taruja, tarjoutui Bultmann puhdistamaan evankeliumit oletetuista myyttiaineksista. Sen sijaan hän puhui *seurakunnan uskon saarnasta, keerygmasta*, joka heijastaa ”pelastustapahtumaa”. Näin tahdottiin pelastaa kirkko ja sen sanoma. Tähän myrskynsilmään nuoret papinplantut johdettiin.

Prof. **Rafael Gyllenberg** tunnusti kyllä, että ”keerygmassa ja evankeliumeissa julistettu Kristus ei ole historiallinen Jeesus, vaan uskon ja jumalanpalveluksen Kristus”. ”Uskonnonhistoriallisen tutkimuksen kieltä käyttäen kristusjulistus oli kulttilegenda ja evankeliumit laajennettuja kulttilegendoja.” Erityisesti mieltä loukkasi se, että Johanneksen evankeliumi esitettiin käyttämässämme Gyllenbergin UT:n johdanto-opissa epäperäisten kirjoitusten jälkeen. Tätäkö älyllistä epärehellisyyttä papin tulisi edustaa? Herran pyhä ehtoollinenkin oli vain helleenisten kulttiaterioiden heijastumaa. Bultmann yliarvioi inhimillisen järjen lausuen julkisesti, että ”tänä radion aikakautena ei voi enää uskoa ihmeisiin”.

Mutta miten kävikään? Olin hankkinut Ruotsista joitakin juutalaisten oppineitten julkaisuja. Niihin kuului myös prof. **Gottlieb Kleinin** alkujaan saksaksi 1910 ilmestynyt kirja ”*Onko Jeesus historiallinen henkilö?*”. Vastaavanlainen lukuelämys tapahtuu vain kerran tai kahdesti ihmiselämässä. **A. Drews** oli kirjoittanut kaksiosaisen kirjan *Die Christusmythe eli Kristustaru*. Siinä hän väitti, että on ”täydellinen erehdys” ajatella kristillisen kirkon kehityksen alkaneen historiallisesta henkilöstä, Jeesuksesta.

Rabbi **Klein** kertoi vastineessaan, että hän oli tutkinut uutterasti yli 30 vuotta Uutta testamenttia ja voi sen pohjalta ”tiivistää ajatuksensa seuraavasti: kirkkaammin, täsmällisemmin ja persoonallisempaa leimaa kantaen kuin Jeesuksen oppi on, ei ole talletettu mitään muuta muinaisajan oppia”.¹ Jeesuksen opin aitous näkyi parhaiten Isämeidän-rukouksen rakenteessa ja sanonnoissa. **Klein oli kirjoittanut jo v. 1905 kirjan *Fader vår*, ”Isämeidän, tut-**

¹ **Gottlieb Klein**, Är Jesus en historisk personlighet? Stockholm 1910, s. 48.

kielma alkukirkon tuntemiseksi”.² Sen johdannossa hän esitti huolensa tiedemiesten ja harrastelijoiden pyrkimyksestä *halventaa juutalaisuuden merkitystä kristinuskon syntyy.* ”Se on myös ollut syynä sivistyneistön parissa vallitsevaan siveelliseen kaaokseen.” Klein totesi, että ”*jos tahdomme tutkia tieteellisesti kristinuskon historiallista alkuperää, sen luonnetta ja kehitystä, meidän tulee syventyä ensi sijassa sen juutalaisiin juuriin*”. Juuri näin tapahtui omassa elämässäni. Aloin tutkia nyt määrätietoisesti rabbinistista kirjallisuutta.

1960-luvun alussa tapasin Ruotsissa prof. **Gösta Lindeskogin**. Tunsin hänen erinomaisen saksalaisen kirjansa ”Jeesuskysymyksestä uuden ajan juutalaisuudessa”.³ Lindeskog kertoi saaneensa ratkaisevan kimmokkeen kutsumuksellensa Kleinin pienistä Jeesus-kirjoista. Valmistellessaan väitöskirjaansa 30-luvun natsi-Saksassa hän joutui kiusalliseen asemaan juutalaisrakkautensa vuoksi. Kerroin, että myös minulle Kleinin kirjat olivat olleet käännteentekeviä. Kun keskustelin kerran israelilaisen prof. **Martin Buberin** kanssa uskon perusteista, viittasin rabbi Kleinin kirjoihin. Silloin tuo kuuluisa ”dialogian mestari” sanoi Kleinin tunteneen Jeesuksen aikaisen kirjallisuuden paremmin kuin kukaan hänen aikalaisensa. Perekdyttyäni myöhemmin **Kleinin rukousta käsitteleviin kirjoihin**, jouduin ihmettelemään myös hänen sielunhoidollista ja hengellistä syvällisyyttään.⁴

² **Gottlieb Klein**, Fader vår, ett bidrag till kännedom om urkristendomen, Stockholm 1905.

³ **Gösta Lindeskog**, Die Jesusfrage im Neuzeitlichen Judentum, Leipzig 1938, 369 s. ja sen lyhennelmä Jesus och Judarna, Stockholm 1940, 186 s.

⁴ Katso **Kleinin** esittelyä loppuluvussa ”Verba volant, scripta manet”.

Rukoukseen liittyvä oikea asenne

Muistan, kun polvistuimme 60-luvulla turistien kanssa it-takahvituksen jälkeen Jerusalemin heprealaisen koulumme ruokasalin lattialle. Ikkunanurkkauksesta kuului syvä itkunsekainen rovasti **Railonkosken** bassoääni: ”Isä, meillä on jano, meillä on jano saada kohdata sinut!” Psalmi 42 puhuu samasta sisäisestä kaipuusta: ”Niinkuin peura halajaa vesipuroille, niin minun sieluni halajaa sinua, Jumala. Minun sieluni janoo Jumalaa, elävää Jumalaa.” Juuri tämä ”kaipaava usko”, josta vanhat kristityt usein puhuivat, synnyttää aidon rukouselämän. Tuhlaajapoikakin muisti isänsä, kun hänelle tuli nälkä ja jano. Psalmissa 62:2 sanotaan: ”Jumalaa yksin minun sieluni hiljaisuudessa odottaa” – heprean sanonta ”*dumijaa nafshi*”, ”minun sieluni on hiljaa” kuvaa pysähtymistä Jumalan eteen. Hälyänten ja kapinan tulee väistyä.

Vaimoni tihrutti eräänä aamuna itkua Jerusalemin kodissamme. Olimme saaneet kuulla läheisen työtoverimme **Eila Laukkasen** sairastuneen syöpään. Silloin hän meni tämän sisaren luo ja luki hänelle psalmin 131. ”Herra, minun sydämeni ei ole ylpeä, eivät minun silmäni ole korskeat, *enkä minä tavoittele asioita, jotka ovat minulle ylen suuret ja käsittämättömät*. Totisesti, minä olen sieluni viihdyttänyt ja tyynnyttänyt; niinkuin vieroitettu lapsi äidin helmassa, *niinkuin vieroitettu lapsi, niin on sieluni minussa*.” Vain äiti, joka on pitänyt imettämänsä lasta rinnoillaan, käsittää tämän kielikuvan osuvuuden.

Vaimoni on kertonut, että tultuaan orvoksi hyvin nuorena, hän on ollut aivan kuin ”Jumalan kantotuolissa”. Tätä on myös oikea rukous. Psalmi 108 alkaa sanoilla: ”Minun sydämeni on *valmis*, Jumala, minä tahdon veisata ja soittaa; *valmis* on minun sieluni.” Valmiudesta käytetään sanaa

"nahon levavi". Nahon tarkoittaa varmaa, levollista ja "oikeata". Oikea asenne merkitsee sydämen virittymistä oikealle aaltopituudelle.

Jumalanpalveluksesta käytetään hepreassa sanontaa *"avodat Adonai"* eli *"Herran työ"*. Siinä seurakuntalainen osallistuu Jumalan valtakunnan työhön. Ja rukous on samalla Jumalan työtä meissä. Joskus nurisemme sitä, että liturgiassa on liian paljon rukousosia ja pitkiäkin pyyntöjä. Kun olemme penseitä ja taitamattomia rukoilijoita, saamme **opetella** esirukouksen taitoa kirkkorukouksista. Näin niihin tulee merkillistä syvyyttä. Jos meillä on oikea asenne ja aaltopituus, kuulemme Jumalan puheen sydämissämme. Samuel sai pappi Eeliltä yleispätevän ohjeen 1. Sam. 4. luvussa. Kun Jumala puhutteli häntä, siihen piti vastata: **"Puhu, Herra; palvelijasi kuulee!"** Jaakob näki 1. Moos. 28:12 jakeen mukaan tikapuut, jotka ulottuivat taivaaseen asti. "Ja Jumalan enkelit kulkivat niitä myöten **ylös ja alas.**" Rukous merkitsee kahdensuuntaista liikennettä, seurustelua Jumalan kanssa. Meidän tulisi kuulla, "mitä Henki seurakunnalle sanoo".

Kaanaan kielen viitekehys

Raamatun alkukieliset käsitteet heijastavat usein ihmisen sisintä etsintää. Suomessa on ollut kyllä teologien piireissä muotina, että alkukielten tuntemusta vähätellään. Tämä tendenssi sai iskulauseensa vuonna 1969 **Esko Rintalan** kirjasta ”*Heprean sanat sikseen*”. Siinä hän arvosteli terävästi vuoden 1938 Kirkkoraamatun käännösratkaisuja. Uuden käännöksen pohjaksi hän ehdotti ns. ”dynaamisen vastaavuuden” periaatetta. Tämä toteutui melko puhtaaksiviljeltynä vuoden 1992 uudessa Kirkkoraamatussamme. Varsinkin VT:n käännös on kyllä osin niin epätarkka, että sitä ei voi käyttää lähetysmailla eikä raamatunopetuksessa.⁵ Kehitys jatkuu yhä samalla linjalla.

Kotimaa-lehden keskustelussa on todettu, että ”vuonna 2001 voimaan astuvan tutkinnonuudistuksen myötä teologisen tiedekunnan A-koulutusohjelmasta voisi valmistua viiden opintoviikon klassisten kielten opinnoilla. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kielistä vähemmän nauttiva opiskelija voi heittää hyvästit hikoilulle kreikan ja heprean parissa”. Kun vain neljännes teologian opiskelijoista pyrkii

⁵ Ongelmaa on analysoitu **Santalán** kirjassa *Suudelma hunnun läpi*, Kuva ja Sana 1998, 152 s.

selkeästi papintehtäviin, teologisesta tiedekunnasta on tullut oikotie ”itsensä toteuttamiseen” ja väliaikainen eteinen muihin tiedekuntiin. Näin on pappiskoulutuksessamme menetetty todelliset valmiudet vakavasti otettavalle teologian tutkimukselle. Tähän tilanteeseen alkukielten väheksyminen on johtanut. Nyt meidän tulisi palauttaa ”heprean sanat kunniaan”!

Sekä hepreasta että arabiasta on käytetty sanontaa ”*enkelten kieli*”. Tämä johtuu osittain siitä, että niissä voi samasta sanajuuresta eri kieliopillisten muotojen kautta luoda uusia käsitteitä. Muistan kokemuksesta, kuinka Puutarhahaudan arabipastori ”**Matta**” esitti asiansa niin taiteellisesti, että sitä äidinkielenään puhuva ystäväni putosi täysin pois kärryiltä. Raamatun heprea on luonut mm. *synnistä, ubrikäsitteistä, kostonajatuksesta ja rukouksesta* sanoja, joiden juuret heijastavat niiden sisäistä syntyhistoriaa. Julistajat voivat leikitellä näillä käsitteillä ja elävöittää tällä tavalla sanomaansa.

Kun matkaamme rukouksen juurille, on hyvä tiedostaa nämä Raamatun ymmärtämiseen liittyvät kielelliset salaisuudet. Tässä mielessä voi olla totta, minkä suosittu israelilainen sananparsa sanoo: ”*Avira de-erets Jisrael mahkim*”, ”Israelin ilmapiiiri viisastuttaa”. Näin on tehnyt mm. **Martin Buber** kääntäessään uudelleen hepreankielisen Raamatun saksaksi. Hänen uudet alkukieleen perustuvat kielelliset ratkaisunsa ovat kyllä hämmentäneet joitakin lukijoita, mutta ainakin Kirjojen kirjan heprealainen viitekehys on näin vahvistunut.

Olen jo vuosia sitten kerännyt vastaavalla tavalla aineistoa aiheesta ”**Kaanaan kieli kunniaan**”. Se oli tarkoitettu vastineeksi ”Heprean sanat sikseen”-kirjalle. Jätin kuitenkin tämän oman huumorilla höystetyn aineistoni ”pöytä-

laatikkokirjallisuuden” kategoriaan. **Raamatun alkukieleen liittyy syvälinen psykologinen sanoma.** Kun luotsaamme ajatuksiamme Isämeidän-rukouksen juurille, emme pyri laatimaan rukouskirjaa tai rukouksen opasta. **Päämääränä on lähestyä hengellisen elämän perusteita kokonaisuutena ja osoittaa, miten uskomme eri osa-alueet liittyvät toisiinsa.** Näin havaitsemme raamatullisen ajattelun omailemaisuuksia. Siitä Paavali kirjoittaa seikkaperäisesti 1. Kor. 2:12–14 jakeissa: ”Me emme ole saaneet maailman henkeä, vaan sen Hengen, joka on Jumalasta, että tietäisimme, mitä Jumala on meille lahjoittanut; ja *siitä me puhumme, emme inhimillisen viisauden opettamalla sanoilla, vaan Hengen opettamalla, selittäen hengelliset hengellisesti.* Mutta luonnollinen ihminen ei ota vastaan sitä, mikä Jumalan Hengen on; sillä se on hänelle hullutus, eikä hän voi sitä ymmärtää, koska *se on tutkisteltava hengellisesti.*”

Rabbiinisen tradition mukaan jokainen oppilause piti vahvistaa Raamatun jakeilla, sillä ”inhimillisillä sanoilla ei ole todistusvoimaa”. Raamatunlauseet eivät menetä koskaan ”kirjallista merkitystään”, vaikka niissä on myös salaisia viitteitä ja hengellisiä ohjeita. Niistä voi löytää 7, 39 tai jopa 70 eri näkökulmaa. Ja lopuksi oli aina kysyttävä, ”mitä tästä opimme” ja ”mitä se merkitsee meille” käytännössä. Samalla tarkasteltiin, *miten yksityiset tosiasiat liittyivät kokonaisuuteen.* Se edusti ns. ”*tooppista metodia*”, jossa kukin asia ”paikannetaan” omaan yhteyteensä. Näin löydetään niiden ”*topos*” eli ”paikka” ihmisen ajattelussa. Se on eräänlaista ”*mindmapping’ia*” eli mielen kartoitusta, jossa huomioidaan aina koko topografinen maisema. Mielivaltaista yksityisfilosofiaa ei saanut harrastaa. Raamatuntutkimukseen soveltaen tässä on kysymys, kuten tooppisen metodin johtava edustaja **Renée Bloch** on määritellyt, ”pyrkimyksestä kääntää uudelleen ja aktualisoida menneet tekstit

nykytilanteeseen”.⁶ Heprean kielen käsitteiden avulla voimme tunkeutua siihen *sielunmaisemaan*, jota kukin käsite heijastaa.

Raamatun heprealaista viitekehystä kuvaa sekin, että siinä on **seitsemän eri syntikäsitettä**. Esitämme ne varsinaisessa Isämeidän-erittelyssämme (ss. 109–113). Ne kaikki ovat sidoksissa ihmisen jumalasuhteeseen ja syyllisyyteen. Kreikkassa on vain yksi syntisana ”*hamartia*”, joka merkitse erehdystä ja epäonnistumista. Samoin **kostamisesta on Raamatussa kymmenen eri sanontaa**, joista vain yksi vastaa jyrkkää kostonajatusta. Kostamisesta muistutetaan, että vain Jumalan on ”kosto ja rankaiseminen”. Tätä punnitsemme Isämeidän-rukouksen viidennen pyynnön yhteydessä.

Uhritapoihin liittyvä tausta-ajattelu

Kolmannen Mooseksen Kirjan alussa esitetään eri uhrlajit. Niitä ilmentävät käsitteet heijastavat psykologista taustaa, joka synnytti uhrilaitoksen. Tämä VT:n evankelisin kirja toistaa 60 kertaa Lutherille tärkeää sanontaa ”*Herran edessä*”. Kolmatta Mooseksen Kirjaa on pidetty ”sovituksen kirjana”. Ihminen koki aikanaan oman pyhittämättömyytensä. Sen saattoi korjata vain ”Herran edessä”. *Siihen liitettiin aina synnintunnustus ja rukous.*

⁶ Tooppisen metodin perustajana pidetään Aristotelesta, joka tahtoi löytää aina filosofian ”johtavat näkökohdat”. Hänen metodiaan kehitti sittemmin italialainen Giovanni Battista (Giambattista) Vico ja esim. japanilainen Hakayama Noriaki. Myös Karl Marx oli kiinnostunut Vicon lähestymistavasta. Kreikan sana *topos* merkitsee siis ”paikkaa”. Siitä juontuu tuo ”paikantamisen” periaate.

”Uhri- ja sovituskirjan” toistuva sanonta *”kedoshim tihju”*, ”olkaa pyhät” ilmaisee pyhittäytymisen kaipuun (11:44–45, 19:2, 20:7 ja 26 etc.). Sama aihe toistuu kymmeniä kertoja Uudessa testamentissa: Jeesus Kristus ”on tullut meille viisaudeksi ja pyhitykseksi”; Hän tahtoo saattaa ”pyhityksemme täydelliseksi”; näin me kasvamme ”pyhäksi temppeliksi Herrassa”; ”tämä on Jumalan tahto, teidän pyhityksenne” (1. Kor. 1:30, Ef. 2:21, 1. Tess. 4:3). Uskovan tuli ”vaeltaa Jumalan pyhyudessa ja puhtaudessa” (2. Kor. 1:12). Kun europarlamentin edustajalta **Eija-Riitta Korholalta** kysyttiin TV-haastattelussa, mitä rukous on, hän vaikeutui. Sitten hän vastasi: ”Rukous on Jumalan pyhyden edessä olemista.” Olisiko aikamme ihminen kadottamassa pyhyden tajun?

Uhraamisesta käytetty käsite *”lehakriv”* juontuu sanasta ”lähellä”, *”karov”*. Ihmiset kaipasivat Jumalan läheisyyttä. Siksi he kokoontuivat suurin joukoin uhritilaisuuksiin. Niissä he kohtasivat oman ja yhteisen raadollisuutensa ja pyysivät Jumalan apua elämäänsä. **3. Mooseksen Kirjan 1. luku** puhuu ensin *”polttouhrista”*, *”olah”*. Sen sanajuuri merkitsee *”ylentämistä”*. Uhriksi valittiin ”virheetön” urospuolinen uhriteuras. Se poltettiin ”rapoineen” alttarilla. Näin myös synnin sakka piti hävittää (Jer. 48:11). Kun uhrisavu nousi taivaalle, sen myötä ylensivät myös uhraajat sydämensä Jumalan puoleen. Vanhan kirkon liturgian sanat *”sursum corda”* eli *”ylentäkää sydämenne”* heijastavat samaa kaipuuta.

Kaikki synnit oli sovitettava ”rapoineen”. Joskus tästä uhritavasta käytetään sanasta *”kool”* eli *”kaikki”* johdettua nimeä *”kalil”*, *”kokonaisuhri”*. Helsingin Raamattukoulun oppilailla oli aikanaan muuan luvallinen ”voimasana”. Tuo ärrä-voittoinen ilmaisu liittyi Hebrealaiskirjeen 10:10 jakkeeseen: ”Me olemme pyhitetyt Jeesuksen Kristuksen ruumiin uhrilla *kerta kaikkiaan*.”

Toinen Leviticus-kirjan eli ”leeviläisten ohjeitten” luku käsittelee ruokauhreja. Niistä käytetään sanaa ”*minba*”, joka merkitsee toisin pisteytettynä ”lepoa”. Jes. 28 puhuu ensin papiston ”käsky käskyn päälle”-asenteesta. Sen jälkeen Jesaja esittää, mistä uskossa on kysymys: ”Herra on sanonut heille: *tässä on lepo*; antakaa väsyneen levätä, *tässä on levähdyspaikka!*” Jeremia 6:16 lisää: ”Kysykää, mikä on *hyvä tie*, ja vaeltakaa sitä, *niin te löydätte levon sielullenne.*” Jeesuskin sanoi Matt. 11:29 sanat, joita on hyvä toistella pitkin päivää: ”Oppikaa minusta, sillä minä olen hiljainen ja nöyrä sydämeitä; *niin te löydätte levon sieluillenne.*” Jeremian hyvään tiehen liittyen arabialainen sananlasku muistuttaa, että ”tie on viisaampi kuin ihminen”. Oheinen käsiteanalyysi osoittaa, että *ruokauhuriin osallistujia etsi lepoa sisimpäänsä.*

Papitkin saivat oman osansa yhteisestä ateriasta. Siksi heille ei suotu lainkaan perintömaata. 4. Moos. 18:20 lisää: ”Minä itse olen *sinun osuutesi ja perintöosasi.*” Ennen Jeesuksen aikaa elänyt rabbi Hillel opetti etsimään tällaisia yhteen kuuluvia ”ajatusperheitä”, ”*binjan av me-katuuv ehad*”. Jesaja 40:10 ja 62:11 sanoo Messiaasta: ”Hänen *palkkansa* on hänen mukanaan.” Tämä lohdutti aikanaan erästä Israelin nuorta juutalaiskristittyä, kun hän joutui vanhempiensa hylkäämäksi uskonsa vuoksi. ”*Tämä on Herran palvelijain perintöosa, tämä heidän vanhurskautensa, minulta saatua, sanoo Herra*” (Jes. 54:17).

Uhreissa määriteltiin aina Herran osa, uhraajan osa ja papin osuus. Nykyajan pappikin saa kyllä kymmenykset julistamastaan evankeliumista. Muutoinkin papin osa on hyvä, koska hänen ei tarvitse tehdä muuta kuin puhua ja juoda kahvia. Ja tietenkin myös ”studeerata, saarnata ja rukoilla”.

Leeviläiskirjeemme kolmas luku puhuu yhteysuhrista, ”*shelem*”. Samasta sanajuuresta muodostuu tuttu ”rauhaa”

merkitsevä ”shalom”-tervehdys. Englantilainen Raamattu kääntääkin sen sanalla ”*peaceoffering*”, ”**rauhan**” ja sovinnon uhri. Myös ”*shilum*” eli ”**maksu**” juontuu samoista juurikirjaimista, samoin kuin ”*shalem*” eli ”**täydellinen**”. Yhteysateriaalla tehtiin *täydellinen* sovinto ja *maksettiin* samalla keskinäiset velat. Uhrina piti olla ”virheetön” eläin. Siihen kuului myös olennaisesti ”veren vihmonta”. Yhteysuhri käristettiin ”polttouhrin päällä”. Se sai aikaan ”suloisen tuoksun” ja antoi myös erityisen aromin uhriruokaan. ”Ja jokainen uhri on suolalla suolattava”, kuten Markus 9:49 muistuttaa.

Altтарin pohjalla olevasta tulisijasta käytetään sanaa ”*isbe*”, jonka sanajuuri ”*esh*” merkitsee ”tulta”. Uusi raamatunkäännös on keksinyt siihen kuusi kertaa toistuvan epäonnistuneen vastineen ”*tuliuhri*”. Näin syntyy sivuajatus, että nyt uhrattaisiin jotain tulelle, kuten pakanallisissa riiteissä tehdään. Yhteysuhrit olivat suuria sukujuhlia. Niissä hoidettiin keskinäisiä suhteita, kunnes perheiden välillä oli ”*täydellinen rauha*”, ”shalom *shalem*”. Näitä salaisuuksia ”kaanaan kieli” heijastaa.

3. Moos. neljännen luvun sanonta syntiuhrista, ”*korban al ha-bet*”, merkitsee Jumalan lähelle pyrkimistä synnin vuoksi. Heprean syntiä tarkoittava ”*bet*”-käsite on samaa sanajuurta ”väliseinää” tarkoittavan arabian ”*hiit*”-sanan kanssa. Synti luo väliseinän ihmisten keskinäisiin suhteisiin ja erottaa meidät Jumalasta. Äiti näkee heti lapsensa nenästä, jos tämä on tehnyt jotain pahaa. Tämä neljäs luku korostaa kyllä toistamiseen, että siinä oli puhe ”*bishgaga*” eli ”erehdyksessä” ja tahattomasti tehdyistä rikoksista – jos näin joku tuli ”seurakunnan tietämättä” erehtyneeksi eli ”*jishgu*”, pappi suoritti siitä sovituksen ja synti annettiin anteeksi. Siihen kuului myös aina ”veren pirskotus”.

Muuan ystävärabbi kertoi kerran, että ylimmäinen pappi teki temppelissä ”ristinmerkin”. Hän pirskontti veren samalla tavalla kuin juomauhrin *”loo lema’ala ve-loo lemata ella kematslev”* – se merkitsi sitä, että vihmontaa ei suoritettu ”ei ylös eikä alas vaan ikäänkuin *ristin tehden*”. Näin se levisi kattavasti joka suuntaan. Samainen rabbi viittasi myös Jesaja 52:15 (ks. Jes. 53 alku) sanaan kärsivästä Herran palvelijasta: ”hän on *saattava ihmetyksiin* monet kansat”. Heprean sanonta *”jazze gojim rabbim”* merkitsee kyllä tarkalleen sitä, että hän *”pirskottaa”* monet muukalaiskansat. Sitä vastaa englantilainen käännös, *”he will sprinkle many nations”*. Tämä viittasi rabbimme mukaan sekä kas-teeseen että veren vihmontaan.

Viides uhriluku puhuu ”vikauhrista” tai niin kuin uusi käännös sanoo, ”syynalaisuudesta”. Uhrin nimi *”asham”* merkitseekin **syylisyyttä**. Synnin tekijä on ”vikapää” teoistaan Jumalalle. Jos hän ”puhuu ajattelemattomasti huu-lillaan” ja sitten ”huomaa sen”, hän joutuu ”häpeämään”, *”ashem”*, tekoansa. Siksi hänen tulee *”tunnustaa”* syntinsä ja *”hyvittää Herralle rikkomuksensa”* *”asham”*-uhrilla. Uusi käännös kuvaa tätä onnistuneesti ”hyvitysuhrilaiksi”. Seuraavat luvut selittävät lähemmin, kuinka paljon syyllisen tuli hyvittää *vahingonkorvauksena lähimmäiselle*, jos hän oli häneltä jotakin anastanut. Tämän jälkeen **kuudes luku** korostaa kolme kertaa, että *”tulta pidettäköön vireillä aina alttarilla”*, *”älkөөnkä se koskaan sammuko”*. Jumalan alttari oli aina avoin.

Ihmisillä oli paljon **keskinäisiä ongelmia**, jotka piti tuoreeltaan hoitaa. Niiden sovittaminen merkitsi oman syyllisyytensä kohtaamista. Ratkaisukristillisyyys, jota evankeliointi usein yksipuolisesti noudattaa, ei sinänsä ole raamatullista. Vanha testamentti puhuu ratkaisusta lähinnä siinä mielessä, että Jumala ratkaisee kohtalomme. Parempi olisi,

jos puhuisimme katumuksesta, parannuksesta ja syntien tunnustamisesta. Johannes Kastaja, Jeesus ja apostolit toisivat aina sanaa: ”Tehkää parannus ja uskokaa evankeliumi!” Siihen kuuluu ristin ja riskin ottaminen. Kaita tie alkaa altaasta portista.

Taivaaseen ei ole oiko- tai kiertotietä. Uhritoimituksissa ihmiset pyrkivät irti masennuksestaan ”ylentäen sydämensä” Jumalan puoleen. He etsivät sisäistä lepoa ja rauhaa. Keskinäiset rikkoutuneet suhteet vaivasivat ja hävettivät heitä. Oma ja yhteinen vianalaisuus hävetti. Tehdyt vahingot tahdottiin ”hyvittää” lähimmäisille korvaamalla tämän kärsimät menetykset. **Tähän tarvittiin erilaisia uhrimuotoja.** Hebrealaiskirjeen 10. luku selittää Jeesuksen uhrikuolemaa sanoen, että siihen riitti yksi ainoa uhrimuoto. Siinä sanotaan, että Hän on uhrannut ”*yhden ainoan uhrin* syntien edestä” – Hän on ”*yhdellä ainoalla uhrilla* ainiaaksi tehnyt *täydelliseksi* (shalem) ne, jotka pyhitetään”. ”Kerta kaikkiaan”!

Sovitus ja synninpäästö

Israelin kansa koki syntinsä niin suurena, että sitä varten säädettiin myös erillinen ”suuri sovituspäivä”. Kolmannen Mooseksen Kirjan **16. luvun 16** jae korostaa, että **sovitus tehtiin kaikille** ”*olivatpa heidän syntinsä minkälaiset tahansa*”. Silloin ylimmäinen pappi laski ”molemmat kädet elävän kauriin pään päälle ja tunnusti siinä *kaikki* israelilaisten pahat teot ja *kaikki* heidän rikkomuksensa, *olipa heillä mitä syntejä tahansa*” (jae 21). Nyt ei ollut kysymys vain tahattomista vaan myös tahallisista synneistä. Kauris lähetettiin ”*sitä varten varatun miehen*” viemänä erämaahan. ”Näin kauris kantakoon *kaikki* heidän pahat tekonsa autioon seu-tuun” leirin ulkopuolelle. ”Näin te toimitatte israelilaisille

sovituksen *kaikista* heidän synneistään kerran vuodessa” (jae 34).

Syntien anteeksiantamuksen edellytyksenä oli aina **syllisyyden kohtaaminen**, katumus, tehtyjen vahinkojen käytännöllinen korvaaminen, syntien tunnustaminen, kätten päällepaneminen, papin antama synninpäästö sekä synnin, syllisyyden ja ongelmien vertauskuvallinen ”kantaminen” perhepiiriin ja leirin ulkopuolelle. Niitä ei saanut enää sen jälkeen märehtiä. Synti koettiin rikkeenä *Jumalaa vastaan*. Niinhän juuri psalmin 51 synnintunnustus lausuu: ”*Sinua ainoata vastaan minä olen syntiä tehnyt*”. Ja tuhlaaja-poika sanoi isälleen: ”Isä, minä olen tehnyt syntiä *taivasta vastaan* ja sinun edessäsi!” (Luuk. 15:18).

Parannuksesta käytetään kreikassa sanontaa ”*metanoia*” eli ”*mielenmuutos*”. Opetimme aikanaan nuorten kätälähetyksessä uusille jäsenille, että synnintunnustukseksi ei riitä pelkkä tekojensa luettelointi: ”Minä olen juonut rahani; kotini on mennyt kurkustani alas; olen menettänyt vaimoni ja lapseni; virkani ja terveytenikin kadotin sen tien!” Tällaisia tunnustajia kohtasimme. He kätuivat vain sitä, että olivat epäonnistuneet elämässään. Mielenmuutosta siihen ei välttämättä kuulunut. 1. Tim. 5:22 sanoo: ”Älä ole liian kerkeä panemaan käsiäsi kenenkään päälle.” Joskus menneestä syntielämästä tehdään aivan kuin ansioluettelo. Ei toki tien Jumalan tykö tule kulkea aina epäsi veellisyyden, huumeitten ja alkoholin kautta. Mutta niitä pitäisi hävetä eli ”*ashem*”. Niistä jää tekijälleen pysyvät arvet. **Tärkeintä on mielenmuutos:** ”*Jumalan edessä minä olen syyllinen; perhettäni vastaan minä olen rikkonut; oman elämäni olen itse turmellut; tätä kadun ja tätä häpeän!*” Silloin on lupa käyttää ”avainten valtaa”. Ja silloin tapahtuu myös elämän muutos! Tällaista psykologiaa opettaa jo Vanha testamentti.

”Sitä varten varatusta miehestä”, joka vei syntikauriin leirin ulkopuolelle, käytetään nimitystä ”*iish ba-itti*” eli vapaasti käännettynä ”*aikansa* loppua lähestyvä *mies*”. Perimätiedon mukaan tehtävä oli niin vaikea, että siihen valittiin joku *vanhus*, jonka ajan oletettiin jo muutoinkin täyttyvän. Papin ja koko kansan syntien kiros oli säilytetty kauriin ylle. Sitä nimitetään Raamatussa sanoilla ”*saiir la-azazel*” eli ”syntipukki” tai kansanomaisesti ”helvettiin tuomittu kauris”. Erämaassa oli jyrkänne, jota kutsuttiin tuolla kiro-sanaksi muodostuneella nimellä ”*Azazel*”. Sieltä eläin syöstiin alas. Välimiehenä toiminut vanhus varmisti, että ”*kaikki on täytetty*”. Se viestittiin merkkikielellä väli-
asemien kautta Jerusalemin temppeliin. Kuitenkin erään kirjailijan mukaan kauriin kantama kiros tarttui saattajaan, ja lopulta kävikin niin, että välikätenä oleva mies syöksyi itse jyrkänteeltä – ja sinä vuonna temppelissä olijat eivät saaneet vakuutusta syntien anteeksiantamisesta.

Jesajan kirjan 53. luku kuvaa Kristusta ”karitsana, joka teuraaksi viedään”. Mutta Häntä voidaan verrata myös ”sitä varten varattuun mieheen”, joka vie rangaistuksemme ristin puulle. Jeesus otti kantaakseen meidän syntimme. ”Runneltu, ei enää ihmisenkaltainen, oli hänen muotonsa, hänen hahmonsia ei ollut ihmislasten hahmo” (jae 14). Hän ”oli kipujen mies ja sairauden tuttava, jota näkemästä kaikki kasvonsa peittivät”. Hepreassa käytetään sanontaa ”*hadal ishim*” eli hän ikään kuin ”lakkasi olemasta ihminen”. Se puhuu ”dehumanisaatiosta”, jossa kaikki inhimillisyyden riisutaan. Näin jokainen ihmisarvonsa menettänyt kokee Vapahtajassamme ystävän. Ei ihme, että muuan rabbi kirjoittaa Herran kärsivästä palvelijasta, että hänen alennuksensa on niin hirvittävä, että ”sitä ei kestä katsella”.

Muuan rikkaan englantilaisen juutalaisperheen poika kertoi kotonaan uskovansa Jeesukseen. Silloin kutsuttiin ylei-

sen tavan mukaan perheen rabbi häntä kuulustelemaan. Kun hän ei luopunut vakaumuksestaan, rabbi luki hänelle Ebalin vuoren kiroukset: ”Kirottu olet kaupungissa, kirottu olet kedolla, kirottu olet tullessasi ja kirottu lähtiessäsi!” (ks. 5. Moos. 28:16–19). Kun kotinsa hylkäämä nuori mies käveli itkun sokaisemana Lontoon katuja, hän muisti Galatalaiskirjeen 3:13 jakeen: ”Kristus on lunastanut meidät lain kirouksesta, kun *hän tuli kiroukseksi meidän edestämme*.” Edellä mainittu Galatalaiskirjeen jae ja 5. Moos. 21:23 sanovat, että ”kirottu on jokainen, joka on puuhun ripustettu”. Nyt nuori mies käsitti, että Kristus on kantanut hänen saamansa kirouksen. Rististä tuli näin, kuten taiteilijat ovat kuvanneet, ”elämän puu” ja siunauksen lähde.

Rukouksen eri haasteet

Kun paikannamme myös heprealaiset **rukousta merkitsevät käsitteet** omaan viitekehykseensä, se kuvaa jälleen uskomme perusteita. Näin voimme sovittaa pienemmät yksityiskohdat kokonaisuumaan. Taiteilijat ovat hyvin tarkkoja, minkälaiset kehykset he hyväksyvät taideteoksilleen. Niiden paksuus ja värisävy korostaa kokonaisvaikutelmaa. Samoin edellä kuvaamamme näennäisesti epäolennaiset opetukset johtavat meidät rukouksen juurille. Tällä tavalla myöskin rukouksen eri haasteet pelkistyvät.

Heprean **rukoustermit** liittyvät hengelliseen todellisuuteen, josta putkahtaa aina uusia ahaa-elämyksiä. **Varsinainen rukous syntyi vasta syntiinlankeemuksen jälkeen.** Sitä ennen ihminen seurusteli Jumalan kanssa esteettömästi. Sen sijalle tuli nyt häpeä ja pelko. Kain saattoi ”kohottaa katseensa” vain tehdessään sitä, mikä hyvää on. Lankeemuksensa jälkeen hän sanoi Herralle: ”Syyllisyyteni on suurempi, kuin että sen kantaa voisin” (1. Moos. 4:13). Anteeksiantamuksesta ensimmäiseksi käytetty Raamatun sanonta ”*lasseet avon*” merkitsee ”synnin kantamista”. Kain toivoi salaisesti, että hän pääsisi irti syyllisyyden taakasta. Itse emme voi sovittaa omia rikkomuksiamme. Kain ja Aabel yrittivät lieventää syyllisyyttään uhreillaan. Niiden tausta-ajatusta olemme jo luodanneet.

Pelastusoppi pelkistetyimmillään

Rukouksen määritelmä esitetään **ensimmäistä kertaa** 1. Moos. 4:26 jakeessa: ”Siihen aikaan ruvettiin *avuksi huutamaan* Herran nimeä.” Heprean vastine ”*likroo*” merkitsee yksinkertaisesti vain ”**huutamista**”. Muissa yhteyksissä se tarkoittaa ”*kutsumista*” ja ”*lukemista*”. Oikea synnin tunto synnyttää hätähuudon. Silloin sähkötämme taivaaseen S.O.S., ”*save our souls*”, pelasta sielumme! Puolisonsa tai lapsensa menettänyt ihminen tietää, mistä on kysymys. Se on kuin haavoittuneen eläimen huutoa. Nuorena uskova virren 364 neljäs säkeistö tuli rakkaaksi: ”Ja vaikket vastausta saa, kun *huudat* ensi kerran, et virvoituksen pisaaraa, kun huokaat puoleen Herran, jos onkin teräskova maa ja taivaan viha kauhistaa, niin sinut siellä kuullaan.” Tuolloin en ollut vielä kokenut, mitä todellinen suru on. Myöhemmin tuokin puute korjattiin.

Ihmisen **rukoushuuto voi olla myös äänetöntä**. Kun israelilaiset saapuivat Mooseksen johdolla **Pii-Hahirotin** kohdalla Kaislameren rannalle, sai ”vahva itätuuli, joka puhalsi koko yön, meren väistymään” (2. Moos. 14:2, 9 ja 21). Muuan hieroglyfiteksti puhuu orjakansasta joka pakeni egyptiläisiä ja voimakkaasta ”*pyörremyrskystä*”, joka sai ”*Pii-Hahirotin luona meren väistymään*”. Heprean sana Kaislamerestä, ”*jam ha-suf*” viittaa myös ”myrskyyn”, ”*sufab*”. Liekö tässä heijastumaa muinaisesta historiasta. Kun Mooses seiso i avuttomana meren äärellä, Herra sanoi hänelle: ”*Miksi huudat minulle? Sano israelilaisille, että he lähtevät liikkeelle*” (jae 15). Heprean alkukieli kysyy, ”*Ma tits’ak elai*”. Tässä käytetään varsinaista vieläkin väkevämpää huutamista tarkoittavaa teonsanaa ”*lits’ok*”. Joskus hiljainen huokaus on väkevämpää kuin kovin huuto.

Oheisella luvulla on myös syvä **hengellinen opetus**. Siitä käy ilmi, että *kansan oli lähdettävä liikkeelle, vaikka meri ei ollut vielä väistynyt heidän edestään*. Jo kouluaikana tuli Pietarin saarnasta Apt. 5:32 eräänlainen ohjenuora: ”Me olemme kaiken tämän todistajat, niin myös *Pyhä Henki, jonka Jumala on antanut niille, jotka häntä tottelevat*”. Sillä hetkellä, kun otamme uskon askeleen, Jumala alkaa toimia. Roomalaiskirjeen alku ja loppu korostavat, että meissä ”syntyisi *uskon kuuliaisuus*”. Hepreassa sana kuulla ja olla kuuliainen juontuvat samasta sanajuuresta. Näinhän on myös useimmissa eurooppalaisissa kielissä.

Jesaja 65:24 lupaa: ”*Ennenkuin he huutavat, minä vastaan, heidän vielä puhuessaan minä kuulen*.” Danielin kirjan 3. luvun nuorukaiset edustivat tätä asennetta: ”Meidän Jumalamme kyllä pelastaa meidät tulisesta pötsistä... ja vaikka ei pelastaisikaan, niin tiedä se, kuningas, me emme... kumartaen rukoile kultaista kuvapatsasta” (jj. 17–18). Mooses oli jatkuvassa kuuliaisuuden koulussa – ja ”koska hän ikäänkuin näki sen, joka on näkymätön, niin hän kesti” (Hebr. 11:27). Myös Markuksen 6. luvun ruokintaihmeestä opimme, että viisituhatta henkeä käsittävän kansan piti asettua *etukäteen* pienempiin ruokakuntiin, vaikka *ateriaa ei ollut näkyvissä*. Ja Jeesus ”*vaati*” opetuslapsiaan soutamaan edellä toiselle rannalle. Tottuneina kalastajina nämä näkivät jokailtaisen myrskyn jo nousevan vastapäätä olevilta vuorilta ja Kyyhkyslaaksosta. Jeesus tuli omiensa avuksi vasta ”neljännellä yövartiolla” kello kolmen tienoissa. Nämä ”olivat hädässä” ja ”tuuli oli heille vastainen” niin kuin se aina on Gennesaretin koillisnurkassa iltaisin ja yöllä. Tässäkin kerrotaan, että opetuslapset ”rupesivat huutamaan”.

Heprean huutamista merkitsevä sana ”*likroo*” merkitsee toisissa yhteyksissä ”kutsumista” ja ”lukemista”. Kun luem-

me Raamattua, sen tulisi tapahtua Lutherinkin opetuksen mukaisesti rukoillen. Psalmien kirja on rakas monelle juuri siksi, että se puhuu kymmeniä kertoja rukouksesta sielun hätähuutona. ”Ahdistuksessani minä *huusin* Herraa”, ”kaikesta sydämeistäni minä *huusin*”; ”jo ennen aamun valkenevista minä *huusin* sinua Herra”; ”tässä on **kurja**, joka *huusi*, ja Herra kuuli”. Rabbit sanovat, että aina kun psalmi puhuu kurjasta, sen puhujana on Daavid. Kun tätä tarkkailee, huomaa sen ilmeisesti täsmäävän. Jooel 2:32 ja Room. 10:13 esittävät pelastusopin pelkistetyimmillään: ”*Jokainen, joka huutaa avuksi Herran nimeä, pelastuu.*”

Myös Niiniven omaa voimaansa uhoava lähetyssaarnaaja Joona oppi tämän hätärukouksen. Tuon suurkaupungin raunioissa on laaja kohoama, jota kutsutaan ”Joonan kukkulaksi”. Sumerilaisissa ja akkadilaisissa piirtokirjoituksissa Niinive eli ”*Nina*” kuvataan suurena kalana, jonka sisällä on asuinhuone tai hauta. Mistä tämä johtuu, emme tiedä. Mutta jos lukee kokonaan Joonan kirjan toisen luvun rukouksen, se kertoo kuinka tuo mies rukoili ”kalan sisässä”: ”Minä *huusin* ahdistuksessani Herraa, ja hän vastasi minulle ... ja sinä nostit minun henkeni ylös *haudasta*, Herra, minun Jumalani!” (jj. 3–7). Hätä etsii oman rukouskammionsa, olipa se sitten sauna, lehmän läävä tai hevosen pilttuu.

Rukous synnintunnustuksena

Heprean **toiseen** rukoussanaan ”*lehitpallel*” kätkeytyy tausta-ajatuksia, jotka auttavat mieltämään myös kirkkomme liturgiaa. Sen juurikirjaimista muodostunut sana ”*plili*” merkitsee ”**syyllisyyttä**”. Näin ollen rukoukseen liittyy aina myös synnintunnustus. Sanan kieliopillinen muoto ”*hitpael*” ilmaisee itsestään toistuvaa uusiutuvaa toimintaa. Rukoilijan sydäimestä nousee tunnustus, ”minä olen syyllinen”. Jo

ensimmäinen rukouskäsite ”huutaa” kieli ihmisen synnin hädästä. Tämä toinen sana osoittaa, kuinka syllisyytemme antaa pohjavireen kaikelle hengelliselle elämälle. Kirkkomme jumalanpalveluksiin kuuluukin aina niiden alussa luettava synnintunnustus ja synninpäästö. Tällaista vapauttavaa päästösanaa rukoileva ihminen anoo.

Myös **sovitusopin perusteisiin** kuuluvassa **1. Sam. 2:25** jakeessa on tämä käsite. Pappi Eelin pojat käyttivät hyväkseen virka-asemaansa ja anastivat uhrilihaa sen ollessa vielä raakaa, ja ”he eivät välittäneet Herrasta”. Jo aiemmin toivat pappi **Aaronin** pojat, kuten **3. Moos. 10.** luku kertoo, ”vierasta tulta Herran eteen” ja ”Jumalan tuli kulutti (poltti) heidät”. **Eelin** pojat myös ”makasivat niiden naisten kanssa, jotka toimittivat palvelusta ilmestysmajan ovelta” (**1. Sam. 2:22**). Jaakobin kirje **3:1** varoittaa, ettei kovin moni meistä ryhtyisi opettajaksi, sillä ”me saamme sitä kovemman tuomion”. Tämä koskee varsinkin papin kutsusta.

Pappi Eeli sanoi pojilleen: ”Ei ole hyvä se huhu, jonka minä kuulen kulkevan *Herran kansan seassa*”. **1. Tim. 4:12** esittää viiden sormen läksyn: ”Ole sinä *uskovaisten esikuva* puheessa, vaelluksessa, rakkaudessa, uskossa, puhtaudessa.” **Osmo Tiililä** korosti aikanaan, että papin tulisi olla esimerkkinä ennen kaikkea uskoville eli Herran kansalle. Paavali kirjoittaakin: ”Me olemme hyljänneet *kaikki* häpeälliset salatiet, niin ettemme vaella kavaluudessa emmekä väärennä Jumalan sanaa”. ”Me *emme missään kohden anna aihetta pahennukseen*, ettei virkaamme moitittaisi, vaan *kaikessa* me osoittaudumme Jumalan palvelijoiksi” (**2. Kor. 4:2 ja 6:3**).

Eeli perusteli nuhteitaan sanoilla, jotka liittyvät Messiaan välitystehtävään: ”*Jos ihminen rikkoo ihmistä vastaan, niin*

Jumala voi olla hänelle välittäjänä; mutta jos ihminen rikkoo Herraa vastaan, kuka voi ruveta hänelle välittäjäksi?”

Joskus juutalaiset esittävät, etteivät he tarvitse välittäjää. Tämä ei vastaa kuitenkaan raamatullista ajattelua. Ruotsalainen käännös käyttää tässä yhteydessä sanaa ”*medlare*” eli ”välittäjä”. Englantilainen Raamattu suosii harvinaisempaa sanontaa ”*intreat for*”, joka merkitsee ”harrasta” esirukousta. Hepreassa käytetään tässä ”*plili*”-sanana johdannaista: ”*pilelo Elohim*” ja ”*mi jitpallel lo*” eli ”Jumala rukoilee hänen puolestaan” ja ”kuka voisi *rukoilla* hänen puolestaan”.

Jos rukous on syyllisyydentuntoa, silloin ymmärrämme, että Jumala itse asettuu syyllisyytemme sovittajaksi huokaillen hartaasti lastensa puolesta. Kun ylimmäinen pappi toimitti sovituksen, hän peseytyi ensin huolella. Sitten hän meni kaikkein pyhimpään, riisui kenkensä, ettei vain torakhtaisi – ja ”*rukoili* kansan puolesta”. Myös *Jeesuksen esirukous Getsemanessa* kuului ylimmäispapilliseen sovitustyöhön. Jopa ”*iish ha-itti*”, ”sitä varten valittu mies”, joka toimi sovituspäivänä *välimiehen* tehtävässä, on liitettävä tähän ajatusyhteyteen.

Hebrealaiskirje 7:25 sanoo Messiaasta ylimmäisenä pappina, että ”*hän myös voi täydellisesti pelastaa ne, jotka hänen kauttaan Jumalan tykö tulevat, koska hän aina elää rukoullakseen heidän puolestansa*”. Sovitusopin *asetussanoiksi* voisi luonnehtia 5. Moos. 30:12–13 jakeita, joissa kysytään: ”Kuka nousisi meidän puolestamme taivaaseen... ja kuka menisi meidän puolestamme meren taakse” eli tuonelaan, niin että lain vaatimus täytettäisiin. Suuren sovituspäivän liturgiassa, jossa uhrataan vertauskuvallisesti kukko tai kana, toistuu neljä kertaa sanonta ”*tämä on minun sijastani, minun puolestani ja minun sovituksekseni* – menköön kukko

kuolemaan ja minä hyvään elämään”. Osa rabbeista vastustaa tätä tapaa, koska se ei tukeudu Raamattuun.

Sovituksen kaipuu on syvällä jokaisen juutalaisen sydämessä. Heidän rukouskirjansa Siduurin mukaan hurskas juutalainen sanoo jokainen aamu: *”Syntiemme tähden on temppele hävitetty ja syntiuhri peruutettu eikä meillä ole virassaan olevaa pappia – siksi katsottakoon huultemme puhe ikäänkuin sovitushätkäkkeemme.”* Toisaalta Talmudissa kerrotaan Messiaasta, että Hänen tuli saapua 2000 vuoden lain ajanjakson jälkeen, *”mutta syntiemme tähden, jotka olivat suuret, kävi niinkuin kävi”*. Kyllä Raamatun mukaan me kaikki tarvitsemme välimiestä, joka sovittaa syyllisyytemme. Siksi kirkon liturgiaan kuuluu synnintunnustus ja siihen liittyvä ”absolutio” eli ”ehdoton” synninpäästö.

Synnintunnustus perustuu myös **yhteisöllisen** syyllisyyden tiedostamiseen. Kun Nehemia alkoi julkisen toimintansa, hän rukoili ”päivät ja yöt”. Ja hän sanoi: ”Minä rukouilen sinun edessäsi palvelijaisi, israelilaisten, puolesta, *tunnustan israelilaisten synnit*, jotka me olemme tehneet sinua vastaan; sillä minäkin ja minun perhekuntani olemme syntiä tehneet!” (Neh. 1:6). Samoin profeetta Daniel koki yhteisen syyllisyytensä kansan kanssa. Siksi hän puhui memuodossa. Hänen rukouksensa alku Dan. 9:18–20 toistuu myös synagogan liturgiassa: ”Me annamme rukouksiemme langeta sinun eteesi, *emme omaan vanhurskauteemme, vaan sinun suureen armoosi luottaen*. Herra, kuule, Herra, anna anteeksi, Herra, huomaa ja *tee tekosi itsesi tähden*, älä viivytele, minun Jumalani... ja vielä minä puhuin ja rukoilin ja *tunnustin syntini ja kansani Israelin synnit.*”

Raamatun eniten käytetty synnintunnustus on psalmista 51. Siinäkin synty koetaan rikkomuksena Jumalan edessä: ”Jumala, ole minulle armollinen hyvytesi tähden; pyyhi

pois minun syntini suuren laupeutesi tähden... sinua ainoata vastaan minä olen syntiä tehnyt... katso, totuutta sinä tahdot salatuimpaan saakka... pese minut, että minä lunta valkeammaksi tulisin.” Kun olemme illalla oikein väsyneitä, yhdymme vaimoni kanssa lyhyesti jatkossa olevaan kolmeen pyyntöön: ”Jumala luo minuun *puhdas sydän* ja anna minulle *uusi vahva henki – äläkä ota minulta pois Pyhää Henkeäsi!*” Kun olemme aivan rättiväsyneitä, saatamme lukea suositun nuorisorukouksen: ”Niinku sä tierät, aamen!” Ja sanon vielä vaimolleni, että hän saa uskoa minun syntini anteeksi. Siihen kuuluu tyynyn takaa: ”Sinäkin saat uskoa minun syntini anteeksi!” Tämä on omalta puoltani hengellistä strategiaa, sillä minun vikani ovat suuremmat kuin hänen.

Armo rukouksen perustana

Rukouksesta voidaan käyttää myös yksinkertaista ”pyytää”-verbiä, ”*levakesh*”. Harvinaisempi käsite ”*leha-attiir*”, josta muodostuu sana ”*atirah*”, ”rukous”, juontuneesi siitä, että uhrattaessa suloinen tuoksu ja ”savu” eli ”*atar*” nousi ilmaan. Kolmanneksi **eniten** heprea puhuu rukouksesta käsitteillä ”*haninah*” ja ”*lehithannen*”. Sanajuuri viittaa ”**armollisuutta**” merkitsevään käsitteeseen ”*hanun*”.

Mooseksen ”armon hymnissä” 2. Moos. 34:6 esiintyy viisi eri ”armo”-ilmaisua. Mooses asettui Jumalan ”läheisyyteen” ja ”huusi Herran nimeä”. Silloin hän sai nähdä Jumalan ”selkäpuolelta”. Ja hän kuuli sanat: ”Herra, Herra on *laupias* ja *armahtavainen* Jumala, *pitkämielinen* ja *suuri armossa* ja uskollisuudessa, joka *pysyy armollisena* tuhansille ja antaa anteeksi pahat teot, rikokset ja synnit.” Tämä kaava toistuu myöhemmin Mooseksen Kirjoissa ja tuon tuostakin psalmeissa, kuten esim. Ps. 86:15, 103:8 tai 145:8. Myös

Nehemia 9:17, Joel 2:13 tai Joona 4:2 toistavat tätä armon hymniä. Jo VT:n Jumala on armon Jumala. Vain Raamattu edustaa tällaista jumalakuvaa. Hepreassa on siis viisi erivivahteista ilmaisua, joilla tätä Jumalan armoa kuvataan.

Kolmanneksi usein esiintyvä rukoustermi *"lebhannen"* haastaa myös "syventelyyn". Rabbit käyttävät siitä sanaa *"ribujim"*. Sen "paljoutta" merkitsevän sanajuuren *"rav"* mukaisesti kutakin asiaa laajennetaan koskettamaan käytännön elämää. Tämä poukkoilulta tuntuva kiireetön esitystapa auttaa paikantamaan kunkin seikan suurempaan asiayhteyteen.

Tässäkin **kolmannessa** rukoustermissä käytetty kieliopillinen muoto *"hitpael"* ilmaisee "refleksiivistä" itsestään toistuvaa toimintaa. Siinä heijastuu alitajuinen tietoisuutemme Jumalan armollisuudesta. Muistan hyvin ensimmäisen virkatoimitukseni Helsingin Malmin seurakunnassa kesällä 1953. Tuolloin eivät pääkaupungin laitamat olleet vielä yhtä tiheään asuttuja kuin nykyään. Viiletin papintakissa pyörällä, helmat liehuen, Herttoniemen, Laajasalon, Pakilan ja Malmin raitteja. Malmi tunnettiin hautausmaastaan, johon suurin osa Helsingin siunaustoimituksista keskittyi. Sain siksi osalleni heti viiden hengen työlistan, kaksi ryhmähautausta ja yhden yksityisen. Viisikymppinen mies oli saanut sydänhalvauksen. Rukoilin taitamattomuuteni tunnossa sopivaa tekstiä. Mieleen nousi 1. Joh. 3:20 lause: *"Sillä me saatamme rauhoittaa sydämemme, että jos sydämemme syyttää meitä, niin Jumala on suurempi kuin meidän sydämemme ja tietää kaikki."* Pelkäsin, että sanoissani olisi piiloviestintää, mutta tottelin silti simpääni.

Jotenkin äkkikuolemassa jää keskinäinen suhde hoitamatta. Kun sain kutsun surutaloon, otin vaimoni tuekseni.

Ovella tuli kolmekymppinen tytär itkien vastaan. Hän kysyi, mistä sain niin ihmeellisen sanan: ”*Jumala on suurempi kuin meidän sydämemme!*” Isäsuhteessa oli ollut jotakin, joka syytti häntä. Sitten tuli vainajan puoliso. Hän kertoi, että hänen edesmennyt miehensä oli pyytänyt, että he saisivat mahdollisimman nuoren papin hoitamaan siunauksen. Tämä oli ensimmäinen virkatoimitukseni. Vielä 20 vuotta jälkeenpäinkin minua on vaivannut nuoruuden-aikainen kompleksi. Papin pitäisi joidenkin mielestä olla arvokas, edustava ja lihava. Nykyään muoti on muuttunut.

Armahdukseen viittaava rukousta merkitsevä sana ”*haninah*” sisältää myös messiaanisen vihjeen. Tämä liittyy Jeremia 16:13 jakeeseen, ”minä en teille *armo*a anna”: jos kansa ei tee parannusta, Jumala ei anna heille *Haninah*-armahtajaa. Se on varhaisessa synagogakirjallisuudessa, ”midrashissa”, muuan Messiaan salanimistä. Toinen miltei samaa tarkoittava midrashiin liittyvä sana puhuu Messiaasta nimellä ”*Menahem*” eli *Lohduttaja*. Sana esiintyy viisi kertaa Valitusvirsiensä ensimmäisessä luvussa. Jae 16 sanoo: ”Näitä minä itken... kaukana on minusta lohduttaja, joka virvoittaisi minun sieluani.” Midrash käyttää näissä keskusteluissa Messiaasta peräti kymmentä eri peitenimeä. Niihin kuuluu mm. ”Herra... meidän vanhurskaustemme” (Jer. 23:6), ”Vesa” (Sak. 6:12) tai ”Valkeus” (Dan. 2:22). Juuri armahduksen ja lohdutuksen tarve heijastuu parhaiten näissä lähteissä. Jos saamme elämässämme nuuskaa ja satikutia, kaipaamme lohdutusta.

Tulin kerran uupuneena Keski-Lahden kirkkoon. Suntio tarkkaili sakastissa olemustani. Sitten hän tökkäsi käteeni viivoittimen, jossa luki Lutherin sanat: ”Kun arvelemme jostakin ihmisestä, että hän on Jumalan jättämä ja hylkäämä, silloin meidän pitää päinvastoin tietämän, että hän on Jumalan omassa sylissä.” Nuo sanat osuivat sisimpään!

Esirukouksen raamatullinen tausta

Ylimmäispapilliseen sovitustehtävään kuului aina esirukous. Niinpä on johdonmukaista, että Jesajan kirjan 53. luvun ennustus Kärsivästä Herran palvelijasta päättyy sanoihin: ”Hän kantoi monien synnit ja *hän rukoili pahan-tekijäin puolesta*.” Siinä ilmenevä käsite ”*lehafgiia*” onkin heprean *ainoa esirukousta käsittävä termi*. Englantilainen Raamattu sanoo, että ”hän *esirukoili*” eli ”*made intercession*” syn-
tisten puolesta. Vuoden 1992 uusi raamatunkäännös ei aina ymmärrä alkukielen vivahteita. Siksi se on selittänyt jakeen sanoen, että ”hän pyysi pahantekijöilleen *armon*”. Jos tässä olisi aiemmin selostamamme armoon viittaava käsite ”*lehit-hannen*”, sen voisi hyväksyä. Kuitenkin jakeen esirukouksesta käyttämä sanonta ”*laposh'im jafgii'a*”, juontaa alkujaan ”*koskettamista*” ja ”*osumista*” merkitsevistä käsitteistä ”*lifgoo'a*”. Esirukous osuu osoitteeseensa ja koskettaa kohdettansa.

Samainen sanajuuri on jo jakeessa 6, jossa sanotaan ”*ve-Adonai hifgii'a bo et 'avon kullanu*”, ”mutta Herra *heitti hänen päällensä* kaikkien meidän syntivelkamme”. Tässä muodossa sana merkitsee asioitten ”*säilyttämistä*” päällensä. Esirukoilija on toisten taakan kantaja. Jo nämä tausta-ajatukset antavat esirukoukselle syvemmän merkityksen. Rukoukset ”osuvat” kohteisiinsa. Muistan hyvin kirjeen, jonka saimme Taiwanista Jerusalemiin. Pastori **Martti Haataja** ja hänen vaimonsa **Onerva**, jotka olin vihkinyt, kertoivat kuinka ”One” oli varjeltunut vakavalta onnettomuudelta. Juuri ennen jyrkkää vuoristotien mutkaa hänen piti pysähtyä rukoilemaan erään ystävättärensä puolesta. Tieleikkauksen takana oli sortuma. Viikon kuluttua saapui Suomesta kirje, jossa tämä ystävätär kysyi, mitä hänelle on oikein tapahtunut. Hän tunsu tuolloin voimakkaan kehoituksen muistaa lähettiystäväänsä. Huokaus osui kohteeseensa oikealla hetkellä.

Sain vastikään kirjeen Laukaalta henkilöltä, joka herätettiin vuonna 1963 kolme kertaa yöllä rukoilemaan puolestamme. Koulumme kivitys oli takana ja useamman kuu-kauden kestänyt ortodoksijuutalaisten uhkailu oli pahimmillaan. Nainen kysyi kirkkoherraltaan, mistä tässä voisi olla kysymys. Tuona iltana teki muuan ortodoksirabbi todistajansa kanssa lopullisen arvion toiminnastamme. Sen jälkeen lakkasi jännitys täydelleen. Ajoitus oli oikea. Tästä kerroin vastauskirjeessäni. Jos koemme sisimmässämme huolta lähimmäisestämme, silloin on syytä huokailla heti hänen puolestaan ja soittaa hänelle.

Jesajan kirja käyttää **esirukouksen johdannaisia** myös muissa yhteyksissä. Luvussa 59:16 sanotaan: ”Hän näki, ettei ollut yhtäkään miestä, ja hän ihmetteli **ettei kukaan astunut väliin**”, *”kii ein mafgii’a”*. Hieman samanlainen ajatus on jakeessa 63:5, jossa kerrotaan: ”Minä katselin, mutta ei ollut auttajaa, ja minä ihmettelin, **kun ei kukaan tueksi tullut**.” Tässä on sanonta *”ve-ein someekh”*, joka tarkoittaa tukemista, nojaamista ja kannustamista. Esirukoulija puolustaa ja kannustaa lähimmäistään. Hän kantaa tämän taakkoja. Hän kokee ystävää vastaan tehdyt syytteet ominaan. Tällaista tukirintamaa Jumala etsii. Se edellyttää meiltä sisäistä ryhtiä. Emme voi myöskään rukoilla kenenkään puolesta, jos meillä on jotain kaunaa häntä vastaan.

Esirukouksen luonne ilmenee muistakin esimerkeistä. 4. Moos. 12. luku kertoo, kuinka Mirjam ja Aaron ”parjasivat Moosesta etiopialaisen naisen tähden, jonka hän oli ottanut vaimokseen”. Ilmeisesti Mirjam oli tässä aloitteen tekijänä. Tämän tummaihoisen naisen nimi oli Sippora eli *”lintunen”* – liekö tuo *Tsipoor*-sanan johdannainen ollut Mooseksen antama hyväilynimi. Raamattu kaihtaa rotuerottelua. Mooses ei tuohtunut vanhemman sisarensa pannettelusta. Tässä yhteydessä sanotaan, että ”Mooses oli

sangen nöyrä mies, nöyrempi kuin kukaan muu ihminen maan päällä”. Hän ei provosoitunut syytteistä. Mutta Mirjamia rangaistiin pitaalilla. Silloin Aaron pyysi Moosekselta: ”Oi, herrani! Älä pane meidän päällemme syntiä, jonka olemme tyhmyydessä tehneet. Älä anna hänen jäädä kuolleen sikiön kaltaiseksi, jonka ruumis on puoleksi mädäntynyt!” Silloin Mooses huusi Herran puoleen sanoen: ”Oi, Jumala! Paranna hänet!” Ja Mirjam parani. Raamatun kertomus on niin realistinen, että sen on täytynyt tapahtua juuri näin.

2. Moos. 32:32–33 kertomus kultaisesta vasikasta on myös tallentanut Mooseksen esirukouksen. Hän anoi kansan puolesta: ”Jospa nyt antaisit heidän rikoksensa anteeksi! Mutta *jos et, niin pyyhi minut pois kirjastasi*, johon kirjoitat.” Samalla tavalla Paavalikin kirjoitti heimoveljistään Room. 9:2–3: ”Minulla on suuri murhe ja ainainen kipu sydämessäni. Sillä minä *soisin itse olevani kirottu pois Kristuksesta veljieni hyväksi*, jotka ovat minun sukulaisiani lihan puolesta.”

Synagogalla oli kolme eriasteista rangaistusta. Jo ”*nezifah*” eli ”nuhde” merkitsi sitä, että kukaan yhteisön jäsen ei saanut keskustella tai aterioida viikon tai parin aikana tällaisen henkilön kanssa. Ankarampi rangaistus ”*nidui*” eli ”karkotus” merkitsi kuukausia kestäväää häätöä synagogan yhteydestä. Pahin rangaistus oli ns. ”*herem*” eli ”kirus” tai ”panna”. Siihen syyllystynyt erotettiin iäksi muitten yhteydestä. Vanhassa testamentissa tämä käsite merkitsee ”tuhon omaksi vihkimistä”. Esirukoilija samastuu kohteeseensa ja on valmis panemaan itsensä likoon lähimmäisensä puolesta.

Ylistys ja kiitosrukoukset

Nykyään on seurakunnissa ruvettu pitämään **erillisiä ylistyskokouksia**. Kiitoksen ilmaiseminen Jumalalle on ollut olennainen osa sekä kirkossa että synagogassa. Siihen liittyy aina Raamatun oma sana. Kerroimme jo Nehemian kirjan yhteydessä leeviläisestä Aasafatista ja hänen sukulaistaan, jotka rukoiltaessa aloittivat kiitosvirren. Virsi-kirjassa on runsaasti tällaisia kiitosvirsiiä. Niitä on myös psalmeissa. Niissä kiitetään kuten esim. psalmissa 136 kaikkiaan 26 kertaa, että ”Herran armo pysyy iankaikkisesti”. Toisaalta lohtua voi antaa Daavidin virsi 138, joka vakuuttaa: ”Herra vie minun asiani päätökseen. Herra, sinun armosi pysyy iankaikkisesti; älä jätä kesken kättesi työtä!” Missään maailman monista uskonnoista ei ole tällaista Jumalan armon korostusta.

Voimakkaimmillaan tämä ylistys on psalmeissa 144–150. Kiitosmieli voi vallata koko olemuksemme. Psalmi 57:8–9 ja 108:2 sanovat: ”Jumala, minun sydämeni on valmis, minun sydämeni on valmis: **minä tahdon veisata ja soittaa**. Heräjä, minun sieluni; heräjä, harppu ja kannel. Minä tahdon herättää **aamuruskon**.” Tämän mukaan päivä voidaan alkaa kiitoksella jo aamuvarkain. Siihen kuuluu olennaisesti myös musiikki. ”Lutherin Kathariinan kithara” so-

päi tällöin hyvin säestysvälineeksi. Temppelein nuoret leeviläiset olivat taitavia muusikoita.

Ylistyksen salaisuus lienee sanottu jo 2. Aik. 29:30 jakeessa. Siinä on kysymys Aasafista, jolle on omistettu psalmikirjallisuudessa 12 virttä (50 ja 73–83 psalmit): ”Kuningas Hiskia ja päämiehet *käskivät* leeviläisten ylistää Herraa Daavidin ja näkijä Aasafin sanoilla; ja *nämä ylistivät häntä iloiten*.” Ei kukko kyllä käskien laula, mutta kiitosrukous voi tehdä ihmeitä masentuneelle mielelle. Heprean sanonta ”*va-jehalleluu ad le-simba*” merkitsee tarkalleen sitä, että ”*he kiittivät Herraa kunnes tulivat iloisiksi*”. Tämä on toinen puoli totuudesta.

Kuitenkin, jos ruvetaan harrastamaan ns. ”*soul warming music’ia*” eli ”sielua lämmittävää musiikkia”, siinä piilee vaara luoda sielullinen ilmapiiri, jossa pääasiana ovat tunte-elämykset. Jos jumalanpalvelus tai ylistyskokous alkaa jopa yli puolen tunnin ”ylistyksellä”, jää varsinainen julistus vähemmälle tai kokonaan pois.

Kyllä me saamme raamatullisen esikuvan mukaan ”veisata ja soittaa”. Musiikin ja laulun tulee kuitenkin aina palvella seurakunnan rukouselämää ja julistusta. Ylistyksen ja saarnan pitäisi ”**motivoitua**” Raamatusta käsin. Jumala ”kantaa kaiken voimansa sanalla”, kuten Hebr. 1:3 muistuttaa. Jos puheemme päävaikuttimena ei ole Raamatun sana, se on tehotonta. Jeesus muistutti, että Hänen sanansa ovat ”henki ja elämä”. Kiitos ja ylistys on solmittava näihin loimilankoihin.

Ylistyskäsitteiden erittely

Heprean **kolmella** yleisimmällä ylistyssanalla ”*shevah*”, ”*hoodaja*” ja ”*hallel*” on oma luonteensa ja tehtävänsä. Neljäs sanonta ”*barukh atta*” esiintyy eniten vanhojen rukousten alussa. Tarkkaan käännettynä se merkitsee ”*ole siunattu*”. Näiden käsitteiden sisäistäminen tukee myös henkilökohtaista uskonelämää. Ylistäminen merkitsee käytännössä sitä, että Jumala saa kunnian elämässämme.

Vanhojen ohjeitten mukaan **rukouksen tuli alkaa** ”*shevah*”-osalla eli ylistyksellä. Se *perustui Jumalan omiin lupauksiin*. Käytännössä voimme alkaa rukouksen jollakin Raamatun sanalla: ”Sinä joka asut korkeudessa ja pyhydessä ja niiden tykönä, joilla on särjetty ja nöyrä henki”, ”sinä joka olet suurempi kuin sydämemme ja tiedät kaiken”, ”me kiitämme sinua siitä, että sinä olet armollinen ja laupias ja annat synnit anteeksi”; tai ”Herra, sinä, joka tuet kaikkia kaatuvia ja kaikki alaspainetut sinä nostat”, me kiitämme sinua uskollisuudestasi. Tällainen ”*shevah*” unohtaa sen, mitä me olemme ja keskittyy siihen, mitä Jumala on. Siinä voi käyttää myös Jeesuksen omia sanoja tai pitempiäkin jakeita. Siksi Raamatun tuntemus olisi tärkeää.

Muuan amerikkalainen julistaja luki aikanaan joka aamu yhden evankeliumin eli kunkin niistä seitsemän kertaa kuukaudessa. Näin hän juurtui hengelliseen todellisuuteen ja saattoi puhua vapaasti ilman papereita. Englantilainen sanonta ulkoa oppimisesta, ”*to learn by heart*”, merkitsee ”*sydämellä*” oppimista. Rabbien mukaan Raamatun jakeita sai lainata myös pienempinä osina ja liittää ne samaan ”ajatusperheeseen”. Tällaista pyhää vallattomuutta myös Uusi testamentti edustaa.

Rukouksien **lopussa tuli olla "hoodaja"** eli "kiitos". Siinä annetaan jälleen Jumalalle kunnia. Tämän muistaminen ei johda kaavamaisuuteen. Kaiken sanottavansa rukoilijan on lausuttava "*be-kavanah*" eli "tarkoituksella" ja tosissaan. Tämän sanajuuri "*kaven*" merkitsee mielen "*suuntaamista*" ja "*virittämistä*" siihen, mitä sanotaan. Soittimetkin viritteään aina ennen niiden käyttöä.

Muistan nuorten raamattuleirin Gennesaretin järven rannalta vuodelta 1963. Mukaan oli tullut muuan nuori poliitikkaan osallistunut mies, joka toimii nykyään Israelissa pappina ja suuren kristillisen kirjapainon johtajana. Hän oli luvannut uskoon tullessaan lukea vuoden aikana pelkästään Raamattua. Ja ymmärtääkseen myös Uutta testamenttia paremmin, hän otti yksityistunteja kreikan kielestä. Kun hän rukoi, se miltei järkytti. Niin luontevasti hän käytti rukouksessaan Jumalan sanaa. Hän ei luetellut irrallisia jakeita – hän vain heijasti ajatuksia, jotka hän oli "sydämellään oppinut". Tie rukouksen juurille johtaakin aina Raamatun kautta.

"*Hoodaja*"-käsite esiintyy psalmeissa toistuvasti muodossa "*hooduu la-Adonai*" eli "kiittäkää Herraa". Se lisää siihen kuitenkin miltei aina sanan "*ki*", "*sillä*". Oikea ylistys esittää aina **syyn, miksi** nyt Jumalaa kiitetään. Psalmissa 136 perustellaan kiittämistä 26 kertaa sanalla "*ki*", "*sillä* hänen **armons**a pysyy iankaikkisesti". Lasken usein näitä Raamatun toistoja, koska tulin aikanani valinneeksi pitkän matematiikan linjan, ettei minusta tulisi pappia. Ja ainakin ynnälasku vielä sujuu. Messiaanisen psalmin 118 alussa on sama kaava esillä neljä kertaa. Sitä nuoret laulavat hepreaksi ympäri Suomen niemeä. Virsikirjamme kiitosvirret esittelevät aina perusteet, miksi Jumalaa ylistetään. Kiitosvirsien sanoma on yhtä oleellinen kuin sen sävel.

Kolmas ylistykseen liittyvä käsite *"hallel"* viittaa kaikille tuttuun *"halleluu-Jah"* ylistykseen. Se merkitsee samaa kuin "hoodaja"-käsitteestä johdettu pyyntö *"hooduu la-Adonai"*. Pääpaino on sanassa *"Jah"*, joka tarkoittaa "Herraa". Hänen edessään me tuota pyhää nimeä lausumme. Hallelujasta ei saisi tulla tyhjää hokemaa. Samasta sanajuuresta tulee nimittäin myös käsite *"seota"* ja *"riehua"*, *"le-bithollel"*. Muistan, kun joku israelilainen lehtimies tuli 50-luvulla kristilliseen kokoukseen. Hän kuvasi, kuinka säestäjä villiintyi pianon ääressä ja kuinka seurakuntakin huluuntui.

Lähetysjohtaja Tuure Vapaavuori ihmetteli aikanaan sitä, että länsimainen musiikki alkaa "muistuttaa yhä enemmän Ambomaan pakanallisia juhlamenoja". Hengelliselläkin musiikilla on taipumus tällaiseen kakofoniaan. Raamatun mukaan Jumala asustaa "korkeudessa ja pyhydessä", "niiden tykönä, joilla on särkynyt ja nöyrä henki", "kansansa kiitosvirtten keskellä" ja *"hiljaisuudessa"*. Ylistys kuuluu aitoon hengelliseen elämään. Mutta jos joku ei kehtaa nostaa käsiään muuta kuin puolitankoon, hän saattaa silti ylistää Jumalaa aidosti. Pelkäämme sielullista hengellisyyttä. On silti hyvä muistaa viisas latinalainen sananlasku: *"Abusus non tollit substantiam sed perficit"* – "väärinkäyttö ei tee tyhjäksi asian olemusta, vaan täydentää sitä".

Karismaattinen kokous ylistyslauluineen voi olla taivaallisen hillittyä ja kaunista. Osmo Tiililä osallistui aikanaan Tukholmassa Immanuel-kirkon kokoukseen, jossa hänen sanojensa mukaan noin "puolitoistatuhantinen uskovien joukko" odotti, mitä Henki ehkä rukoilijoille antaisi. "Alkoi kuulua laulua – ken sen alkoi, sitä en tiedä – hiljaista, vienoa laulua ilman sanoja. Tuo laulu voimistui, kävi kirkkaan heleäksi miesten bassojen tuodessa siihen samalla syvyyttä, ja pian tuo sanomattoman kaunis laulu paisui

voimakkaaksi, kohta taas vähitellen ikään kuin sammuakseen pois. Ei sanoja, pelkkää musiikkia. Omalta osaltani jouduin kysymään, olinko todella kirkonpenkissä ja olivatko sivuillani istuvat tavallisia maallisia olentoja, vai oliko kokous yhtäkkiä siirretty kuin uuteen ulottuvuuteen. Ehkäpä lukijani tähän asti päästyään jo huoahta-nee: kaikkeapa vanha professorikin kuvittelee ja mietiskelee!”⁷

1. Kor. 12. luvussa sanotaan armolahjoista, että ne ovat ”moninaiset” tai ”monenlaisia”. Vastaava kreikan sana ”*diairesis*” tarkoittaa kyllä lähinnä ”erilaisia”. Ei kirkkokuri voi kahlita hengellistä elämää. Tiililä joutui kuulemaan ”hengessä” tapahtunutta laulua. Virsirunous ja niihin liittyvät sävelmät syntyvät joskus samalla tavalla. Kun herännäisyyden alkutaipaleella 1796 kahden talon väki koki Telpäs-niityllä voimakkaan siunauksen, he kaatuivat kuin kuolleet maahan ja näkivät ”taivaallisia erinomaisia näkyjä”. Se oli ”erilaista” kuin siihen saakka koetut siunaukset. **Paavo Ruotsalainen** piti usein tytärtään kädestä, kun tämä ”lirputteli kielillä”. Se vaikutti niin, että hän sulsi itkuun. Jos muistamme vielä Karjalan profeetan **Helena Konttisen** alkaman horrossaarnaliikkeen, jonka sanoman rovasti **Karl Sarlin** tallensi pikakirjoituksella, sekin liittyy näihin ”erilaisiin” kirkkohistorian ilmiöihin.

Tähän verrattava ilmiö tapahtui vuonna 1933 Ammanissa. Kouluja käymätön maalaisrouva **Hanneh Elias Kavar o.s. Aghaby**, puhui todistettavasti mm. saksaa, hepreaa, turkkia, ranskaa, armeniaa, kreikkaa, italiaa ja venäjää. Hänen saarnansa ja virsilaulunsa olivat klassista arabiaa.

⁷ **Risto Santala**, Armolahjoista armon tasolta, 2. p. 1978, Karas-Sana Hki, s. 13.

Siitä puhuttiin koko Lähi-idän lehdistössä.⁸ Se sai osakseen myös kuningas Abdullahin suojelun. Ei ole mikään ihme, jos seurakunta on horteessa; mutta jos saarnaaja nukkuu, siihen tarvitaan todellinen karisma. Näiden ilmiöiden arvostelussa on vain kysyttävä, rakentavatko ne seurakuntaa ja onko niiden sanoma Raamatun mukaista.

Raamatun esimerkkejä kiitosvirsistä

Aito Jumalan työ on useimmiten kaunista. Tämä näkyy myös Raamatun ”tavallisista” virsistä. Jos lukee pitkän **Mooseksen virren 5. Moos. 32.** luvusta, joutuu ihmettelemään varsinaisen historiallisen sanoman ohella sen runollisuutta, herkkyyttä ja sielunhoidollista syvyyttä. Voimme ottaa valikoiden siitä jonkun jakeen: ”Kuunnelkaa, te taivaat, kun minä puhun, ja kuulkoon maa minun suuni sanat! ... Erämaasta hän löysi hänet (Israelin), autiosta, ulvovasta korvesta; hän otti hänet suojaansa ja hoitoonsa, varjeli häntä kuin *silmäteräänsä*. Niinkuin kotka kiihoittaa pesuettaan lentoon ja liitelee poikastensa suojana, niin hän levitti siipensä, otti hänet ja kantoi häntä sulillansa.” (j. 1, 10–11).

Nämä herkat kielikuvat **Mooses** oppi 40 vuotta kestäneessä ”Midianin paimenkoulussa”. Jatko puhuu rabbien mukaan ”Messiaasta, Daavidin pojasta”. ”*Jesurun*”, (joka on *jasbar* eli ”suora”-käsitteestä luotu Israelin lempinimi,) ”*alkoi potkia ja äksyillä*” ja se ”*halveksi pelastuksensa kalliota – kalliota, joka sinut synnytti, sinä et muistanut*”. ”Herra hankkii oikeuden kansallensa ja armahtaa palvelijoitansa,

⁸ Minulla on kotonani englannin- ja arabiankielinen todistusaineisto hänen saarnoistaan. Niissä hän puhui toistuvasti juutalaisten paluusta kotimaahansa.

koska hän näkee, että *heidän voimansa on poissa ja että kaikki tyynni on lopussa.*” Rabbit selittävät useassa lähteessä, että tämä ”messiaaninen” pelastus tapahtuu, kun Israelin kansa on saatettu ”alimpaan alennukseensa”.

Mooses jatkoi sanojaan 1. Sam. 2. luvun **Hannan kiitosvirrestä** tuntemallamme ajatuksella: ”Minä *kuoletan ja minä teen eläväksi*, minä lyön ja minä parannan.” ”Ei ole se turha sana, joka ei koskisi teitä, vaan *siinä on teidän elämänne; ja sen varassa te elätte!*” Tämä toistuu myös kunin-gas **Hiskian laulussa** Jes. 38:10–20: ”Herra, *tämänkaltaiset ovat elämäksi, ja niissä on minun henkeni elämä ...* onneksi muuttui minulle katkera murhe: sinä rakastit minun sie-luani, nostit sen kadotuksen kuopasta, sillä sinä heitit kaik-ki minun syntini selkäsi taa.” Nämä ”ajatusperheet” löyty-vät jo VT:n virsirunoudesta. Ne ovat täynnä ”sattumia” niin kuin mummuni pohojalaanen ”klimppisoppa”. Se näkyy myös varsinaisista kiitosvirsistä.

Ymmärtääksemme **Raamatun kiitosvirsien luonnetta**, on aiheellista verrata **Hannan, Marian, Sakarjan ja Simeonin kiitosvirsiä** keskenään. Se osoittaa myös, miten evankeliu-mit heijastavat Vanhan testamentin sanomaa ja juutalaista rukouskirjallisuutta.

Hannan kiitosvirsi

Profeetta Samuelin äiti Peninna itki katkerasti lapsetto-muutensa johdosta. Hänen miehellään Elkanalla oli kaksi vaimoa. Hepreassa heitä kutsutaan nimellä ”*rivati*” eli ”rii-takumppani”. Taustalla on sana ”*riv*” eli ”riita”. Ei ihme, jos lapsetonta ”kilpailijatarta” kiusattiin, koska hänestä kerro-taan, että hänen miehensä ”rakasti Hannaa”. Kun Elkana näki, että Hanna oli ”apealla mielellä”, hän kysyi: ”Enkö

minä ole sinulle enempi kuin kymmenen poikaa?” Tämä lohduttaa vieläkin monia lapsettomia. Hanna vei ongelmansa ”Herran temppeliin” Siiloon. Siellä hän ”vuodatti sydämensä Herran eteen”. Pappiskalenterin mukaan vuosi alkoi pääsiäisjuhilla keväällä. Silloin mentiin Jerusalemiin uhraamaan. Ja Hanna ”synnytti *vuoden vaihteessa* pojan ja antoi hänelle nimen Samuel”. Näin tarkasti Raamattu kertoo vanhoista tapahtumista.

Samuel annettiin Herralle ”kaikiksi elinpäivikseen”. Ei ihme, että hänestä tuli koko Vanhan testamentin ehjin henkilöahho. Hän oli rukouksen lapsi (1. luku). Hän eli Jumalan sanasta (3. luku). Hän oli tuomari, profeetta ja esirukoilija. Hän vihki ensimmäiset kuninkaats, Saulin ja Daavidin. Hän perusti myös ”profeettakoulun”, jota voidaan pitää kaikkien raamattukoulujen alkuna.

Niinpä Raamattu tallensi **onnellisen äidin kiitosvirren 1. Sam. 2:1–10** jakeisiin. Rabbiininen kirjallisuus lainaa sitä usein messias-ajatuksen yhteydessä. Myös Uusi testamentti heijastaa sen sanontoja. Esitämme siitä vain sen ytimen: ”Minun sydämeni riemuitsee Herrassa; minun **sarveni kohooa korkealle** Herrassa... Ei kukaan ole pyhä niinkuin Herra; paitsi sinua ei ole yhtäkään, eikä ole **kalliota** meidän Jumalamme vertaista... Herra antaa kuoleman ja antaa elämän, hän vie alas tuonelaan ja tuo ylös jälleen. Herra köyhdyttää ja rikastuttaa, hän alentaa ja ylentää. Hän tomusta nostaa halvan, hän loasta korottaa köyhän... Herra tuomitsee maan ääret; **hän antaa vallan kuninkaallensa** ja korottaa korkealle **voideltunsa sarven**.”

Uusi raamatunkäännös on hävittänyt **sarvi-käsitteen** puheen vain ”voideltunsa päästä”. Tämä outo kielikuva esiintyy kuitenkin keskeisesti juutalaisessa rukouskirjallisuudessa ja Johannes Kastajan isän pappi Sakariaan kiitos-

virressä. Sarvi-käsitteellä ”*keren*” tarkoitetaan soofar-torvea, ”säteilyä” ja ”kunniaa”. Kun Raamattu esittää, että Mooseksen kasvot ”*säteilivät*” eli ”*karnuu*”, on Moosekselle annettu vanhoissa maalauksissa ja patsaissa pienet mullikan sarvet.

Aramealainen VT:n käännös targum selittää Hannan ylistysvirren sarvi-ajatusta sanoen, että ”*Jumala korottaa voideltunsa valtakunnan*” ja että ”*Jumala tekee Messiaansa kuninkuudesta ylistettävän*”. Jeshurun-sana ja pelastuskallion kuva, jota Mooseksen virsi käyttää, heijastuu Jes. 44:8 jakeessa: ”ei ole muuta pelastuskalliota!” Paavali puhuu ehtoollisen yhteydessä ”kalliosta” selittäen, että kansa joi ”hengellisestä kalliosta”, ja ”se kallio oli Kristus” (1. Kor. 10:4). Näin kiitosvirretkin johtavat uskomme juurille.

Marian kiitosvirsi

Luukas oli alkukirkon virsirunouden isä. Hän tallensi ensimmäisiin lukuihinsa Marian, Sakariaan ja Simeonin kiitosvirret. Jopa liberaalitkin piirit antavat erityisen todistusvoiman niiden aitoudelle. Ne tulisi vain osata yhdistää muuhun juutalaiseen rukouskirjallisuuteen. Marian ylistysvirttä on käytetty myös varhaisen kirkon liturgiassa.

Enkeli ilmoitti neitsyt Marialle (Luuk. 1:35), että Pyhä Henki tulee hänen yllensä ja ”*Korkeimman voima*” varjoaa hänet. Messias on 1. Moos. 38:29 juutalaisen tulokinnan mukaan ”*esikoinen Korkeimman voiman kautta*” ja ”*taidolliset sen ymmärtävät*”. Ja hän on ”*toinen siemen toisesta paikasta*”. Tämä oppineiden tyyli leimaa em. kolmea kiitosvirttä. Maria oli kotoisin Beethlehemistä, jossa puhuttiin hyvää hepreaa. Näin ollen papiston rukouskieli oli tarttunut hänen alitajuntaansa. Luuk. 1:46–55 jakeet kertovat siitä. Olimme kerran retkellä heprealaisen koulumme

oppilaiden kanssa Johannes Kastajan syntymäkylässä Ain Keremissa. Toinen koululaisryhmä liittyi joukkoomme. Sen opettaja kysyi, mitä siellä oli tapahtunut. Silloin työme perustaja tri **Aili Havas** kertoi Elisabetista ja luki ulkoa Marian kiitosvirren:

”Minun sieluni suuresti ylistää Herraa, ja minun henkeni riemuitsee Jumalasta, vapahtajastani; sillä hän on katsonut palvelijattarensa alhaisuuteen. Katso, tästedes kaikki sukupolvet ylistävät minua autuaaksi. Sillä *Voimallinen on tehnyt minulle suuria*, ja hänen nimensä on pyhä, ja hänen laupeutensa pysyy polvesta polveen niille, jotka häntä pelkäävät. Hän on *osoittanut voimansa käsivarrellaan*; hän on hajottanut ne, joilla oli ylpeät ajatukset sydämessään. Hän on kukistanut valtiat valtaistuimilta ja korottanut alhaiset. Nälkäiset hän on täyttänyt hyvyyksillä, ja rikkaat hän on lähettänyt tyhjinä pois. Hän on ottanut huomaansa palvelijansa Israelin, *muistaakseen laupeuttaan Aabrahamia ja hänen siementänsä kohtaan iankaikkisesti*, niinkuin hän on meidän isillemme puhunut.”

Jos lukee Raamattua rivien välistä niin kuin rakkauskirjeille teemme, Marian kiitosvirren alaviitteistä löytyy viittauksia Hannan ylistysvirteen, psalmeihin ja suuriin profeettoihin. Samoja jakeita käyttää myös juutalainen rukouskirjallisuus. Marian kiitosvirsi perustuu armon ylistykseen. Se toistuu jatkuvasti psalmikirjallisuudessa.

Sakariaan kiitosvirsi

Abian osaston pappi **Sakarias** tunsi temppelin liturgiset rukoukset. Saatuaan enkelinäyn kautta lupauksen Johanneksen syntymästä, hän vastasi tarkalleen samoin kuin aikanaan Aabraham: ”Minä olen vanha, ja minun vaimoni on iälliseksi tullut!” Epäuskonsa tähden hän tuli mykäksi, kunnes ennustus kävi ”aikanansa toteen”. Pojan

ympärileikkausjuhlassa hänen ”kielensä vapautui”. Hänet ”täytettiin Pyhällä Hengellä” ja hän ”puhui profeetallisin sanoin”, kuten uusi käännös asian tulkitsee. Sakariaan ylistysvirsi **Luuk. 1:67–79** onkin profeetallista ”kaanaankiel-tä”, joka vaatii selittäjäänsä.

Poimimme hänen **pääsanomansa**: ”Kiitetty olkoon Herra, Israelin Jumala, sillä hän on katsonut kansansa puoleen ja valmistanut sille lunastuksen ja kohottanut meille *pelastuksen sarven* palvelijansa Daavidin huoneesta... tehdäkseen laupeuden meidän isillemme ja muistaakseen pyhän liittonsa, sen *valan, jonka hän vannoi Aabrahamille*, meidän isällemme... Ja sinä, lapsukainen, olet kutsuttava *Korkeimman* profeetaksi, sillä sinä olet käyvä Herran edellä valmis-taaksesi hänen teitään, antaaksesi hänen kansalleen *pelastuksen tuntemisen heidän syntiensä anteeksisaamisessa*... jonka kautta meidän puoleemme katsoo aamun koitto korkeudesta, loistaen meille, jotka istumme pimeydessä ja kuoleman varjossa, ja ohjaten meidän jalkamme rauhan tielle.”

Pelastuksen tunteminen eli ns. pelastusvarmuus on Luukaan ja Jer. 31:34 jakeen mukaan ”syntien anteeksisaamisessa”. Sakarias puhui runollisesti ”*pelastuksen sarvesta*” eli Jumalan ”kunniasta”, joka ”säteilee” toivottomien ja pimeässä istuvien elämään.

Juutalaisessa rukouskirjassa on aamurukous eli ”*shaharit*”, joka on luettava auringon nousun aikaan. ”*Shahar*” merkitseekin aamunkoittoa ja aamuruskoa. Siinä on ”Aabrahamin kilveksi” kutsuttu osio: ”Ole ylistetty sinä Herra, *Aabrahamin kilpi* – sinä osoitat uskollisuuttasi tomun lapsille – sinä kuningas, joka kuuletat ja teet eläväksi ja kohottat pelastuksesi – anna Daavidin Vesan orastaa palvelijalle-si ja *kohota hänen pelastuksensa sarvi*; sillä olemme odotta-

neet sinun pelastustasi kaiken päivää: ole ylistetty sinä Her-
ra, joka kohotat *pelastuksen sarven*.” Julistuksen ja rukouksen
tuli rabbien mukaan alkaa aina Aabrahamista ja päätyä ylösnousemukseen. Juutalainen rukouskirja Siduur edustaa osin jopa sata vuotta ennen Kristusta syntyynyttä traditiota. Näin olemme tässäkin rukouksen varhaisimmilla juurilla.

Simeonin kiitosvirsi

Luukas esittää Simeonin vain muutamain sanoin. Hän ”oli hurskas ja jumalinen mies, joka odotti *Israelin lohduitusta*, ja Pyhä Henki oli hänen päällensä”. Olemme jo maininneet, että sana ”*Menahem*” eli Lohduttaja, on muuan tunnetuimmista Messiaan peitenimistä. ”Pyhä Henki oli hänelle ilmoittanut, ettei hän ollut näkevä kuolemaa, ennen kuin oli nähnyt *Herran Voidellun*”. ”*Mashiah*” eli Messias merkitsee Voideltua. Nyt hän ”tuli Hengen vaikutuksesta pyhäk-
köön” siunaten Jeesus-lapsen.

Kuka tämä vain kerran UT:ssa mainittu merkittävä henkilö oli? Eräät tutkijat väittävät, että Simeon olisi ollut kuuluisan rabbi Hillelin poika. Pojanpoika Gamaliel ”vanhin”, tuo Paavalin opettaja, josta Apostolien teot kertovat, kuului seuraavaan sukupolveen. **Rabbi Shim'on** mainitaan vain kerran Talmudissa Shabbath 15a-sivulla. Miksi Talmud vaikenee hänestä? **A. Heimanin** kolmiosainen selitysteos (III s. 1172) kertoo, että Hillel kuoli 60 vuotta ennen temppelin hävitystä eli v. 10 jKr. Hän toimi 40 vuotta suuren neuvoston puheenjohtajana. ”Hillel *ha-zaken*” eli tämä ”*vanha* Hillel” lienee elänyt 120-vuotiaaksi, joskin tuo luku on vain hänen oman aikansa arvio. Hänen poikansa Simeon oli jo hyvin iäkäs isän kuollessa. Neuvoston johtajuus olisi kuulunut Simeonille, mutta sen saikin hänen poikansa poika ”Gamliel *ha-zaken*” eli ”*vanha* Gamaliel”. Liekö hänkin ollut jo varsin

kypsässä iässä? Tietenkin tuo kunnioitettava titteli johtui myös siitä, että näin erotettiin eri Gamalielit toisistaan.

Talmudin outo vaikeneminen Simeonista voi johtua siitä, että hänet samastettiin niihin, joilla oli väärä messiaskäsitely. Simeon ei odottanut kansallista vapauttajaa vaan ”Israelin Lohdutusta”. Talmud eliminoi hyvin tarkkaan traditioistaan ne, jotka edustivat poikkeavia mielipiteitä. Liekö tässä syy, miksi se ei mainitse enempää Simeonista.

Simeon otti Jeesus-lapsen syliinsä, ”kiitti Jumalaa ja sanoi: ’Herra, nyt sinä lasket palvelijasi rauhaan menemään, sannasi mukaan; sillä minun silmäni ovat nähneet sinun *autuutesi*, jonka sinä olet valmistanut *kaikkien kansojen* nähdä, *valkeudeksi, joka on ilmestynvä pakanoille, ja kirkkaudeksi kansallesi Israelille*.’” (Luuk. 2:28–32) Tämä ylistys ei ole pitkä. Silti siinä on profeettakirjallisuudelle ominainen ekumeeninen korostus. Messias on oleva kirkkaudeksi pakanoille ja juutalaisille. Sitten Simeon siunasi lapsen vanhemmat ja sanoi Marialle: ”Katso, tämä on pantu *lankeemukseksi ja nousemukseksi* monelle Israelissa ja *merkiksi, jota vastaan sanotaan* – ja myös sinun *sielusi lävitse on miekka käyvä* – että monen sydämen ajatukset tulisivat ilmi.” Uusi käännös puhuu onnistuneesti merkistä, ”*jota ei tunnusteta*”. Simeon näki etukäteen sen, mitä opetuslapset eivät ymmärtäneet edes kolmen vuoden yksityisopetuksen jälkeen.

Myös naisprofeetta **Hanna**, joka oli nyt ”kahdeksankymmenen neljän vuoden ikäinen”, yhtyi Simeonin todistukseen. Hän ”oli mennyt neitsyenä naimisiin ja elänyt miehensä kanssa seitsemän vuotta”. Hän ”ylisti Jumalaa ja puhui lapsesta *kaikille, jotka odottivat Jerusalemin lunastusta*”. Uusi käännös tulkitsee jakeen 37 huolimattomasti sanoen, että hän ”oli ollut leskenä jo kahdeksankymmenen neljän vuoden ajan”. Siitä koituisi Hannalle melkoinen ikä: ensin

ehkä 17 vuotta neitsyyttä, sitten 7 vuotta avioliittoa ja vielä 84 vuotta leskeyttä eli yhteensä ainakin 108 vuotta. Vaikeata hänen olisi ollut kiivetä satoja temppelin itäpuolisia portaita pyhäkköön. Nyt kreikan tarkka sanonta ”paljon päiviä nähneestä” eli ”*en heemerais pollais*” on käännetty ”hyvin vanhaksi”. Vanha-sanaa ei kyllä tekstissä lainkaan ole. Temppelissä koontui ilmeisesti erillinen ryhmä Jerusalemin Lunastajan odottajia, joille ”*kaikille*” Hanna puhui Jeesus-lapsesta.

Luukas, joka tallensi myös Apostolien tekojen helluntaitapahtumat, korostaa ylistysvirsiensä yhteydessä aina **Pyhän Hengen todellisuutta Jeesuksen syntymätapauhtumien yhteydessä**. Enkeli sanoi Marialle: ”*Pyhä Henki* tulee sinun päällesi ja *Korkeimman voima* varjoaa sinut”. ”Elisabet täytettiin *Pyhällä Hengellä*”, kun hän kohtasi Marian ja siunasi häntä. Sakarias, Johannes Kastajan isä, ”täytettiin *Pyhällä Hengellä*” ja hän alkoi ylistää Jumalaa siitä, että nyt täyttyi se lupaus, jonka Jumala oli antanut jo Aabrahamille. Simeon ”odotti Israelin lohdutusta ja *Pyhä Henki* oli hänen päällensä”. ”*Pyhä Henki* oli ilmoittanut”, että hän oli näkevä Herran Voidellun. Ja ”hän tuli *Hengen vaikutuksesta* pyhäkköön”, jossa hän sai nähdä Jeesus-lapsen.

Toisaalta olemme jo tässäkin nähneet, että Maria, pappi Sakarias ja Simeon **heijastivat Raamatun ja juutalaisen rukouskirjallisuuden sanontoja**. Juuri nämä todistavat kriittisellekin tutkijalle näiden ylistysvirsiensä aitoudesta. Tämä näkyy vieläkin selvemmin, kun tarkastelemme Isämeidän-rukouksen yksityiskohtia.

Kielitieteellisiä havaintoja

Olemme nähneet, miten **kielitieteelliset havainnot** heijastavat Raamatun sanoman psykologista taustaa. Se ilmenee

sen uhrিতavoissa ja rukouskäsitteissä. Samalla sekä VT:n että UT:n pienet yksityiskohdat osoittavat, miten uskollisesti Raamatun kirjoittajat ovat tallentaneet tapahtumien kulun. Tuntuukin oudolta, että muuan nuorista tohtoreistamme on lausunut TV:ssä, että ”kaikki tieteellinen tutkimus on osoittanut, että Raamattu on täyttä tarua. Mutta sillä ei ole sinänsä mitään merkitystä. Sillä välitetään vain uskonnollista perimää seuraaville sukupolville”.

Kirjamme lopussa olevassa laajassa **Gottlieb Kleinin** esitelyssä on toinen ääni: ”*jos tahdomme tutkia tieteellisesti kristinuskon historiallista alkuperää, sen luonnetta ja kehitystä, meidän tulee syventyä ensi sijassa sen juutalaisiin juuriin*” – ”*kirkkaammin, täsmällisemmin ja persoonallisempaa leimaa kantaen kuin Jeesuksen oppi on, ei mitään muinaisajan oppia ole talletettu*”. Tätä tulisi tutkijoittemme korostaa.

Raamatulla on oma ”**oppikielensä**”, jonka tunteminen on oikean teologian edellytyksenä. Onhan lääkäreillä ja insinööreilläkin omat erityisilmaisunsa. Jesaja 50:4–6 kuvaa Herran palvelijaa, Messiasta, sanoen: ”Herra, Herra on minulle antanut *opetuslasten kielen*, niin että minä taidan sanalla virvoittaa väsynyttä; hän herättää aamu aamulta, herättää minun *korvani* kuulemaan *opetuslasten tavalla*. Herra, Herra on avannut minun *korvani*... Herra, Herra auttaa minua.”

Tässä esiintyy kolme kertaa kaksoisilmaus ”Herra, Herra”. Uusi raamatunkäännös on hutiloanut ja jättänyt Herrasan toistot pois. Opetuslasten kielen se on kääntänyt ”taitavaksi” kieleksi; pois vetäytymiselle ”*ahoor loo nesugooti*” se on antanut vastikkeen ”*en väistänyt tehtävääni*” ja mm. yksikössä esiintyvä ”*rok*” eli sylki on muuttunut sylkäisyiksi. Pahinta on silti Herra-sanat toistojen eliminoiminen.

Synagogan selitysteos **Jalkut Jesaja** sanoo, että Herra-sanan kolme kertaa esiintyvä kaksinkertainen toisto sisältää saman vihjeen kuin Jesaja 51:12 ”minä, minä”-ilmaisu: Jumala sanoo *kahdesti sille tulevalle*” eli **Messiaalle** näin, sillä ”*minä, minä olen teidän lohduttajanne*”.

Opetuslasten kieli ”*leshon limudim*” on tarkkaan käännettyinä ”**oppikieli**”. Kyllä ainakin eksegeetin eli Raamatun selittäjän tulisi perehtyä oppineitten esitystapaan. ”Korvan” avaamisesta Jumalan puheelle tulee mieleen kuuluisa prof. **Martin Buber**, joka selitti oman teologiansa lähtökohtia näin: ”Minun **kriteerini** ovat korvat; yritän kuulla, mistä Raamatussa on kulloinkin kysymys.” Ilmestyskirjakin toistaa Vähän-Aasian seurakunnille: ”Jolla on *korva*, se kuuloon, mitä Henki seurakunnille sanoo!” Sana ”korva” on kreikassa ja vuoden 1938 käännöksessä yksikössä. Uusi tulkinta on muuttanut sen monikkoon. Tämä ei sinänsä ole olennaista. Korva-sanaan liittyy kuitenkin mielenkiintoista tulkintaa vanhoissa heprealaisissa lähteissä. Sanonta ”*kedei she-tivka ozen*” tarkoittaa sitä, että kuultu sana ”**läpäisisi korvan**” – erään selityksen mukaan meidän tulee ”päästä jyvälle asioista, jotka kuulemme” emmekä saa ”kadottaa siitä mitään”. Tätä ”läpäisyperiaatetta” myös saarnoissa tulisi noudattaa.

Isämeidän-rukouksessa on arvaamattoman paljon yksityiskohtia, jotka viittaavat varhaisiin oppikeskusteluihin. Siitä on kirjoitettu kyllä satoja hartauskirjoja. Joissakin tutkimuksissa on irrallisia viitteitä rabbinistisiin lähteisiin, mutta varsinaista juutalaista rukouskirjallisuutta ne eivät lainaa.

Isämeidän-rukouksessa on piirteitä, jotka todistavat sen **historiallisesta aitoudesta**. Kun A. Müller oli kirjoittanut v. 1904 Leipzigin kirjan ”*Jesus ein Arier*”, hän todisti siinä

tekaistua väittämäänsä, että galilealaiset olisivat olleet galialaisia ja he vuorostaan aarialaisia. Se ärsytti rabbi **Gottlieb Kleinia**. **1905** antamassaan vastineessa ”**Fader vår**, hän ilmaisi huolensa tiedemiesten ja harrastelijoiden pyrkimyksestä *halventaa juutalaisuuden merkitystä kristinuskon syntyyn*. ”Se on myös ollut syynä sivistyneistön parissa vallitsevaan siveelliseen kaaokseen.”

Parhaana todisteena evankeliumien aitoudesta hän piti Herran rukousta. Kun Jeesuksesta tehtiin ajan muodin mukaan pelkkä myytti, laati Klein v. **1910** kirjasen ”**Onko Jeesus historiallinen henkilö?**”. Siinä hän otti uudelleen esille Isämeidän-rukouksen yksityiskohdat. Juuri Herran rukouksen **rakenne** puhui sen aitoudesta.⁹ Sitä mekin ensin tarkkailemme.

⁹ Katso loppuluvun ”Verba volant” esitystä Kleinin kirjallisesta tuotannosta.

Isämeidän-rukouksen aitous

Ensivaikutelmana tuntuu yllättävältä, että rabbi **Klein** asettui aikanaan kristinuskon apologeetiksi puolustaen evankeliumien aitoutta liberaaleja vastaan. Tämä johtui lähinnä siitä, että koko Raamatun arvovalta oli pantu vaa-
kalaudalle. Kuitenkaan Vanhaa testamenttia vastaan suunnattuihin hyökkäyksiin hän ei lähemmin puuttunut. Myös rabbi **Leo Baeck** antoi vastineensa myyttikeskusteluun kirjallaan ”Kristus-myyttikysymyksestä”. Myöhemmin ovat juutalaiset oppineet **David Flusser** ja **Pinhas Lapide** puhuneet ja kirjoittaneet avoimesti Jeesuksen ylösnousemukselta historiallisena tosiasiana. Kristikunnan luopuessa uskon perusteista saa kirkko usein parhaat puolustajansa juutalaisista ajattelijoina.

On kuvaavaa, että Kleinin saksankielisen Isämeidän-kirjan otsakkeeksi tuli nimi ”Die ursprüngliche **Gestalt** des Väterunsers” eli ”Isämeidän-rukouksen alkuperäinen **muoto**”. ”Gestalt” merkitsee tässä yhteydessä lähinnä ”rakennetta”. Klein lieneekin ollut ensimmäinen, joka osasi nähdä sen yhteydet rabbinistiseen ajatteluun.

Kleinin Isämeidän-kirjassa on hyvin laaja **johdantokeskustelu**. ”Gallialaista ja aarialaista” Jeesusta arvosteltuaan hän viittaa ärsyyntyneenä prof. **Gunkelin** sanoihin: ”Meillä kristityillä ei ole mitään syytä olettaa, että kaikki hyvä ja arvokas uskossamme olisi peräisin Israelista; pikemminkin tällainen juutalainen *chauvinismi* (rehentely) tuntuu kummalliselta suussamme.” ”Gunkel esitti tutkijana vain hypoteesin eli olettamuksen, jota pinnalliset ihmiset pitävät tieteellisenä totuutena.” Tällä tavoin tieteen nimissä esitetään ”mitä ihmeellisimpiä typeryyksiä”. Ennen Isämeidän-rukouksen rakenteen kuvaamista Klein sanoo johdantonsa lopussa sivulla 13 tahtovansa ”herättää tällä pienellä kirjassellaan kiinnostuksen rabbinistiseen kirjallisuuteen”. Aina-kin **Gösta Lindeskogin** suhteen ja omalla kohdallani hän on siinä onnistunut.

Kirjamme alussa kerroin elämäni suurimmasta löydöstä, joka liittyi rabbi Kleinin kirjoihin. Prof. Lindeskog toimitti omasta laajasta väitöskirjastaan 1940 yleisölle tarkoitetun lyhennelmän.¹⁰ Se on Kleinin kirjojen ohella ahkerimmin alleviivaamani teos. Puhuessaan Jeesuksen opetuksesta Lindeskog sanoo Isämeidän rukouksesta, että juutalaiset tutkijat ovat löytäneet ”valtavan todistusaineiston”, joka todistaa sen yksityiskohtien sukulaisuudesta juutalaisiin kirjoituksiin. Sen **aineisto** ja **esitystapa** on juutalaista alkuperää. Niin kuin Klein, hänkin korosti, että Jeesus edusti ”profeetallista uskontoa”. *Oppi Jumalasta rakastavana Isänä ”oli uutta pakanamaailmalle, mutta ei juutalaisille”*. Jeesuksen opetuksen ja Isämeidän-rukouksen aitoutta korostaa eritoten se, että Jumalan valtakunta on siinä kauttaaltaan keskeisessä asemassa.

¹⁰ Gösta Lindeskog, *Jesus och Judarna*, Upsala 1940, 186 s.

Lindeskog lainaa tuon tuostakin liberaalin juutalaisuuden maailmanliikkeen presidentin **C. G. Montefioren** sanoja: ”Jeesuksen opetus ei ole vain osiensa summa” – vaikka vastaavanlaisista lausumista koottaisiin kirja, siitä puuttuisi ”yhtenäisyys, aromi ja henki; näin sen nerokkuus olisi pois-sa”. Sen ydin on Jeesuksen sanassa, että hän ”on tullut etsimään ja pelastamaan sitä, mikä kadonnut on”.

Isämeidän-rukouksen eri versiot

Matteus ja Luukas ovat tallentaneet Herran rukouksen hieman eri pituisina ja eri sanonnoin:

Matteus 6:9–13

Isä meidän, *joka olet taivaissa!*
 Pyhitetty olkoon sinun nimesi;
 tulkoon sinun valtakuntasi;
tapahtukoon sinun tahtosi myös maan päällä niinkuin taivaassa;
 anna meille *tänä päivänä* meidän jokapäiväinen leipämme;
 ja anna meidän *velkamme* anteeksi, *niinkuin* mekin annamme anteeksi meidän *velallisillemme;*
 äläkä saata meitä kiusaukseen;
vaan päästä meidät pabasta,
sillä sinun on valtakunta ja voima ja kunnia iankaikkisesti. Amen.

Luukas 11:2–4

Isä,
 pyhitetty olkoon sinun nimesi;
 tulkoon sinun valtakuntasi;
 anna meille *joka päivä* meidän jokapäiväinen leipämme;
 ja anna meille meidän *syntimme* anteeksi, *sillä* mekin annamme anteeksi *jokaiselle* velallisillemme;
 äläkä saata meitä kiusaukseen.

Kun erittelemme näin rinnakkain kummankin tradition, huomaamme, että Luukkaan tallentama versio on lyhyempi ja että siitä puuttuu osa Matteuksen sanonnoista. Klein ei tosin asettanut näitä kahta vierekkäin eikä korostanut niiden erilaisia käsitteitä.

Silti hän lausui pari huomiota, jotka eivät suorastaan näy tekstistä. *Ensinnäkin* hän arveli vanhaan perimätietoon vedoten, että *Luukkaan Isämeidän olisi käsittänyt alkujaan rukouksen Pyhästä Hengestä*. Sanoohan Jeesus saman 11. luvun 13. jakeessa, että jos paha ihminen osaa antaa lapsilleen hyviä lahjoja, ”kuinka paljoa enemmän taivaallinen Isä antaa Pyhän Hengen niille, jotka sitä häneltä anovat!”. Luukas korostaa myös alkuluvuissaan Pyhän Hengen todellisuutta. *Toiseksi* Klein sanoo: ”Käsitykseni mukaan *Matteus esittää Isämeidän-rukouksen alkumuodon*. Vain tällaisena se vastaa *kaavaa*, joka vanhastaan on sovitettu juutalaiseen rukoukseen.”

Tähän voisi lisätä kielen kannalta huomion, että Luukas puhuu *syntien* anteeksiantamisesta ja Matteus puolestaan *velasta*. Kreikan sana ”*hamartia*” eli synti merkitsee lähinnä erehdystä, kun taas aramean velka-käsite ”*hova*” tarkoittaa syntiä. Rabbit käyttävät sitä usein yhtenä seitsemästä syntikäsitteestä. Se ilmaisee velallisuuttamme Jumalan käskyn täyttämisessä.

Klein viittaa moneen rabbiiniseen lähteeseen puhuessaan Isämeidän-rukouksen pyynnöistä ja sen monikkomuodosta. Psalmin 119:164 sanaan liittyen, joka sanoo että ”seitsemästi päivässä minä ylistän sinua”, laadittiin jo ennen temppelein hävitystä ns. ”*birkat sheva*” eli ”seitseenrukous”.

Tämän mukaan rukouksessa piti olla **seitsemän pyyntöä**. Toisaalta se jakautui **kolmeen osaan**. Klein selitti, että sen

”tuli alkaa hymnillä”. Tässä ”*shevah*”-osassa ylistettiin Jumalan nimeä. Sitä seurasi ns. ”*tefilla*” eli rukousosio. Lopussa oli doksologia eli ”*hoodaja*”. Siinä käännetään katse jälleen Jumalan hyvyteen. Isämeidän-rukouksen ensimmäiset kolme rukousta muodostivat ylistyksen, seuraavaan kolmeen keskittyivät yksityiset pyynnöt ja seitsemäs kiitos-osio nojautui perinteiseen hoodaja-kaavaan. Juuri tällä tavalla Matteus tallensi Herran rukouksen.

Klein lainaa joitakin keskeisiä rabbien opetuksia rukouksesta. **Talmud Brakhoot 29b** opettaa, että rukouksen tulee sisältää ”Jumalan nimen muistuttamisen” eli ”*hazkarat hashem*” ja ”viitteen Jumalan valtakunnasta”, ”*hazkarat malkhut*”. Siksi Jeesus rukoili, ”pyhitetty olkoon sinun nimesi” ja ”tulkoon sinun *valtakuntasi*”. **Sofrim-traktaatti 14,22** lainaa myös rukousta: ”Korotettu, ylistetty ja pyhitetty – olkoon kaikkien kuninkaitten kuninkaan *nimi* – maailmassa jonka hän on luonut tahtonsa mukaan – ja tulkoon hänen valtakuntansa.”

Tunnetuin yhteys Jumalan nimeen ja Hänen valtakuntaan on aramealaisessa Siduurin rukouskirjan ”*kaddish*”-kaavassa, joka alkaa sanoilla: ”Korotettu ja *pyhitetty olkoon* hänen suuri *nimensä* – ja *tulkoon hänen valtakuntansa*.” Tämä rukous, joka on peräisin Jeesusta edeltäneeltä ajalta, todistaa evankeliumien aitoudesta. Jeesus tunsi Vanhan testamentin samoin kuin aikansa synagogan rukoukset.

Talmudin **Brakhoot** eli ”*siunauksia*” käsittelevä laaja ohjeisto sanoo sivulla 30a, että ”julkisen ja yksityisen rukouksen pitää olla *monikkomuodossa*”. Se lisää siihen perusteen, joka on ollut synagogan ohjeena meidän päiviimme asti: ”*Uskovan tulee aina samastua seurakuntaan ja liittää lähimmäisensä rukouksiinsa*.” Tämä Isämeidän-rukouksen piirre tekee siitä sopivan seurakuntarukouksen.

Jumala, isä vai äiti?

Neljäkymmentäviisi vuotta sitten tuli Haifan nuorisokonferenssihimme **Marian Eigeles** -niminen mies. Hän oli romanialainen lahjakas matemaatikko. Kun lehdistö syytti meitä siitä, että levitämme kristillistä kirjallisuutta, emme olleet silloin sitä vielä tehneet. Jerusalemissa hyökättiin fyysisesti lähetystämme ja joitakin juutalaiskristittyjä vastaan. Siksi päätimme ryhdistäytyä ja myydä kirjojamme ovelta ovelle. Kahdentoista nuoren ryhmäämme tuli myös Marian. Omaksi työparikseni sain **George Kazoura** -nimisen arabinuoren. **Kumpikin** näistä ystävistä koki tässä operaatiossa sellaista Jumalan läsnäoloa, että se merkitsi heille pappiskutsumusta. Georgesta kasvoi Ylä-Galilean evankelista ja esirukoilija. Marian on nykyään Norjan Israel-lähetysten tukimiehiä. Hän on kirjoittanut suosituksen tutkielman Isämeidän-rukouksen juutalaisesta taustasta.

Askel-lehti 2/2004 kertoo **Georgesta**, että hän koki kesällä 2000 Saksassa vaikeassa leikkauksessa kolmen minuutin sydämen pysähtymisen. Sähköshokit eivät auttaneet. Häntä pidettiin jo kliinisesti kuolleena, kun hän lääkärien yllätykseksi elpyi. Ollessaan tiedoton ja irti ruumiistaan, Georgelle näytettiin hänen oma elämän kirjansa. Siinä oli lopussa paljon tyhjiä sivuja. Kun hän kyseli niiden merkitystä, hänelle vastattiin, että ne ovat niitä Jumalan tekoja, jotka hän oli jättänyt suorittamatta. Mies oli saanut 30 vuotta aiemmin parantamisen armolahjan, jota hän ei ollut kehdannut käyttää. Nyt on Ylä-Galileassa arviolta 200 henkeä, jotka tämä hiljainen ja vaatimaton mies on saanut parantaa. Kuulin eräiltä arabeilta viime matkallani tästä lähes kuusikymppisestä ystävästäni. Hänen luokseen tulee ihmisiä jopa Libanonin rajan takaa. Vierailin aikanaan Georgen luona sveitsiläisessä raamattukoulussa, jossa hän sai pohjakoulutuksen teologisille opinnoilleen.

Marian Eigeles on nykyään pappina Norjassa. Hän on kirjoittanut pienen tutkielman ”Osoita nimesi pyhyys – Juutalaisesta Isämeidän-rukouksesta”.¹¹ Siinä hän viittaa Norjassa 1995 käytyyn keskusteluun **uudesta ”naisliturgiasta”**, jossa Jumalaa puhutellaan äitinä. Syntyneessä väittelyssä kaikki osapuolet olivat kylläkin yhtä mieltä, että ”*olisi mieleetöntä kytkeä Jumalaan mitään sukupuolimääreitä*”. Israelin naapurikansojen epäjumaliin liittyi kyllä hedelmällisyyskultteja ja seksipalveluksia. Marian sanoo terävästi, että ”*teologiien tehtävä on tutkia ja tulkita Raamattua eikä suinkaan kirjoittaa sitä uusiksi*”.

Jeesuksen erityissuhde Isäänsä

Vanha testamentti puhuu Jumalan isällisestä huolenpidosta kaikkia luotujaan kohtaan. Joissakin vertauksissa viitataan myös äidin rakkauteen (ks. Jes. 49:15 tai 66:13). Psalmi 68:6 sanoo, että Jumala on ”orpojen isä ja leskien puolustaja”. Myös Kuolleenmeren Qumranin kääröjen 1QH 9,35b korostaa, että hän on ”kaikkien totuuden lasten Isä”. Roomalaiskirjeen 8. luku sanoo, että ”Jumalan Henki kuljettaa Jumalan lapsia” ja että me olemme ”saaneet lapseuden hengen, jossa me huudamme: Abba! Isä!” (jj. 14–15). Tätä arameaan nojautuvaa sanaa käytetään nykyäänkin ”isistä”.

Evankeliumit heijastavat juutalaisten ajattelua eri tavoin. Pakanasyntyinen *Luukas ei käytä kertaakaan* ilmaisua, ”Isämme, joka olet taivaassa”. Matteuksen evankeliumi, joka suuntaa sanomansa nimenomaan juutalaisille, toistaa sanontoja ”Isämme, joka olet taivaassa”, ”teidän Isänne,

¹¹ **Marian Eigeles**, Vis ditt Navns hellighet, Om den jødiske bønnes Fader vår, Temahefte 2, Ordet og Israel, Oslo 48 s.

joka on taivaissa” tai ”minun Isäni, joka on taivaissa”, yhteensä *kaksitoista kertaa*. Markus puhuu vain *kerran* ”teidän Isästänne, joka on taivaissa”. Rabbit välttivät Jumalan nimen käyttöä, ja siksi ”taivas”-sanalla sinänsä jo viitattiin Jumalaan. Jumalan valtakunta oli ”taivasten” valtakunta. Matteus puhuu järjestelmällisesti noin 30 kertaa ”taivasten valtakunnasta”, kun taas Luukas ja Markus puhuvat lähinnä ”Jumalan valtakunnasta”. Samaa asiaa kuitenkin kumpikin sanonta tarkoittaa.

Jeesuksen isäsuhte oli aivan poikkeuksellinen. Hän toisti sanontaa ”*minun Isäni*”. Luukas 10:21 esittää Jeesuksen pitkän doksologian, joka edustaa rukouskirjassa olevaa toistuvaa kaavaa: ”Sillä hetkellä hän riemuitsi Pyhässä Hengessä ja sanoi: *’Minä ylistän sinua, Isä, taivaan ja maan Herra, että olet salannut nämä viisailta ja ymmärtäväisiltä ja ilmoittanut ne lapsenmielisille. Niin, Isä, sillä näin on sinulle hyväksi näkynyt.’*” Matteus 11:27 jatkaa samaa Luukkaan ”shevah”-ylistystä: ”Kaikki on minun Isäni antanut minun haltuuni, eikä kukaan muu tunne Poikaa kuin Isä, eikä Isää tunne kukaan muu kuin Poika ja se, kenelle Poika tahtoo hänet ilmoittaa.” Kun Jeesus puhui ”Isästä”, rukouskirja käyttää sen paikalla sanaa ”*melekh ha-olam*” eli ”maailmojen kuningas”. Ei kukaan tiedemies voi kieltää näiden sanojen aitoutta.

Jeesus oli tarkka siitä, että kunnianimiä ja isä-sanaa käytettäisiin oikein. Matteus 23:8–9 on tallentanut syvällisen ohjeen. Jeesus sanoi: ”Älkää antako kutsua itseänne *rabbiksi*, sillä yksi on teidän opettajanne, ja te olette kaikki veljiä. Ja *isäksenne* älkää kutsuko ketään maan päällä, sillä yksi on teidän *Isänne*, hän, joka on taivaissa.” Tässä on kysymyksessä arvonimien käyttö. Kyllä omaa isää sai kutsua *abbaksi*. Isän titteliä ei saanut kuitenkaan käyttää arvonimenä.

Nykyään katoliset pastorit eli ”paimenet” ovat ”patereita” eli isiä ja itse paavi on ”Papa”. Isämeidän eli ”Pater noster” viittaa taivaalliseen Isään, johon ei ole lupa muita rinnastaa. Rabbi-sana juontuu käsitteestä ”*rav*” eli ”suuri”. Jeesus tahtoi, että olisimme arvoasemasta riippumatta veljiä. Rovastin tittelin saa, kun on täyttänyt 50 vuotta eikä ole tehnyt mitään – ts. ei ole rikosrekisterissä eikä ole poikennut ruodusta. Niin tosikko ei pidä kuitenkaan olla, ettei suostuisi antamaan vaimolleen ruustinnan arvolisää.

Isämeidän juutalaisissa rukouksissa

Muuan kristitty ”kirjanoppinut” apologeetti on väittänyt, että juutalaiset eivät kutsuisi Jumalaa isäksi ja ettei heillä ole Hänen kanssaan samaa läheisyyden tuntoa ”kuin meillä”. Tällaiseen yksipuolistamiseen voi langeta myös juutalainen vilpitön tutkija. Esim. prof. **David Flusser**, joka puhui 60-luvun alusta lähtien avoimesti Jeesuksen ylösnousemuksesta historiallisena tosiasiana, saattoi lipsahtaa sanomaan englanninkielisessä kirjassaan ”Varhaisen kristillisyyden juutalaiset lähteet”¹², että ”*sana Messias ei esiinny juutalaisissa rukouksissa*”. Flusser kunnioitti Jeesusta ja puhui myös neitseestäsyntymisen mahdollisuudesta. Käsite ”Messias” ja Häneen viittaavat peitenimet esiintyvät kyllä kymmeniä kertoja päivittäisessä rukouskirjassa, Siduurissa.

Puhuttelu ”*Isä meidän*” on aivan kuin yhteisenä nimittäjänä **rukouskirjan kauneimmissa helmissä**. Valitettavasti tuosta yli 700 sivua käsittävästä ”Siduurista” tunnetaan yleensä lähemmin vain synagogan liturgiaan liittyvät osat. Jos on motivoitunut Messiaan etsimiseen, ne kyllä pistävät sieltä

¹² **David Flusser**, *Jewish Sources in Early Christianity*, Tel-Aviv 1989, s. 56.

silmään. Kun olemme rukousten juurilla, on hyvä lainata niitä saman läheisyyden todisteena, joka myös juutalaisilla hurskailla oli.

Yleisimmin Siduur käyttää sanontaa ”*Avinuu malkeinuu*” eli ”Isämme Kuninkaamme”. Paastonajan ”kymmeneen parannuksen päivään” liittyen tuo sanayhtymä **toistuu 47 kertaa**: ”*Isämme Kuninkaamme*, me olemme tehneet syntiä sinun edessäsi, *Isämme Kuninkaamme*, ei meillä ole muuta kuningasta kuin sinä, *Isämme Kuninkaamme*, tee työsi oman nimesi tähden.” Kerrottakoon, että juutalaiset kruunaavat syksyyn ajoittuvana uutenavuotena Jumalan uudelleen kuninkaakseen. Se tapahtuu parannusta tehden.

Rukous jatkuu: ”*Isämme Kuninkaamme*, anna anteeksi syntimme ja pyyhi pois kaikki rikkomuksemme – pyyhi ne pois suuressa armossasi – *Isämme Kuninkaamme*, palauta meidät luoksesi, että tekisimme täyden parannuksen edessäsi – *Isämme Kuninkaamme*, anna pelastuksen orastaa pian keskuudessamme; *Isämme Kuninkaamme*, *kohota kansasi Israelin sarvi (kunnia) ennalleen*; *Isämme Kuninkaamme kohota Messiaasi sarvi* – *Isämme Kuninkaamme, muista että me olemme vain savea*, *Isämme Kuninkaamme*, älä lähetä meitä tyhjinä pois edestäsi, *Isämme Kuninkaamme*, saakoon tämä hetki olla otollinen armon osoitus edessäsi – *Isämme Kuninkaamme*, tee se nimesi tähden, *Isämme Kuninkaamme*, armahda meitä ja vastaa meille, sillä ei meillä ole hyviä tekoja, osoita meille vanhurskautesi ja armosi, pelasta meidät.”

Kun nousee lukemaan Tooraa, luetaan ns. ”**birkat ha-goomel**”. Ohjeiden mukaan tämä ”shevah” eli kiitososio lausutaan erityisesti meriltä pelastuneille, erämaasta palaaville, sairaudesta toipuneille ja vankilasta vapautuneille. Siinä toistuu neljä kertaa sanonta ”*Isä meidän, joka olet taivaissa*”. Rukouksen ydin kuuluu:

"Olkoon tahtosi, *Isämme, joka olet taivaissa*, että elämämme huone (temppeli) korjautuisi ja läsnäolosi (eli Shekhina, Pyhä Henki) täyttäisi sisimpämme, *nopeasti ja meidän päivinämme*, ja sanokaamme amen!" Talmudin mukaan 40 vuotta ennen temppelin hävitystä eli Jeesuksen kuolinvuonna 30 Shekhina jätti pyhäkön ja uhrin menettivät voimansa. Eri yhteyksissä esiintyvän kaavan mukaan Häntä pyydetään nyt saapumaan "nopeasti ja meidän päivinämme".

Birkat ha-goomel jatkuu pyytäen, että "*Isämme, joka on taivaissa*" varjelsi meitä ja pakolaisiamme hävitykseltä ja että "*Isämme, joka on taivaissa*" siunaisi Israelin oppineita, heidän oppilaitaan, naisia ja lapsia missä he ovatkin. Sen jälkeen pyydetään, että "*Isämme, joka on taivaissa*" auttaisi, että "kuulisimme ja julistaisimme hyvää sanomaa, pelastusta ja lohdutusta" ja että Hän "korjaisi karkoitettut yhteen maan neljästä äärestä".

Jeesuksen aikaisissa ohjeissa neuvotaan, että olisi hyvä olla *tunti hiljaa* ennen kuin alkaa varsinaisen rukouksensa. Jo se ottaa oman aikansa, kun hurskas varustautuu rukousliinansa ja sitoo lain kotelot otsaansa ja käteensä. Siduurissa on pitkä aramean ja hepreankielinen osio "*tefilla koodem ha-tefilla*" eli "rukous ennen rukousta". Se on liitetty vain joihinkin painoksiin ja niin pienellä tekstillä, että sen lukemiseen tarvitaan suurennuslasia. Sanoma kannattaisi kirjoittaa kyllä tolppakirjaimin. Siinä toistuu kolme kertaa sana "*Isämme, joka olet taivaissa*". Lainaamme siitä vain osan:

"*Isä meidän, joka olet taivaissa*" – "me pyydämme, että sinä Jumala, *Isämme*, valmistaisit sydämemme ja ajatuksemme, kun rukoilemme sinun edessäsi *särkyneellä mielellä*." "Sinä olet armollinen Jumala, sovita siksi suuressa armossasi ja

laupeudessa syntini ja anna ne anteeksi.” ”Tämän maailman viettelykset ja turhuus sekoittavat ajatuksemme silloinkin, kun käymme rukoilemaan.” ”*Isä meidän, joka olet taivaissa*, armon Jumala, puhdistä meidät, että sydämemme, ajatuksemme, puheemme, tekomme ja koko vaelluksemme sekä tiedostetut ja tiedostamattomat tunteemme liittyisivät Sinuun, ja pysyisimme kaikki sinun yhteydessäsi.”

Aamun **varsinaisissa** rukouksissa luemme myös: ”Kaikkeuden Herra, me langetamme rukouksemme eteesi, emme omaan vanhurskauteemme vaan suureen armoosi luottaen (ks. Dan. 9), sillä mitä minä olen – kaikki sankarit ovat edessäsi vain tyhjää ja maineikkaat miehet ikään kuin heitä ei olisi, viisaat kuin heillä ei olisi tietoa ja ymmärtäväiset kuin heillä ei olisi järkeä; sillä heidän tekonsa ovat tyhjän veroisia ja heidän elämänsä on sinun edessäsi kuin turhuus.” Tässä on sama tuntuma kuin Roomalaiskirjeen ensimmäisen luvun lopussa.

Kauneimman rukouksen helmen olen löytänyt jemeniläisten kolmiosaisesta ”**Tefillat kol pe**”-Siduur-kirjasta. Nuo Arabian niemimaan perukoilla olevat juutalaiset säilyttivät omat perinteensä. Heillä ei ollut tarvetta sensuroida omia kirjoituksiaan, niin kuin länsimaissa on tehty. ”**Ashmuroot**” eli ”yövärtiohetkien” rukouksessa he **toistavat 49 kertaa** sanontaa ”*Jumalamme, joka olet taivaissa*”. Ensinnä pyydetään, että Jumala, joka on täynnä armoa, ”*täyt-täisi tahtonsa niin taivaissa kuin maan päällä*”.

Sitten pyydetään, että ”Jumala ilmoittaisi meille valtakuntansa kunnian” ja antaisi meille ”lunastuksensa päätöksen ja jouduttaisi pelastuksen päivän koittoa”. Lunastukseen viittaus, ”*kets ha-geula*”, yhdistetään lopun ajan messiaaniseen uudistukseen. Rukous loppuu sanoihin: ”*Juma-*

lamme, joka olet taivaissa, anna meille merkki hyvyydestäsi, anna merkki siunauksesta, anna merkki pelastuksesta ja anna merkki armostasi.”

Yön vartiohetkillä jemeniläiset huokaavat myös **12 kertaa** ”*boshieinuu*” eli ”oi pelasta”. Sen jälkeen on pitkä sydämen hätähuuto: ”Isämme Kuninkaamme, sinä olet Isämme. Isämme Kuninkaamme, ei meillä ole muuta kuin sinut. Isämme Kuninkaamme, armahda meitä!”

Synagogan rukoilijoiden tuli lausua aina **ääneen** tämä toistuva ”Isämme”-sana: ”Isämme Kuninkaamme, armahda meitä!” ”Jos olemme tehneet hyvää, sinä olet Isämme. Jos olemme tehneet paha taivasta vastaan, ei meillä ole muuta kuin sinut. Isämme, jos synti on vallannut meidät, sinä olet Isämme. Sinä olet pelastuksemme kallio, eikä meillä ole muuta kuin sinut. Jos olemme sanoissa langenneet, ei meillä ole muuta kuin sinut. Muista, **että me olemme vain savea**, ei meillä ole muuta kuin sinut. Isämme, jos olemme syntiä tehneet sinua vastaan, sinä olet Isämme. Herra, anna meille anteeksi, ei meillä ole muuta kuin sinut. Isämme, sinuun panemme toivomme, sinä olet Isämme. Sillä sinä olet Isämme, ei meillä ole muuta kuin sinut. Isämme, sinulle tuomme pyyntömmme, sinä olet Isämme. Anna meidän löytää lääkitys, ei meillä ole muuta kuin sinut. Isämme, kiirehdi ja **lähetä meille Messias**, olethan Isämme. Ja näin pelastus orastaa, ei meillä ole muuta kuin sinut.”

Tämä sydämen parahdus ”Isämme” toistuu tässä **seitsemäntoista** kertaa. Rukouksen lopussa mainitaan sana Messias, vaikka **David Flusser** ei tätä aikanaan tiedostanut. Voiko Jumalasta puhua vielä nöyremmin kuin tässä rukouksessa? Juutalaiset ”isämeidän”-rukoukset voisi vähin muutoksin siirtää kristillisiin rukouskirjoihin.

Jopa ”isien lausumissa” eli ”Pirkei avoot”-kokoelmassa puhutaan Jumalasta isänä. Klein lainaa laajassa, 1905 kirjoittamassaan rukouskirjassa suosittua ajatelmaa. Se on meiläkin kodin seinällä papyrusjäljitelmänä: ”Ole voimakas kuin pantteri, kevyt kuin kotka, nopea kuin kauris ja vahva kuin leijona *tehdäksesi Isäsi tahdon, joka on taivaissa.*”¹³ Juuri Jumalan tahdon täyttämiseen Jeesuksen opettama rukous viittasi. Siitä oli kysymys myös Getsemanen yöllisessä rukoustaistelussa.

Muuan johtavassa asemassa oleva arabikristitty sanoi vastikään, että olisi suotavaa, että **muslimimailma** voisi tuntea Raamatun vanhinta tulkintaa. He omistavat Aabrahamille annetut lupaukset itselleen, vaikka ne koskevat yhteisesti pakanakansoja ja juutalaisia. Siksi hän pyysi, että saisi kääntää arabiaksi kirjani ”Messiaasta Vanhassa” ja ”Uudessa testamentissa rabbinistisen kirjallisuuden valossa”. Ne ja vastaavanlainen Paavalia koskeva kirjani on julkaistu jo kahdeksalla kielellä, mm. venäjäksi, unkariksi, kiinaksi ja espanjaksi. Samanlaisen viestin sain vuonna 1968, kun Vanhan Jerusalemin arabipapit pyysivät puhumaan heille juutalaisesta Messiaan odotuksesta. Olisi hyvä välittää heille myös oheiset vanhaan traditioon kuuluvat rukoukset. Näin se karrikoitu kuva, joka muslimiella on juutalaisista, pehmeni.

¹³ Klein, ”Israelitiska böner”, s. 172 ja Pirkei Avoot V,23.

Isämeidän-rukouksen sanoma

Isämeidän on ollut kirkkoisien **Tertullianuksen** ja **Cyprianuksen** todistusten mukaan ”Herran opettama *seurarakuntarukous*”. **Augustinus** kertoo, että se opetettiin *kasteoppilaille*. Heille sanottiin: ”Ottakaa vastaan tämä kallis jalokivi ja pitäkää se; ottakaa vastaan rukous, jonka Jumala itse on opettanut.” Myös **Luther** sai aina uutta intoa siitä. Sen ydinsanoman hän tahtoi kiteyttää katekismukseensa. Sitä piti opettaa ”niin kuin perheenisän tulee se yksinkertaisesti esittää perheväelleen”. Näin rukoilemme Jumalaa ”turvallisesti ja täydellä luottamuksella niin kuin rakkaat lapset isäänsä”.

Jumala on todella Isämme: Hänellä on isän tunteet lastansa kohtaan; Hän seuraa heitä niin kuin isä seuraa lastaan; Hän iloitsee heistä; Hän itkee heidän sairauksiaan; Hän antaa heille anteeksi heidän törmäilynsä; ja lopuksi Hän luovuttaa perintönsä ja koko elämäntyönsä heille. Muis-
tan, kun tulin keväällä 1955 Israelista kotiin puolen vuoden poissaolon jälkeen. Seuraavana aamuna läksin kolmi-
vuotiaan Ismo-poikamme kanssa katsomaan naapurin rakennustöitä. Pojalla oli päällään sininen suoja-puku. Hän

piti lujaa kädestäni kiinni. Pitkän hiljaisuuden jälkeen hän sanoi: ”Minä ja isi!” Nielekselin pitkään noita sanoja.

Juuri turvallisuutta tämä poika- ja isäsuhde tahtookin opettaa. Sisimmässämme oleva ”lapseuden henki” opettaa sanomaan ”abba”, isä. Myös profeetat kokivat Jumalan kansansa isänä. Jesaja kirjoittaa: ”Sinä, Herra, olet *meidän isämme*; ’meidän Lunastajamme’ on ikiajoista sinun nimesi” (63:16). ”Olethan sinä, Herra, *meidän isämme; me olemme savi, ja sinä olet meidän valajamme*, kaikki me olemme sinun kättesi tekoa” (64:8). Ei ihme, että tämä tunto heijastuu myös Siduurin aamuvartion sanoissa. Sama sanoma on myös Jeremian 18. luvun vertauksessa savenvalajasta. Jos savi ”meni pilalle”, tämä teki siitä taas toisen astian. Savi voi särkyä jo tekovaiheessa tai myös myöhemmin. Poltetuista ja uudelleen muserretuista astioista tehdään tulta kestävää keramiikkaa. Siitähän seurakunnissa laulamme: ”ei siruja heitetä pois”. Jeremia kirjoittaa: ”Katso, *niin kuin savi on savenvalajan kädessä*, niin te olette minun kädessäni.”

Millaisena saven tulee olla mestarinsa kädessä? Vaivattu ja muokattu savi on ”tyyntynyt” ja ”asettunut”. Se on sileää kuin silkki ja pehmeää kuin maito. Se ei enää kapinoi valajansa sormissa. Se tottelee tämän herkintäkin kosketusta. Savi ei siedä pakkoa. Siksi se pitää *suostuttaa* muutoonsa. Jeremia 20:7 sanoo: ”Sinä olet taivutellut minua, Herra, ja minä olen taipunut.” Heprean ilmaisu ”*pititani Adonai va-epat*” merkitsee sanoilla suostuttamista ja vakuuttamista, joskus jopa ”ylipuhumista”. Jumala suostuttelee meitä noudattamaan tahtoaan lempeästi ja kärsivällisesti niin kuin isä kiukuttelevaa lastaan. Tärkeintä siinä on Jumalan oma puhe.

Isämeidän-kirjallisuus

Herran rukouksesta on kirjoitettu satoja hartauskirjoja. Jokainen niistä voi rikastuttaa lukijaansa. Rabbit sanovat, että opetuslapsi, joka on tutkinut samaa oppilauselmaa 100 kertaa, on toisenlainen kuin se, joka on kerrannut sitä vain 99 kertaa. Tämä pätee myös evankeliumien lukemiseen. Hartauskirjoja tulee maistella ja kysyä, mitä kirjoittaja kulloinkin tahtoo sanoa. Kiireellä niitä ei voi lukea. Ehkä juuri siksi hartauskirjojen käyttäminen on vähentynyt melkoisesti omana aikanamme.

Muuan parhaista aiheeseemme liittyvistä tutkimuksista on **Adolph Saphirin** 18 esitelmää käsittävä 1869 julkaistu kirja ”The Lord’s Prayer”, ”Herran rukous”.¹⁴ Tämä teos liittää Isämeidän-rukouksen Vanhan testamentin sanomaan. Tri Saphir julkaisi aikanaan 15 suosittua kirjaa. Adolph löysi Jeesuksen Messiaanaan jo 12-vuotiaana. Juutalaiset sukulaiset ja naapurit sanoivat, että ”Pyhä Henki on laskeutunut Saphirin pojan ylle ja että tämä selitti Raamattua tavalla, jota he eivät olleet koskaan kuulleet”.¹⁵ Se heijastuu myös hänen Isämeidän-tulkinnastaan.

Toinen merkittävä teos on **Brad Youngin** kirja, *The Jewish Background to the Lord’s Prayer*.¹⁶ Tämä Herran rukouksen ”juutalaista taustaa” valaiseva kirjanen seuraa järjestelmällisesti Isämeidän-rukouksen eri pyyntöjä. Brad Young

¹⁴ **Adolph Saphir** D. D., *The Lord’s Prayer*, 1. painos, Lontoo 1869, 420 s. Keren Ahvah Meshihit julkaisi sen 2001 Jerusalemissa.

¹⁵ **A. Bernstein**, *Jewish Witnesses for Christ*, Keren Ahvah Meshihit, Jerusalem 1999, 445–447. 535-sivuinen teos kertoo noin 400:sta merkittävästä juutalaiskristitystä, heidän elämäntyöstään ja julkaisuistaan.

¹⁶ **Brad Young**, *The Jewish Background to the Lord’s Prayer*, Austin, Texas 1984, 46 s.

sai toimia prof. **David Flusserin** ja tri **Robert Lindseyn** assistenttina ns. Jerusalemin koulukunnan tutkiessa Luukkaan evankeliumin mahdollista aiemmuutta muihin evankeliumeihin nähden.¹⁷ Brad Youngin kirja on syntynyt Jerusalemin ”Juutalaiskristillisessä opintokeskuksessa”, ”The Center for Judaic-Christian Studies”. Näin ollen se heijastaa tuoreeltaan niitä näköaloja, jotka ovat olleet päivänkohtaisia sikäläisissä kristillisissä yhteisöissä.

Jo aiemmin mainitsemamme juutalaissyntyisen **Marian Eigelesin** norjaksi kirjoittama, Herran rukousta erittelevä kirja heijasti hänen käytännöllisiä johtopäätöksiään. Siinäkin on rabbiinisen kirjallisuuden lainauksia enemmän kuin siemeniksi. Silti elämäni syvimmin vaikuttanut rabbi **Gottlieb Klein**, jonka kirjallisesta tuotannosta on lopussa erillinen esittely, kohooa päätään pidemmäksi muita tutkijoita. Hän oli myös rukouksen mies.

Kun tahdomme pysytellä rukouksen juurilla, on vedettävä nuottaa syvissäkin vesissä. Pelkkä selitysteosten selaaminen ei riitä. Joskus ovat ystävät kyselleet, mitkä kommentaarit ovat luotettavia ja kannattaako hankkia se ja se englantilainen kirjasarja. Vastaan silloin, että Raamattua tulee lukea ”rivien välistä” – sen alaviitteissä on kaikki, mitä käytännössä tarvitsemme. Mutta jos tahtoo tietää, mitä muinaiset hurskaat ovat Kirjojen kirjasta löytäneet, silloin nuotta on heitettävä syvemmälle. Ja pienisilmäinen verkko tuottaa arvokkaimmat löydöt.

Tämä vaatii kyllä erityismotivaation ja vuosikymmenten uurastuksen alkukielten parissa. Käytännössä se on mahdollista, jos elämäntyö niveltyy Jumalan omaan kansaan.

¹⁷ **Risto Santala**, Kristinuskon Juuret II, Gummerus 1985. Ks. ss. 44–53: ”Jerusalemin koulukunnan käsitys evankeliumien synnystä”.

Kotikirjastoon kannattaa hankkia periaatteessa vain ne työvälineet, joista on todellista hyötyä. Roomalaiskirjeessä varoitetaan, ”etemme olisi oman viisautemme varassa” (11:25). Ja kirjeen lopussa sanotaan, että ”Jumalan, ainoan viisaan, olkoon kunnia”. Vain ”pyhät kirjoitukset voivat tehdä meidät viisaiksi” (2. Tim. 3:15). Meillä on Heinolan seurakunnassa muuan tavallinen katulähetystä harrastava mies. Uskoon tultuaan hän tutki järjestelmällisesti kaikki UT:n alaviitteet. Se otti muun työn ohella vajaat neljä vuotta. Voisin vaihtaa koska tahansa oman käytännöllisen raamatuntuntemukseni hänen kanssaan. ”Rivien välistä” lukeminen kannattaa.

Isämeidän-rukoukseen liittyvä kirjallisuus saattaa tuntua puisevalta. Kuitenkin jokaiseen esittämäämme nimeen liittyy oma mielenkiintoinen henkilöhistoriansa. Muuan tunnetuimmista UT:n juutalaisista tulkeista on tri **Alfred Edersheim**. 1825 syntyneenä juutalaisen perheen poikana hän hämmästytti Budapestin synagogan oppineita elävällä esitystavallaan. Hän puhui äidinkieltänsä unkarin lisäksi sujuvasti latinaa ja hallitsi kreikan, saksan, ranskan, englannin, heprean ja italian kielet sekä rabbinistisen kirjallisuuden perusteet. Hänen kirjalliseen tuotantoonsa kuului yli 20 laajaa ja pienempää teosta. Yhdysvalloissa miltei jokaisen jumaluusoppineen kirjahyllyyn kuuluu hänen kaksiosainen tiiliskiviteoksensa ”Jeesuksen Messiaan elämästä ja ajasta” sekä yli 400 sivua käsittävä kirja ”The Temple”.¹⁸

Isämeidän-rukousta tulkitessaan hän muistuttaa, että ”Talmudin rukoukset ovat paljon Jeesuksen aikaa myöhäisemmältä kaudelta”. ”Toisaalta olisi mieletöntä kieltää, etteikö

¹⁸ Alfred Edersheim, ”The Life and Times of Jesus the Messiah”, London ja ”The Temple, Its Ministry and Services”, Michigan.

Herran rukous ole henkensä ylevyydessä, päämäärältään, rakenteeltaan ja pyyntöjensä osalta aivan ainutlaatuista; sen ilmaukset 'Isä meidän', 'Jumalan valtakunta', 'anteeksi-antamus', 'kiusaus' ja muut käsitteet edustavat rabbinistisessä kirjallisuudessa kyllä usein muuta kuin mitä meidän Herramme tarkoitti – näin niillä ei ole todellista vastaavuutta juutalaisessa teologiassa.” Näitä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia Edersheim tarkkaili.”¹⁹

Uskomme juutalaisia juuria käsitellyt **A. Lukyn Williams** kirjoittaa, että ”*Herran rukous on rakenteeltaan juutalainen samoin kuin sen erittelemät rukoukset*”. Se on samalla ”*niin lyhyt, että lapsikin voi opetella sen ulkoa ja niin yksinkertainen, että hullukin sen ymmärtää*”.²⁰ Tämän muistaen voimmekin käsitellä Isämeidän-rukouksen eri osioita ”niin kuin perheenisän tulee se yksinkertaisesti esittää perhevälleen”.

¹⁹ Alfred Edersheim, *The Life and Times of Jesus the Messiah*, Volume One, s. 536, 1. painos 1883, Oxford.

²⁰ A. Lukyn Williams, D. D., *The Hebrew-Christian Messiah*, London 1916, *The Lord's Prayer* ss. 162–167.

Ensimmäinen rukous

Pyhitetty olkoon sinun nimesi.

Luther kysyy aina käskyjen selityksessä ja Herran rukousta eritellessään: ”Mitä se on?” Tämä vastaa tarkalleen rabbi Hillelin ohjetta, jonka mukaan opetuksen lopussa tehtiin käytännön päätelmä, ”*davar ha-lammed me-’injano*”, ”mitä asiaa tämä opettaa meille?” Synagogassakin kysyttiin arameaksi, ”*mai kaa mashma lan*”, ”Mitä tämä meille merkitsee?” Roomalaiskirjeessä Paavali toistaa sitä viisi kertaa.

Luther tiivistää Isämeidän-rukouksen ensimmäisen pyynnön sanoihin: ”Jumalan nimi on kyllä itsessään pyhä; mutta me rukoilemme tässä rukouksessa, että se *pyhitettäisiin meidän keskuudessamme*. Kuinka se tapahtuu? Kun *Jumalan sanaa opetetaan selvästi ja puhtaasti* ja me myös *elämme sen mukaan pyhästi* Jumalan lapsina.” Opin ja elämän tulee vastata toisiaan.

Jumalan nimen pyhittäminen liittyy Vanhan testamentin keskeisiin opetuksiin. Se tulee esille toisessa käskyssä: ”*Älä turhaan lausu Herran, sinun Jumalasi, nimeä, sillä Herra ei jätä rankaisematta sitä, joka hänen nimensä turhaan lausuu.*”

Uuden Raamattumme käännöskomitea päätyi ensin tulkitsemaan tämän käskyn niin, että se kieltäisi ”väärän valan” ja ”väärin vannomisen”. Käskyn lopullinen muoto kuului: ”*Älä käytä väärin Herran, Jumalasi, nimeä*”. Se puhuu kyllä sinänsä oikeasta asiasta. Kuitenkin sana ”*la-shaav*” eli ”turhaan” häivytettiin pois. Myös aramealainen targum käyttää sanaa ”*lemagana*” eli ”turhaan”. Jumalan pyhän nimen turhentamisesta tässä on kysymys.

Jeesus sanoi: ”Ei jokainen, joka sanoo Herra, Herra, pääse taivasten valtakuntaan!” ”Miksi te huudatte minulle: ’Herra, Herra!’ ettekä tee, mitä minä sanon” (Luuk. 6:46 ja Matt. 7:21). Nykyään nuoret toistavat liioitellusti Herrasanaa rukoillessaan. Myös passiivin käyttäminen me-muodon yhteydessä tökkii korvaan. Kyllä seurakunta rakastaa näitä nuoria. Mutta jos he viljelevät huolimaton kieltä, ei heitä voi suositella suurempiin yleisötilaisuuksiin. Herra, Herra -sanoja voisi käyttää säästeliäämmin.

Hesekiel 36:23 on kätkeytyä Isämeidän-rukouksen taustalla. ”Minä pyhitän suuren nimeni, joka on **häväisty** (*mec-hullal*) pakanakansain seassa, jonka te olette **häväisseet** (*chilaltem*) heidän keskellensä.” Jo jae 21 valittaa, että kansa oli ”**saastuttanut**” (*chilaltem*) Jumalan pyhän nimen. Uusi käännös puhuu näissä yhteyksissä ”tahraamisesta”, joka merkitsee jonkinlaista likaamista. Siitä ei ole nyt kysymys. Jumalan pyhyys *häpäistiin* epäjumalanpalvelun yhteydessä. Hepsaassa voidaan leikitellä samalta kuulostavilla sanoilla ”*mehulal*” ja ”*mehulal*”, häväisty ja ylistetty. Jälkimmäinen tulee samasta sanajuuresta kuin halleluja. Sen sijaan, että kansa olisi ylistänyt Jumalan nimeä, se saastutti sen ”vaelluksellaan ja teoillaan”. Luther korostaakin tässä yhteydessä, että eläisimme opetuksemme mukaisesti.

Pyhyiden käsite Raamatussa

Pyhyys on yhdistetään Raamatussa aina moraaliin. Epäjumalanpalvelukseen liittyi useimmiten epäsiivyyttä. Israel sai kuulla: ”Te olette minulle pappisvaltakunta ja pyhä kansa” (2. Moos. 19:6). Jumala toisti usein sanaa: ”Olkaa pyhät, sillä minä olen pyhä” (3. Moos. 11:44, 19:2 tai 20:26). Jesaja kutsuu 15 kertaa Jumalaa ”Israelin Pyhäksi”. Jesaja 55:5 kertoo, että ”pakanat... rientävät sinun tykösi Herran, sinun Jumalasi, tähden, *Israelin Pyhän tähden, sillä hän kirkastaa sinut*”. Rabbi **David Kimchi** eli **RaDaK** sanoo, että em. jakeen viittaus ”lujaan Daavidin armoon tarkoittaa *Messiasta*, koska hän on kansojen opettaja”. Myös psalmit puhuvat Israelin Pyhästä. Jesaja 63:10 kertoo, että kansa ”niskoitteli” ja ”saattoi murheelliseksi hänen Pyhän Henkensä”. Uusi käännös puhuu tässäkin Pyhästä Hengestä pienin kirjaimin. Jumalan pyhydestä Raamatussa on kysymys, ja sen profanoiminen ”ei jää rankaisematta”.

Gottlieb Klein selittää tätä pyhitysosaa juutalaisen rukouskirjan valossa. Matteus ja Luukas ovat kokeneet sen niin tärkeänä, että se on tallennettu kumpaankin. Klein sanoo ensin, että ”Jumalan nimi pyhitetään, kun hänen valtakuntansa toteutuu ja hänen tahtonsa tapahtuu”. **Sofrim**-traktaatissa **14,22** on rukous: ”Kohotettakoon, ylistettäköön ja *pyhitettäköön Kuningasten kuninkaan nimi* – maailmassa, jonka hän on luonut *tahtonsa* mukaan – *tulkoon* ja ilmestyyköön *hänen valtakuntansa*.”

Tärkein yhtäläisyys löytyy silti **kaddish**-rukouksesta, joka on peräisin ajalta ennen Jeesusta ja jonka Hän varmasti osasi ulkoa. Se muistuttaa Isämeidän-rukouksen ”*shevah*”-osaa ja sitä luetaan useissa eri yhteyksissä: ”*Ylennettäköön ja pyhitettäköön hänen suuri nimensä* maailmassa, jonka hän

on luonut tahtonsa mukaan, ja *tulkoon hänen valtakuntansa* teidän elämäänne ja koko Israelin heimon elämään nopeasti ja lähiaikoina – ja sanokaa, amen.” Seurakunta vastaa rabbin resitointiin: ”Olkoon hänen suuri *nimensä* ylistetty *iankaikkisesta iankaikkiseen*, amen.”

Klein arvelee, että Isämeidän-rukous viittaa kätketysti myös ylösnousemukseen. Hän kirjoittaa: ”Muuan vanha oppilauselma kuuluu: *pyhä, joka on ylistetty, antaa kuolleitten nousta tähän maailmaan, jotta hänen suuri nimensä pyhitettäisiin*. Siksi rukoilkoon jokainen: *Pyhitetty olkoon sinun nimesi, tulkoon sinun valtakuntasi; sillä näiden rukousten täyttymyksenä seuraa ylösnousemus*. – Tässä on meillä *messiaaninen rukous*, jonka vain Jeesus on voinut aikanaan rukoilla. Se on henkilökohtaisinta, mitä me omistamme Jeesukselta. Hänen kaipuunsa ja toiveensa ikuistuvat siinä, ja henki, joka täyttää tämän rukouksen, on tehnyt ihmeitä ihmissydämissä.”

Klein toteaa käsitellessään Jeesuksen historiallisuutta, että näemme tässä Jeesuksen ”omissa kehyksissään”. ”Sen tausta on niin aidon juutalainen, että vain hillitön mielikuvitus voisi tehdä historiallisesta Jeesuksesta pelkän käsitteen tai kulttisankarin.” ”Uskonnonhistorialliset tutkimukset eivät ole vielä pyrkineet löytämään vertauskohtia tälle ainutlaatuiselle rukoukselle, ja se ei tule heille myöskään onnistumaan.”

Toinen rukous

Tulkoon sinun valtakuntasi.

Luther selittää tästä rukouksesta, ”mitä se on”: ”Jumalan valtakunta tulee kyllä itsestensä, ilman meidän rukoustamme; mutta me anomme tässä rukouksessa, että se *tulisi meidänkin tykömme.*” Se tapahtuu, ”kun taivaallinen Isä antaa meille Pyhän Henkensä, niin että me hänen armotansa **uskomme** hänen pyhän sanansa ja **elämme** autuaina *täällä ajassa ja sitten iankaikkisuudessa*”. Tässäkin on kysymys uskostamme ja elämästämme. Siinä toteutuu myös **Jumalan valtakunnan kaksoisnäky**.

Jumalan valtakunnan todellisuus näkyy **evankeliumeissa** ja **apostolisessa saarnassa**. Matteus suosi enemmän käsitettä ”taivasten valtakunta”, jolloin vältettiin Jumalan nimen turhaa lausumista. Jeesus julisti: ”Tehkää parannus, sillä taivasten valtakunta on tullut lähelle” (Matt. 3:2, 4:17 ja 10:7). Hän ”saarnasi *valtakunnan evankeliumia*” (4:23 ja 9:35). Hän lupasi: ”Autuaita ovat hengellisesti köyhät, sillä heidän on taivasten valtakunta” (5:3). Jumalan valtakunnan kaksoisnäky viittaa tässä hengelliseen todellisuuteen. Tätä ”taivasten valtakuntaa vastaan hyökätään” jo täällä ajassa. Hän muistutti myös, että se on ”sisällisesti teissä” (Luuk. 17:21).

Lähetyssaarnan iäisyysperspektiivi

Jumalan valtakunta toteutuu uskovien elämässä. Toisaalta sanoma taivasten valtakunnasta täyttyy myös **iäisyysdessä**. Jeesuksen vertaukset taivasten valtakunnan luonteesta Matteuksen evankeliumin 13. luvussa viittaavat sekä ajalliseen että iäiseen elämään. Näin Jumalan tahto toteutuu ”*sekä maan päällä että taivaassa*”. Jeesuksen esimerkki jäi myös **lähetyssaarnaan**. Luukas, joka muutoinkin tarkkaili alkukirkon opetusta, mainitsee jo 70 opetuslapsen lähettämistä, että näiden tuli sanoa: ”Jumalan valtakunta on tullut teitä lähelle” (Luuk. 10:9).

Apostolit jatkoivat tätä perinnettä. **Filippus** ”julisti *evankeliumia Jumalan valtakunnasta*” (Apt. 8:12). **Paavali** sanoi, että ”monen ahdistuksen kautta meidän pitää menemän sisälle Jumalan valtakuntaan”; hän ”*puhui* vakuuttavasti Jumalan valtakunnasta”; hän ”*saarnasi* Jumalan valtakuntaa”; ”hän *selitti* ja *todisti* Jumalan valtakunnasta” ja ”hän *julisti* Jumalan valtakuntaa *ja opetti* Herran Jeesuksen Kristuksen tuntemista” (Apt. 19:8, 20:25, 28:23 ja 31). Nykyaikana sanoma Jumalan valtakunnasta on katoamassa. Sen huomioiminen johtaa kaikkien uskovien yhteyteen. Näin meistä tulee lähetyshmisiä ja ”valtakuntakristittyjä”. Tätä anomme myös Isämeidän-rukouksessa.

Heprean käyttämä sana valtakunnasta, ”*malkhut*”, merkitsee ”kuningaskuntaa”. Sen valtiaana on, kuten rabbiininen kirjallisuuskkin puhuu, ”Kuningasten kuningas”. Danielin kirja, joka korostaa myös ylösnousemusta, sanoo ”Ihmisen Pojasta”: ”Hänelle annettiin *valta, kunnia ja valtakunta*, ja kaikki kansat, kansakunnat ja kielet palvelivat häntä. Hänen valtansa on iankaikkinen valta, joka ei lakkaa, ja hänen *valtakuntansa* on valtakunta, joka ei häviä.” Tähän Danielin 7:14 jakeeseen perustuu myös lähetyuskäsky.

Toisaalta Daniel 2:44 ennustaa, että ”**taivaan Jumala** on pystyttävä valtakunnan, joka on kukistumaton iankaikkisesti”. Tämä jae on tullut läheiseksi, koska Kaukoidässä on perinne, joka puhuu ”taivaan Jumalasta”. Taipein kuuluisassa museossa olen saanut nähdä, miten kiinalaiset kiersivät yksinkertaista kivialttaria, joka oli pyhitetty ”taivaan Jumalalle”. Heille kerrottiin, että Kiinan vanhin uskontomuoto olisi ollut usko tähän ”taivaan Jumalaan”. Sain myös lahjaksi kirjan luomiskertomuksen heijastumisesta Kiinan konsonanteissa.²¹ Niissä kuvataan mm. Nooan arkki ja sen kahdeksan pelastunutta ”henkilöä”.

Tämä huomio on sikäli merkittävä, että myös Nehemia, joka palasi Kaksoisvirran maasta Jerusalemiin, ”rukoili taivaan Jumalan edessä” ja ”taivaan Jumalaa” (1:4 ja 2:4). Taivaan todellisuus heijastuu myös sekä Danielin kirjassa että Hesekielin näyissä. Liekö juutalaisten maanpakolaisuus jättänyt leimansa Kaukoidän uskontoihin?

Jeesus tuomittiin jumalanpilkasta, koska Hän viittasi ylimmäisen papin edessä itseensä **Ihmisen Poikana**, joka istuu ”*Voiman* oikealla puolella” (Matt. 26:64–65). Isämeidän rukouksen lopun ”*hoodaja*” muistuttaa tätä rabbiinista ajatusta: ”sillä Sinun on *valtakunta, voima ja kunnia* iankaikkisesta iankaikkiseen”. Jeesusta ei tuomittu todistajalauseuntojen perusteella vaan jumalanpilkkään syyllistyneenä. Siitä käytetään oikeustermiä ”*gidduf*”. Hän syyllistyi siihen kutsumalla itseänsä ”Ihmisen pojaksi”.

Juutalainen johtava keskiaikainen raamatunselittäjä **RaSHI** sanoo yksiselitteisesti Danielin kirjan Ihmisen Pojasta, että

²¹ C. H. Kang ja Ethel R. Nelson, *The Discovery of Genesis – in the Chinese language*, St. Louis 1979, 139 s. Tutkimus perustuu 48:aan alan teokseen käsittäen satoja kiinan ja japanin kirjainmerkkejä.

”hän on Messias-kuningas”. **Metsudat David** -niminen lähde tulkitsee, että ”tämä viittaa Messias-kuninkaaseen”. Synagogakirjallisuus eli **midrash** esittää psalmin 110 ajatuksista ”istu minun oikealle puolelleni”, että se on sanottu Messiaalle. **Jalkut Shimoni** ja **Talmud Nedarim 32b** puhuvat siitä, että Jumala asetti Aabrahamin vasemmalle ja Messiaan *oikealle puolelleen*. Ei ihme, että rabbeilla oli kieltö, ettei itseään saanut kutsua Ihmisen pojaksi, ”*sillä silloin hän saa katua loppuaan*”. Se oli heidän mielestään Jumalan pilkkaa.

Kuninkuuteen liittyi myös **valta tuomita** alaisiaan. Johanneksen evankeliumi esittää ajatuksen, joka ei heti aukea lukijalleen. Puhuessaan itsestään Jumalan poikana Jeesus sanoo, että Jumala on ”*antanut kaiken tuomion Pojalle*” ja Hän on antanut ”*hänelle vallan tuomita, koska hän on Ihmisen Poika*” (5:22 ja 27). Jeesus käytti itsestään eniten nimitystä Ihmisen Poika. Se toistuu evankeliumeissa 84 kertaa.²² Tähän ”epiteettiin” sisältyy Hänen maallinen toimintansa ja toinen tulemuksensa. Siihen liittyy kätkeytyi myös sanoma ylösnousemuksesta.

Valtakunta-ajatus muissa juutalaisissa lähteissä

Jopa **ehtoollisellakin** on yhteys Jumalan valtakunnan odotukseen. Pääsiäisateriassa oli **neljä** maljaa. Ensimmäinen eli ”*kidush*” merkitsi koko illan ”*pyhittämistä*”. Toinen malja ”*magid*” alkoi ”kerronnan”, jossa luettiin 2. Moos. 7.–12. luvut Israelin Egyptistä lähdöstä. Jeesus asetti ehtoollisen

²² Sana Herra esiintyy Jeesuksen epiteettinä 58 kertaa, Kristus 55 kertaa, Poika 32, kuningas 25, Jumalan Poika 19 kertaa ja Daavidin poika, joka on yleisin juutalaisessa kirjallisuudessa, vain 9 kertaa.

kolmannen maljan yhteydessä. Sitä kutsuttiin nimellä ”*koos ha-brakha*” eli ”siunauksen malja”. Viimeisestä maljasta ”*koos ha-malkhut*” käytettiin nimitystä ”Jumalan valtakunnan malja”. Siitä Jeesus sanoi, että Hän ei juo ”viinipuun antia, ennenkuin Jumalan valtakunta tulee” ja ”*sen täytytymys tapahtuu Jumalan valtakunnassa*” (Luuk. 22:16–18) Sama Jumalan valtakunnan odotus heijastuu Isämeidän rukouksesta.²³

Näimme jo, että ”**kaddish**”-rukoukseen sisältyi pyyntö Jumalan nimen pyhittämisestä ja sanat ”*tulkoon hänen valtakuntansa*”. Olemme myös esittäneet rabbi **Kleinin** huomion, että rukouksen tulee sisältää ”Jumalan nimen muistuttamisen” eli ”*hazkarat ha-shem*” ja ”viitteen Jumalan valtakunnasta”, ”*hazkarat malkhut*”. Jeesuksen historiallisuutta käsittelevässä kirjassaan Klein sanoo, että Jeesus ”käytti itsestään messiaanista titteliä Ihmisen Poika”. Ja Jeesus ”viittoi selkeästi apokalyptisessä puheessaan Matteus 24:30 Danielin kirjan 7. lukuun”. Jakeessa sanotaan, että ”silloin Ihmisen Pojan merkki näkyy taivaalla”. Näin ollen tähän nimikkeeseen liittyy aina viite Jeesuksen toisesta tulemisesta.

Isämeidän-tutkimuksessaan Klein puhuu pitkään siitä, että Luukkaan ”Isämeidän” olisi käsittänyt alkujaan rukouksen Pyhästä Hengestä ja että se liittyi ylösnousemukseen. Toisella kristillisellä vuosisadalla elänyt rabbi **Pinchas ben Jair** esitti listan hyveistä, jotka tekevät ihmisen osallisiksi Pyhästä Hengestä. Siinä yhteydessä Klein sanoo, että ”*Pyhä Henki on edellytyksenä kuolleitten ylösnousemukseen*”. Israel tulee siitä osalliseksi ”*suuren kääntymyk-*

²³ Asiasta on laaja selostus **Risto Santalan** kirjassa ”Messiaan Ateria, Ehtoollisen hengellinen sanoma ja historialliset juuret”, Kuva ja Sana 1999.

sensä” kautta. Tämä sanonta ”*teshuva gedola*” liittyy Malakia 3:23 jakeen (ks. 4:5) Herran päivään.

Klein esittää, että Isämeidän oli lähinnä **kasterukous**. Kaste merkitsi puhdistustoimenpidettä. Sen edellytyksenä oli parannus. Johannes Kastaja ennusti, että Jeesus kastaa omansa myös ”Pyhällä Hengellä ja tulella” (Luuk. 3:16). Klein kertoo, että kasteeseen valmistauduttiin vanhastaan rukoillen: ”*Tulkoon sinun Pyhä Henkesi yllemme ja puhdistakoon meidät.*” Klein puhuu pitkään Pyhän Hengen lupauksista Vanhassa testamentissa ja sen yhteydessä tapahtuvasta Israelin uudistuksesta. Keskeisenä siinä on myös Joelin kirjan lupaus Hengen vuodatuksesta kaiken lihan ylle. Sen 2. luvun jakeissa 23–30 luvataan myös, että ”ei minun kansani joudu häpeään, iankaikkisesti”.

Tutkimuksensa tuloksen Klein tiivistää sanoihin: ”Me tunnemme Isämeidän-rukouksen **alkumuodon** (*Urgestalt*) sellaisena kuin Matteus sen esittää. Vain tässä muodossa, kuten **Harnack** on puhunut, se on juutalaisten rukousten **verisukulainen** (*blodsförvant*), ja juuri tämä todistaa sen aitoudesta.” Myös sen toinen pyyntö Jumalan valtakunnan tulemisesta liittyy juutalaiseen traditioon.

Kolmas rukous

Tapahtukoon sinun tahtosi myös maan päällä niinkuin taivaassa.

Katekismus selittää, mitä se on: ”Jumalan hyvä armollinen tahto tapahtuu kyllä ilman meidän rukoustamme; mutta me anomme tässä rukouksessa, *että se tapahtuisi meidänkin tykönämme.*” Kysymykseensä kuinka se toteutuu, Luther vastaa: Se tapahtuu, kuin Jumala ”vahvistaa ja varjelee meitä pysymään lujina hänen *sanassaan ja uskossa* aina elämämme loppuun asti”.

Marian Eigeles sanoo Isämeidän-kirjasessaan tästä kolmannesta rukouksesta, että se on ”**en vanskelig bønn**”, hankala rukous. Kyllähän se näin on! Ensimmäiseksi onkin syytä noudattaa rabbi Hillelin ja Paavalin ohjeita kysyen: ”Mitä asiaa tämä opettaa meille” ja ”mitä me siis tähän sanomme?” Tämä perustuu itse kunkin omiin havaintoihin ja vaatii omakohtaista kannanottoa.

Rukouksen suomalaisen käännöksen sanoma

Niin norjalainen kuin suomalainenkin Raamattu opettaa rukoilemaan: ”**Tapahtukoon** sinun tahtosi!” Juutalainen rukouskirja käyttää toistamiseen eri rukousten alussa vanhahtavalta kuulostavaa heprean ilmaisua ”*jehi ratson milefanekhaa*” eli tarkalleen käännettynä ”**olkoon** tahtosi tyköäsi”. Tässä lieneekin likeisin yhteys Jeesuksen opetukselle kolmannesta rukouksesta. Kaikki rukous tähtää siihen, **mikä on Jumalan tahto**, ei ihmisen.

Jeesus itse käytti Getsemanessa tätä hankalaa rukousta: ”Menköön minulta pois tämä malja; *ei kuitenkaan niinkuin minä tahdon, vaan niinkuin sinä.*” ”Jos tämä malja ei voi mennä minun ohitseni ... niin *tapahtukoon sinun tahtosi.*” Ja hän ”rukoi kolmannen kerran ja *sanoi samat sanat uudestaan*” (Matt. 26:39–44). Markus 14 toistaa vain kerran: ”*ei, mitä minä tahdon, vaan mitä sinä!* ... ja taas hän meni pois [opetuslasten luota] ja rukoili *sanoen samat sanat*” (j. 36, 39). Ja Jeesus ”alkoi kauhistua ja tulla tuskaan”, ja Hän oli ”syvästi murheellinen, kuolemaan asti” (jj. 33–34). Ylimmäisen papin sovitustehtävään kuului esirukous. Prof. **Osmo Tiililä** sanoi aikanaan ylioppilaille, että Getsemanen kärsimys oli kipeämpi koettelemus kuin ristin kuolema.

Nuorenkkin ihmisen on vaikeaa lausua tämä hankala rukous. Opin rippikoulussa vuonna 1945, että se on kuitenkin tärkein rukouksemme. Harrastin riskialttiita urheilulajeja, kuten telinevoimistelua ja uimahyppyä. Niinpä läksin aina kilpailuihin ja urheiluseuran iltajuhliin polvistuen kylpyhuoneen lavuaarin eteen. Siinä pyysin, että Jumalan tahto toteutuisi elämässäni. Äitini kysyi kymmeniä vuosia jälkeenpäin, mitä tein, koska silloin koko huoneisto jysähti. Kerroin hänelle salaisuuteni. Myös elämäntyöni suhteen ja

puolison valinnassa käytin samaa metodologia. Jumalan hyvyys kuitenkin miltei hävettää, kun on hyvän kodin lapsi ja on saanut elää jo kolmeneljänneestä vuosisataa terveenä.

Aikuisina ihmisinä koettelemuksemme ovat vaikeampia. Siinä ei ole eroa uskovan ja ns. uskomattoman välillä. 1. Piet. 5:9 sanoo, että ”samat kärsimykset täytyy teidän veljennekin maailmassa kestää”. Varsinkin syöpä on hyvin demokraattinen tauti, joka ei valikoidu meidän tahtomme mukaan. Emme saisi vain olla ”kohtalomme nurkujia” (Juid. 16). Vaikeissa ongelmissa aikuisen pitäisi oppia rukoilemaan: Tapahtukoon Sinun tahtosi! Se ei ole helppoa. Jos on saanut sairauden, joka estää normaalin elämän; jos joutuu kasvattamaan vammaista lasta; jos on perustyötön; jos on menettänyt rakkaan lapsensa; jos puoliso sairastuu – niin, listaa voisi jatkaa. Kuinka silloin voi laulaa: ”Sinun tiesi on sittenkin parhain, vaikka meistä ei tuntuisi niin; vaikka veisi se kuoleman alhoon, tai kyyneliin kärsimyksiin.”

Sain kohdata kerran erään pitaalisairaana Namibian pienessä olkihökelissä. Avohaavaisen potilaan iho märki päältä, ja majassa oli vaikea hengittää. Keniassa muuan vammaisen lapsi kulki kuin koira nelijalkaa terveiden keskellä. Taiwanilla sain nähdä, kuinka lapsihalvauspotilaitten selkää suoristettiin vasaralla ja taltalla. Näin sikiöasennossa elänyt nuori oppi istumaan ja käyttämään sähkökäyttöistä pyörätuolia. Noin kymmentä henkeä kohden löytyi aina yksi lapsihalvauksen vammoittama. Evankeliumi opettaa huomioimaan kärsivän ja sairaan lähimmäisen. Mutta jaksako sairas itse tyytyä vaikeaan osaansa? ”Hätä ja tuska maailman, suurempi on kuin luullahan!”

Muuan suomalainen Marja sairastui 19-vuotiaana kivuliaseen nivelreumaan. Yli neljäkymmentä vuotta se on ollut hänen seuralaisenaan. Samalla myös uskonelämä on tullut

tärkeäksi. Nyt hän sanoo kiitollisena, että hänellä on jo 38 leikkausta takanaan – ”kaikki ne ovat onnistuneet ja kaikista on ollut apua”. Tällainen asenne rohkaisee muita osatovereita.

Jesaja 63 kertoo ensin ”Jumalan armotöistä” ja miten ”hän tuli heille vapahtajaksi”. Jae 9 jatkaa: ”Kaikissa heidän ahdistuksissansa oli hänelläkin ahdistus.” Rabbien mukaan tämä on sanottu Messiaasta. He selittävät, että ”*hän on Jumalan hänelle antamassa tehtävässä*”, niin että ”*aina kun meillä on ahdistus, myös hän on ahdistettu*”. ”Sentähden, että hän itse on kärsinyt ja ollut kiusattu, hän voi kiusattuja auttaa” (Hebr. 2:18). Ahdistus on Jumalan apulainen. Hän itse on niissä vierellämme. Juuri niiden myötä opimme rukoilemaan: tapahtukoon sinun tahtosi.

Hepreankielisen käännöksen näkökohdat

Heprealainen **Delitzschin** käännös ja modernikin UT:n versio käyttävät Jumalan tahtoa koskevassa rukouksessa sanontaa, ”*je’ase retsonkbaa*”. Se heijastaa Matteuksen juutalaista ajattelua. Se merkitse tarkalleen: ”**tehtäköön** sinun tahtosi!” Sitä vastaa myös englantilainen käännös, ”*Thy will be done*”. Se edellyttää aktiivista kannanottoa. Efesolaiskirje 2:10 puhuu samasta asiasta. Meidät on luotu ”hyviä töitä [tekoja] varten, jotka Jumala on edeltäpäin valmistanut, että me niissä vaeltaisimme”.

Nämä hyvät teot eivät ole lain tekoja. Niihin kuuluvat mm. sairaskäynnit, muukalaisten majoittaminen tai pakanoiden lohduttaminen heidän surussaan. Paavali puhuu siitä käyttäen kahta kreikan termiä, ”*erga kala*” ja ”*agatha*” eli ”hyvät teot” ja ”rakkauden teot”.²⁴ Niillä on vastaavat heprealaiset

²⁴ Lue esim. Tiitus 2:14, 3:8 ja 3:14 sekä 2. Tim. 2:21 ja 3:17.

nimityksensä. Rabbit korostavat, että ”ihminen on luotu vain siksi, että hän harjoittaisi hyviä tekoja”. Ja harjoitusta siinä tarvitaankin!

Luther korostaa Isämeidän-rukouksen kolmannen pyynnön selityksessä, että *Jumalan sana, usko ja elämä* kuuluvat yhteen. Saksalaisen ”Delitzschin” Institutum Judaicumin pitkäaikainen johtaja prof. **K. H. Rengstorf** sanoi aikanaan, että hän esittää joka saarnansa lopussa kuulijoille, mitä he voisivat ”tehdä” esille tulleen sanan valossa.

Mikä on Jumalan tahto?

On tärkeätä, että Jumalan tahto täyttyisi ”meidänkin tykönämme”. Mutta mikä on Jumalan tahto? 1. Tim. 2:4 sanoo sen selvästi: ”*Jumala tahtoo, että kaikki ihmiset pelastuisivat ja tulisivat tuntemaan totuuden*”. 2. Piet. 3:9 kertoo sen käänteisesti: ”*Hän ei tahdo, että kukaan hukkuu*, vaan että kaikki tulevat parannukseen.” On turha hienostella uskonasioilla, jos ei ole ilmoittautunut Jumalan omaksi ja tehnyt henkilökohtaista parannusta. Jeesus ei tahtonut, että ”yksikään näistä pienistä joutuisi kadotukseen” (Matt. 18:14). Hän sanoi myös: ”*Lähetäjäni tahto on se, että... en kadota yhtäkään*” ja ”Isäni tahto on se, että... joka näkee Pojan... sillä on iankaikkinen elämä” (Joh. 6:39–40).

Jumalan tahto täyttyy parhaiten ”meidänkin tykönämme”, kun usko tulee omakohtaiseksi. Heprean ”tahto”-sana, ”*ratson*”, merkitsee joissakin yhteyksissä ”*mielisuosiota*” ja ”*hyvänsuopaisuutta*”. Jesajan 42. luvun alussa, joka on muuan keskeisimmistä Messias-ennustuksista, kerrotaan Jumalan ”valitusta” palvelijasta, että ”ei hän huuda eikä korota ääntään, ei anna sen kuulua kaduilla. Särjettyä ruokoa hän ei muserra ja suitsevaista kynttilänsydäntä hän ei sammuta”.

Ja Hänet on pantu ”kansoille liitoksi, pakanoille valkeudeksi”. Luvun alku esittelee ”valitun” sanoen, että ”minun sieluni on *mielistynyt* häneen”, ”*nafshi ratstaa bo*”.

Psalmissa 147:11 luemme tätä käsitettä käyttäen, ”*rotsee Adonai et-jereaaʿ*”: ”Herra *mielistyy* niihin, jotka häntä pelkäävät, jotka panevat toivonsa hänen armoonsa.” Jotta voimme tahtoa jotakin, meidän tulee rakastua ja mielistyä siihen. Jeesus sanoi: ”Jos te minua rakastatte, niin te pidätte minun käskyni”, ja ”jos te pidätte minun käskyni, niin te pysytte minun rakkaudessa” (Joh. 14:15 ja 15:10). Johannes muisti ilmeisesti näitä Jeesuksen sanoja, kun hän lisäsi 1. Joh. 5:3 jakeeseen sen lopun: ”Rakkaus Jumalaan on se, että pidämme hänen käskynsä. Ja hänen käskynsä eivät ole raskaat.”

Verrattuna rabbien vaatimiin 613 peruskäskyyn, uskon tie on yksinkertaisempi. Siinä syntyy molemminpuolinen syvä *ratson*-suhde, jossa olemme *mieltyneet hengellisiin asioihin*. Uskova ei ole pelkkä ”hiljainen yhtöikumppani”, passiivinen sivustaseuraaja. Usko merkitsee sisäistä sitoutumista Vapahtajan omaksi. Silloin käy kuten Paavali kirjoittaa: hän oli ”*mielistynyt* heikkouteen, pahoinpitelyihin, hätään, vainoihin ja ahdistukseen Kristuksen tähden” (2. Kor. 12:10). Jumalan tahto sai hänessä etusijan.

Herramme opettama ”lyhyt rukous”

Noin 90 jKr. vaikuttanut **rabbi Elieser** puhui ns. ”*lyhyestä rukouksesta*”, ”*tefilla ketsara*”. Sitä juuri tämä kolmas rukouksemme edustaa. ”*Vaaratilanteessa* tuli sanoa: *Tee tahtosi ylhäällä taivaassa, ja anna rauhallinen mielenlaatu (nahat ruuah)* niille, jotka kunnioittavat sinua maan päällä; *tee se, mikä on hyvää sinun silmissäsi!*”²⁵ Uskossa onkin kysymys

²⁵ Talmud Brakhoot 29b.

siitä, että pyrimme kysymään, mikä on arvokasta Jumalan silmissä.

Voisi sanoa Lutherin tyyliin, että Jumala kyllä tekee tahtonsa taivaassa ilman meidän siihen sekaantumistamme. Sanoohan psalmi 135:6: ”Kaiken, mitä Herra tahtoo, hän tekee, *sekä taivaassa että maassa*; merissä ja *kaikissa syvyyksissä*.” Ja ”meidän Jumalamme on *taivaassa*; *mitä ikinä hän tahtoo, sen hän tekee*” (115:3). Taivaasta puhuessaan Isämeidän-rukous sisältää kosmisen perspektiivin, jota mm. Daniel ja Ilmestyskirja edustavat. On kuitenkin turvallisinta jättää taivaallinen arkkitehtuuri Jumalan käteen. Job 38:33 kysyy viisaasti: ”Tunnetko taivaan lait, tahi sinäkö säädät, miten se maata vallitsee?”

Me rukoilemme, että Jumalan tahto tapahtuisi ”maan päällä niinkuin taivaassa”. Jos Jumala siunaa meitä vasemmalla kädellään, sekin kuuluu elämäämme. Jaakob siunasi rakasta poikaansa Joosefia pyytäen, että Jumala antaisi ”siunauksia taivaasta ylhäältä ja *siunauksia syvyydestä albaalta*”. Myös Mooses yhtyi tähän toivomukseen, että Herra siunaisi Joosefia ”kalleimmalla, kasteella, joka tulee taivaasta, *kalleimmalla, mikä tulee syvyydestä albaalta*” (1. Moos. 49:25 ja 5. Moos. 33:13). Voi olla, että loppujen lopuksi ”kalleimmat” kokemuksemme saamme syvyyksistä, joihin meitä on johdatettu. VT:n apokryfeihin kuuluva ensimmäisen Makkabilaiskirjeen 3:60 jae sanoo: ”*Niinkuin on hänen tahtonsa, joka on taivaassa, niin hän tehköön.*” Tätä Jeesus opetti.

Juutalaisen rukouskirjan ”**lyhyt rukous**” liittyy lähinnä elämän vaaratilanteisiin ja matkoihin. Niissä tulee olla *valmis* kaikenlaisiin yllätyksiin. Jeesuksen aikana pyhiinvaeltajilla oli turvasaattueita ja Jerusalemiin tuotavat lahjat oli vakuutettu. Silti vaarat vaanivat vaeltajaa. Niinpä Siduurin ruko-

uskirjaan on liitetty erillinen matkarukous, ”*tefillat ha-de-rekb*”. Sen ydin on sanoissa: ”Olkoon pyhä tahtosi, että johdattaisit meidät rauhassa päämääräämme ja pelastaisit meidät vihollisen käsistä ja ryöväreiltä, jotka meitä väijyvät sekä vaarallisilta pedoilta ja kaikenlaisilta häiriöiltä – sillä sinä olet rukouksia kuuleva Jumala. – Autuas se, joka luottaa sinuun – sallithan, että Mikael on oikealla puolellamme, Gabriel vasemmalla, edessämme Uriel ja takanamme Rafael; ja päämme yllä Jumalan läsnäolo!”

Autoa startatessa monella on oma yksityinen rukouksensa. Joku pyytää, että Jumala varjelisi häntä ”edestä ja takaa, oikealta ja vasemmalta sekä ylhäältä ja alhaalta”. Tässä on myös juutalaisen tradition luomia sanontoja. Edesmennyt sveitsiläinen rehtori **Samuel Külling** pyysi saksaksi: ”Varjele meitä muilta ja muita meiltä!” Henkilökohtaisesti pyydän, että olisin niin nöyrä, etten kiusaannu ohi ajavista ja ylpisty oman autoni kiihtyvyydestä.

Neljäs rukous

*Anna meille tänä päivänä meidän
jokapäiväinen leipämme.*

Luther selittää, mitä tämä on: ”Jumala antaa tosin ilman meidän rukoustamme jokapäiväisen leivän kaikille ihmisille, vieläpä pahoillekin; mutta me anomme tässä rukouksessa, että hän opettaisi meitä – *kiittäen vastaanottamaan jokapäiväisen leipämme.*” Tämä lienee ollut vaimoni alitajunnassa, kun hän kysyi retorisesti: ”Eikö tässä ole kysymys kiittämisestä.” Näinhän se liittyisi myös rabbien ohjeisiin.

Neljäs rukous on ainoa, missä me pyydämme jotakin aineellista itsellemme. Alun kolme pyyntöä liittyvät jumalasuhteeseemme. Loput kolme koskevat hengellistä valvomistamme.

Mitä jokapäiväinen leipä merkitsee?

Meillä on taipumus kaventaa neljäs rukous koskemaan vain leipää. Namibiassa, jossa ei varsinaisesti leipää leivota, pyydetään, että Jumala antaisi heille heidän ”jokapäiväisen puuronsa”. Elannosta ja toimeentulosta rukouksemme pu-

huu. Luther laati pitkän listan ihmisen perustarpeista: ”ruoka, juoma, vaatteet, kengät, koti, kontu, peltö, karja, raha, tavara, hurskas puoliso, hurskaat lapset – terveys, hyvät tavat, hyvä maine, hyvät ystävät, uskolliset naapurit ja muu senkaltaisen”. Nykyajan ihminen voisi lisätä tähän TV:n, mikroaaltouunin, auton, tietokoneen, kesämökin ja purjeveneen. Mutta tokkopa viinaa ja tupakkaa kukaan tohtisi Jumalalta pyytää.

Ihmisen **perustarpeet** eivät ole kovin suuret. Rukoilemme Sananlaskut 30:8 jakeessa: ”Älä köyhyyttä, älä rikkautta minulle anna; anna minulle ravinnoksi määräosani leipää.” Kun Jeesus lähetti opetuslapsensa vapaaehtoistyöhön, Hän sanoi: ”Älkää varustako itsellenne kultaa, älkää hopeata älkääkä vaskea vyöhönne, älkää laukkuja matkalle, älkää kahta ihokasta, älkää kenkiä, älkääkä sauva; sillä työmies on ruokansa ansainnut” (Matt. 10:9–10). Jeesus jatkoi Isämeidän-rukouksen leipäaihetta Matt. 6. luvun jakeissa 31–32: ”Älkää siis murehtiko sanoen: ’Mitä me syömme?’ tahi: ’Mitä me juomme?’ tahi: ’Millä me itsemme vaatetamme?’ Sillä tätä kaikkea pakanat tavoittelevat. Teidän taivaallinen Isänne kyllä tietää teidän kaikkea tätä tarvitsevan.”

Edellä esittelemämme **rabbi Elieser** opetti: ”*Jolla on korissaan vielä palanen leipää ja huolehtii, mitä hän söisi huomena, kuuluu vähäuskoisiin.*”²⁶ Rabbi Elieser oli kiinnostunut ”tulevasta elämästä ja Messiaan päivistä”. Liekö hän saanut vaikutuksia alkukristityiltä, emme varmuudella tiedä. Joka tapauksessa hän joutui Lyddassa eräässä vaiheessa kotiarestiin. Jeesuskin puhui ”vähäuskoisista”. Elieserillä on myös muita sanoja, jotka heijastanevat evankeliumeja: ”*Oletko koskaan elämässäsi nähnyt villieläintä tai lintua, joka tekisi työtä? Ja kuitenkin ne saavat elantonsa ilman huolia.*

²⁶ Talmud Sotah 48b.

Ne luotiin palvelemaan minua, mutta minut on luotu palvelemaan Luojaani. *Kuinka paljon ennemmin minun tulisi-kaan hankkia elantoni ilman huolia.*²⁷

Jokapäiväisen leivän eri käsitteet

Oppineet ovat kiistelleet siitä, mitä ”jokapäiväinen leipä” merkitsee. Kirkkoisä **Origenes** (n. 185–254 jKr.), joka osasi toki kreikkaa paremmin kuin nykyiset kielimiehet, ihmetteli, että ”jokapäiväisestä” leivästä käytetään sanaa *”epiousion”*. Se ei esiinny Uuden testamentin ulkopuolella. Jotkut oppineet ovat arvelleet, että kysymyksessä olisi *”seuraavan päivän”* leipä. Se juontuisi samantapaisesta sanasta *”epeimi”*. Kuuluisa teologi **Jeremias** arveli, että sen takana olisi heprean sana *”mahar”* eli ”huominen”.²⁸

Tämä ei ole pelkkää hiusten halkomista. Lääkäri **Luukas**, joka oli saanut kreikkalaisen koulutuksen, pyrki selvittämään, mistä tässä on kysymys. Hän lisäsi varsinaiseen heprealaiseen alkuperäiseen tekstiin sanat, jotka puuttuvat Matteukselta: ”Anna meille *joka päivä* meidän jokapäiväinen leipämme.” Myös ristinsä kantamisesta vain Luukas sanoo, että se pitää ottaa *”joka päivä”* (9:23).

Mutta mikä Raamatun heprealainen sana olisi tämän taustalla? Jeesushan ”tunsi kirjoitukset”. Se merkitsi sitä, että Hän puhui sujuvasti hepreaa muiden Juudeassa syntyneiden tavalla. Siksi Hän lainasi heprealaista Raamattua paremmin kuin Hänen aikansa rabbit. Qumranin kirjakääröt todistavat, että Kuolleenmeren munkkikunnan miehet osasivat paremmin hepreaa kuin kansan käyttämää ara-

²⁷ Mishna Kiddushim 4:17.

²⁸ Jeremias, The Lord’s Prayer, ss. 23–26.

meaa. Lainaamassamme Sananlaskujen 30:8 jakeessa käytetään ”määräosasta leipää” sanaa *”lehem hukki”*. Sitä on vaikea kreikantaa. *”Hukki”* merkitsee ”laillista”. Vaimoni on tavannut kutsua talkoolaisia kahville huutaen: ”Tulkaa jo lakisääteisellet!” Kun halimme hississä toisiamme, sanon tälle ”entiselle tyttöystävälleni” taikasanan ”lakisääteinen!” Ja se toimii aina. Onhan meillä siihen papin sertifikaatti!

Lähi-idän kirkot käyttävät usein aramealaista UT:n käännöstä, *Peshittaa*. Se puhuu leivästä sanoen, *”hav lan lahma de-sunkanan jamana”*, ”anna meille *tarvettamme vastaava* jokapäiväinen leipä”. 1980 ilmestynyt katolisprotestanttinen saksalainen käännös on seurannut tätä ajatusmallia kuvaten leipää sanalla, *”das Brot, das wir brauchen”*, anna meille ”leipä, jonka *tarvitsemme*”.

Delitzschin UT:n käännös ja nykyheprean uusi versio käyttävät Sananlaskujen ”määräosasta” käyttämää sanontaa *”lehem hukkeinuu”*. Tiedemiesten luoma kiista ei ole lainkaan ongelma. Sanonta *”hukkeinuu”* on vanhastaan iskosunut juutalaisiin rukouksiin. Sapatin iltapäivän liturgiassa puhutaan ensin arameaksi ”Messias Daavidin ateriasta”, *”se’udata de-David malka”*. Siinä pyydetään, että ”Elia saapuisi pian Messiaan Daavidin pojan kanssa” tai että ”profeetta Elia ja Messias-kuningas” tulisivat Siioniin, ”Elia ja Messias-kuningas”.

Tässä pitkässä vanhassa rukouksessa sanotaan: *”Oi Jumala, anna minulle oikeaan aikaan ravintoni ja jokapäiväinen leipäni”*, *”zammen lii mezon ve-lehem hukki”* – minun Messiaani on tuleva kaupunkiinsa – oi paljasta pian lunastuksesi kansallesi – tuo Messias Siioniin, anna Vesan orastaa, Eliaan ja Messias-kuninkaan”.²⁹ Olemme kertoneet jo

²⁹ Siduur Tefilla ha-shalem ss. 340–341.

aiemmin, että **David Flusser** ei katsonut löytäneensä Messias-sanaa rukouskirjasta.

Tarkkaan kääntäen ”*zammen*” merkitsee pyyntöä ”*ajota*”! Jeesus ei tahtonut taata ”huomisen” leipää, ”*lehem shel mahar*”. **2. Moos. 16** kertoo, kuinka Jumala antoi kansalleen mannaa erämaassa. Heidän oli koottava ”*kunakin päivänä sen päivän tarve*”. Kun ”muutamat jättivät siitä jotakin huomiseksi, siihen kasvoi matoja”.

Jumalan tapa ajoittaa leipä- ja muut huolet koskee tätä päivää. Siksi ei tarvitse pyytää etukäteen niin kuin Luukas, että Hän antaisi *joka päivä* vakuuden armostaan. Kehityksmaissa on usein tilanne, jossa huomisesta ei ole mitään takeita. Isämeidän-luvussa Matteus 6. Jeesus puhui siitä, että ”henki on enemmän kuin ruoka ja ruumis on enemmän kuin vaatteet”. ”Katsokaa taivaan lintuja!” ”Kuka voi murehtimisellaan lisätä ikäänsä kynäränkään vertaa?” Lyhentää kyllä voi. ”Älkää siis murehtiko huomisesta päivästä, sillä huominen päivä pitää murheen itsestään. Riittää kullekin päivälle oma vaivansa” (Matt. 6:25–34).

Jeesus ei suostunut leipä-Messiaaksi. Silti Hän ravitsi tarpeen tullen yhtäaikaaisesti 5000 miestä. Pappina ja lähetyssaarnaajana voin vakuuttaa, että Jumala on suonut aina oikea-aikaisesti sekä leivän että myös särpimet sen päälle. Olen saanut Lutherin asialistan mukaisesti ruuat, vaatteet, kengät, kodin, mukavan puolison, hyviä ystäviä ja jopa joittenkin silmissä ”*hyvän maineen*” – aina pitää vain muistaa Jeesuksen varoitus: ”Voi teitä, kun ihmiset puhuvat teistä kaikkinaista hyvää!” (Luuk. 6:26). Jeesuksen opettamat periaatteet heittävät kuperkeikkaa inhimillisten laskelmien edessä. Maineesta puheen ollen saatamme puhua pahaa toisistamme, koska kukin antaa parastaan. Nykyajan kavalin ongelma on monelle juuri ura-ajattelu. Sitä pitäisi kaihtaa kuin myrkyä.

Eivät ”tuska, ahdistus, vaino, nälkä, alastomuus, vaara ja miekka” voi erottaa meitä Kristuksen rakkaudesta (Room. 8:35). Kun Jeesus lähetti omansa ”ilman rahakukkaroa, laukkuja ja kenkiä”, Hän kysyi jälkeensä: ”Puuttuiko teiltä mitään?” He vastasivat: ”Ei mitään” (Luuk. 22:35). Paa-valikin kirjoitti: ”Minä olen tottunut elämään sekä runsauksessa että puutteessa” (Fil. 4:12). Meillä on turhaa kamaa komeroissa ja turhia huolia sydämessä. Kun tuli kerran tuhosi erään kodin ja vanhemmat tökkivät tuhkakassaa löytääkseen joitakin muistoesineitä, sanoi heidän pieni tyttärensä: ”Äiti, vain se on enää jäljellä, minkä olemme antaneet muille!” Etukäteen emme voi ottaa ”kaiken varan vakuutusta”. Sitä Isämeidän-rukouskin opettaa.

Isämeidän-rukouksen neljännellä rukouksella on syvälinen viesti: Jokapäiväinen leipä ei tarkoita ”*seuraavaa päivää*” tai ”*huomista*”. Elantoaan ei voi varmistaa niin, että ”*joka päivä*” meillä olisi yllin kyllin sapuskaa. Rukoilemme, että saisimme ”*kunakin päivänä sen päivän tarpeen*”. Tämä ”*määräosa*” ja ”*tarpeitamme vastaava*” päivittäinen annos riittää meille. Jumala pitää huolen oikeasta ”*ajoituksesta*”. Hänen täysihoidossaan meiltä ”*ei mitään puutu*”.

Veisaamme virressä: ”Hätä ja tuska maailman, suurempi on kuin luullahan; ken tahtoo kärsivää auttaa.” Viestejä nälkäkuolemista kuuluu tuon tuostakin eri puolilta maailmaa. Parikymmentä vuotta sitten kerrottiin Yleisradiossa Romanian nälänhädästä. Taustalta kuului rytmikäs huuto: ”panem, panem”, leipää, leipää! Lienenkö ollut herkällä mielellä, koska se satutti syvältä sydämeen? Jos kaikki maailman nälkää näkevät pantaisiin yhtenäiseen jonoon, se riittäisi varmaan etelänavalta pohjoisnavalle asti. Näitä ”leipäjonoja”, joihin kaikki eivät kehtaa tulla, nähdään jo Suomessakin. Tähän tulisi lisätä kaikki kylmästä kärsivät, kaikki orvot, kaikki katulapset ja kaikki, jotka sortuvat

NELJÄS RUKOUS

masennukseen siksi, että heillä ei ole ketään, joka heitä kuulisi. Elämän leipää he tarvitsevat. Nämäkin ryhmät kuuluvat neljännen rukouksen piiriin.

Viides rukous

Anna meille meidän velkamme anteeksi, niinkuin mekin annamme anteeksi meidän velallisillemme. (Matt. 6:12).

Uusi katekismus selittää tätä pyyntöä sanoen: ”Isämeidän-rukouksessa tunnustamme, että *itsekkyytemme ajaa meitä eroon Jumalasta ja lähimmäisistä*. Olemme täysin riippuvaisia Jumalan armosta ja anteeksiantamuksesta. Emme voi vedota omaan erinomaisuuteemme tai omiin ansioihimme. Joudumme joka päivä pyytämään: Herra, armahda meitä.”

Isämeidän-rukouksen kahden eri version vertailu osoittaa, että Matteus puhui ”*velasta*” ja ”*velallisista*”. Luukas käyttää sanoja ”*synti*” ja ”*velallinen*”. Tämä edustaa kreikan ja heprean erilaista ajatustapaa. Kreikan synti-sana ”*hamartia*” kuvaa filosofista asennetta: *synti on vain erehdystä, epäonnistumista ja harhautumista*. Matteus heijastaa rabbin kielenkäyttöä. Aramean ja heprean sana ”*hovaa*” eli ”*velka*”, tarkoittaa ”syntiä”. Se merkitsee sitä, että me emme ole täyttäneet Jumalan käskyjä. Olemme velallisia Jumalan edessä.

Tuomioistuimessa päätellään, onko joku *"hajjaav oo zakkai"* eli "velallinen vai syytön". Sana "velallinen" eli *"hajjaav"* tarkoittaa tässä "syyllistä" ja tulee sanajuuresta *"hov"* eli velka. Paavali koki Jumalan hyvyyden niin suurena, että hän kirjoitti olevansa "velassa kreikkalaisille ja barbaareille, viisaille ja tyhmille" (Room. 1:14). Meillä on siis sekä syntivelkaa että rakkauden velkaa. Luukas ei voinut löytää kreikankielestä heprealaiseen ajatteluun sopivaa vastiketta.

Muuan hengellistä kirjallisuutta paljon lukenut rouva on kysellyt pari kertaa, miksi Isämeidän-rukouksen viidennessä rukouksessa on peräkaneetti *"niinkuin mekin"*. Lakimiehet puhuvat "klausuulista" eli ehdosta. Eikö syntejä saa anteeksi, ellei itse niin tee muiden suhteen? Luukkaan vastaava versio tuntuu vieläkin vaativammalta: *"sillä mekin annamme anteeksi jokaiselle"*!

Lisäksi Matteuksen evankeliumi käyttää kreikassa *aoristi-muotoa*, joka merkitsee tarkkaan ottaen mennyttä aikaa: *"niinkuin mekin olemme antaneet anteeksi"*! Tämä vaihtoehto on merkitty suluissa mm. **Kuningas Jaakon** englantilaiseen käännökseen. Näinkö ehdoton Jeesus oli? Jeesus lisäsi opetukseensa sanat: "Jos ette anna ihmisille anteeksi, niin ei myöskään teidän taivaallinen Isänne anna anteeksi teidän rikkomuksianne." Vanhempani olivat viisaita, kun jouduimme aina tappeluksen jälkeen lausumaan veljeni kanssa taikasanan "anteeksi" ja kaulailemaan toisiamme. Pitkin käsin sen kyllä teimme.

Olemme luvanneet aiemmin sivulla 20, että käsittelemme heprean seitsemän eri syntisanan tarkempaa merkitystä Isämeidän-rukouksen viidennen rukouksen yhteydessä. Monen mieleen on iskostunut runoilija **Eino Leinon** moderni ajatus: "Paha ei oo kenkään ihminen, vaan toinen on

heikompi toista”. Näin väistellään henkilökohtaista syyllisyyttä. Synti on vain eriasteista heikkoutta. Tyhmät sen tunnustavat ja jäävät siitä kiinni. Syyllisyydestä, joka on vain sairautta, yritetään päästä irti turruttavilla lääkkeillä. Tunnetun psykiatrin **Freudin** kerrotaan sanoneen, että jos ihmisiltä otettaisiin pois syyllisyys, hänellä ei olisi lainkaan potilaita. Kuitenkin vain syyllisyyden kohtaaminen ja syntien tunnustaminen vapauttavat meidät sen kahleista. Siitä oli kysymys, kun puhuimme aiemmin sovituksista ja synninpäästöstä. Sen julistamisesta käytetään muissa kielissä sanaa ”*absolutio*” eli ”*ehdoton*” vapautus. Nykyään se pyritään lukemaan kirkoissamme tavalla, joka kuvaa anteeksi-antamuksen varauksetonta luonnetta.

Syntikäsitteisiin liittyvä sanoma

Heprean syntisanojen tarkka merkitys kuvaa ihmisen sielunmaisemaa. Rabbit suosivat ajatusta, että synti on lain käskyjen laiminlyöntiä ja saa aikaan velkasuhteen Jumalan kanssa. Tosin se oli myös keskinäistä ”rakkauden velkaa”. ”*Hovaa*”-sanan lisäksi on ainakin seitsemän eri käsitettä, joilla syntiä luonnehditaan. Ne auttavat ymmärtämään myös Raamatun sanoman eri vivahteita.

1) Yleisimmin käytetty sana ”*het*” on alkujaan sidoksissa käsitteeseen ”*mehitsa*” eli ”väliseinä”. Arabiassa niitä vastaavat ”*hataäjä*” ja ”*hiit*” ovat lähempänä toisiaan. Jesaja 59:1–2 huudahtaa: ”*Katso*, ei Herran käsi ole liian lyhyt auttamaan, eikä hänen korvansa kuuro kuulemaan: vaan *teidän pahat tekonne erottavat teidät Jumalastanne, ja teidän syntinne peittävät teiltä hänen kasvonsa, niin ettei hän kuule.*”

Uusi käännös on jättänyt pienen ”*ben*”-sanan pois oheisen jakeen käännöksestä. Se ja usein toistuva ”*hinne*” tarkoittavat johtopäätöstä, joka on yhteydessä edellä sanottuun. Ne voi kääntää sanomalla ”siis”, ”niinpä” tai ”katso”. Jesajan johtopäätös oli, että synti luo erottavia väliseiniä Jumalan ja ihmisen keskinäiseen suhteeseen.

2) Toinen käsite ”*resh’a*” tai ”*rish’aa*” merkitsee ”moraalisesti” turmeltunutta.³⁰ Se on lähellä ”*roo’a*” eli ”pahuus”-käsitettä. 1. Sam. 24:14 käyttää sitä sananlaskussa: ”*Jumalattomuus tulee jumalattomista.*” Paha tarttuu tekijäänsä. Ensimmäisen psalmin ensimmäistä jaetta on monen vaikea hyväksyä. Sen mukaan ei pidä ”istua siellä, kussa pilkkaajat istuvat”! Seura tekee kaltaisekseen. Muuan amerikkalainen mies päätti ruveta Israelissa ”ravintolaevankelistiksi”. Hän väitti, että hänellä on siihen erityinen armolahja. Pian hän kuitenkin alkoholisoitui.

3) Kolmas syntiä tarkoittava käsite ”*avel*” viittaa tietoiseen vääryyteen ja lain rikkomiseen. Kauniissa juutalaisessa aamurukouksessa, jonka jo esittelimme, pyydämme, että ”kaikki tekemme ja koko vaelluksemme sekä *tiedostetut* ja *tiedostamattomat* tunteemme liittyisivät” Jumalaan. Paha tunkeutuu tahtomattamme sisäiseen elämäämme ja käyttäytymiseemme. Siksi meidän on viisainta tarkkailla toimintamme motivaatiota ja ”hylätä kaikki häpeälliset salatiit”. Pienikin vuoto veneessä aiheuttaa vähitellen suuren vahingon. Muistan, kun jouduin saarnaamaan synnin vaarallisuudesta Okavangon joen rantakirkossa sikäläiselle tummaihoiselle seurakunnalle. Olin nähnyt virralla pitkän ruuhen, jolla tultiin rajan toiselta puolelta Angolasta. Sitä ohjattiin seipäillä työntäen. Kysyin, mitä tapahtuu, jos ruu-

³⁰ Teknisistä syistä kurkkuäänne ”*ajjin*” merkitään ’a:lla ja ”he” h:lla. Muutoin kirjoitamme heprean niin kuin sanat lausutaan.

hi vuotaa. Jos siinä on pienikin aukko, se täyttyy huomaa-matta. Mutta virran krokotiilit seuraavat tilannetta – ja pian niillä on makoinen ateria. Voi kuulijoitten alkukan-taista innostusta ja hämmästyä. Näinkö vaarallista pieni-kin synti on!

4) Muuan yleisimmistä synti-sanoista on ”*avon*”. Se on erään asiantuntijan mukaan sukua vääristyneisyyttä ilmai-sevalle sanalle ”*ha’avaja*”. Sitä käytetään vääristyneestä kasvojen ilmeestä ja ilveilystä. Kerran Norjan kansallinen herättäjä **Albert Lunde** piti Ruotsissa kokousta. Jotkut nuoret ilveilivät ja häiritsivät tilaisuutta. Silloin Lunde naulasi silmillään pahimman viikarin ja sanoi: ”Voitko tulla lukemaan meille Jumalan sanaa?” Nuori mies näki siinä oivan mahdollisuuden nolata vierailijan. Hänelle annettiin Jesaja 3:8–9 jakeet. Niinpä hän luki: ”Heidän kielensä ja heidän tekonsa ovat Herraa vastaan ja he uhittelevat hänen kunniansa kasvoja. *Heidän kasvojensa habmo todistaa heitä vastaan; syntinsä he tuovat julki niinkuin sodomalaiset, he eivät niitä salaa. Voi heitä! Itsellensä he pahaa tekevät.*” Enempää lukija ei kestänyt. Hän poistui kiireesti kirkosta. Joku päivä myöhemmin samainen uhittelija tuli Lunden luo ja teki kestävän parannuksen. Kyllä synti jättää jäljen kasvoihin. Ja se kovettaa. Lopulta ei hävetä edes luonnon-vastaisia paheita.

5) Synnistä käytetään Raamatussa myös sanaa ”*avera*” eli ”*ylitsekäyminen*”. Se on yleinen perinteisten herätysliikkeit-temme keskuudessa. Näin Jumalan tahto poljetaan maa-han. Samalla poistetaan käskyjen asettamat rajamerkit. Maaseudulla tiedetään, että tonttien, peltojen tai metsien rajoja ei saa siirtää. Emme saa myöskään tunkeutua lähim-mäisen yksityisalueelle. Hänen oikeuksiaan tulee kun-nioittaa. Jo Moosekselle sanottiin, ettei saa ”siirtää lähim-mäisensä rajaa” (5. Moos. 19:14 ja 27:17). Jumala on vah-

vistanut ”lesken rajat” ja jopa ”kansojen rajat”. Sanoin ker-
ran lakimiesveljelleni, että papin ammatti on siitä hyvä,
että saamme sanoa ihmisille aina viimeisen sanan. Ereh-
dyt, hän vastasi: ”Sen jälkeen tulee vielä perunkirjoitus!”
Veljeni taisi olla oikeassa.

6) Kuudes syntikäsite ”*pesh`a*” liitetään useimmiten talou-
dellisiin rikoksiin tai ”huulten” synteihin. Siitä johdettu
sana ”*poshee`a*” tarkoittaa ”rikollista”. Itämailla valhe on
viisauden tunnusmerkki. Muuan professori sanoi aikanaan
Jerusalemین työalamme perustajalle tri **Aili Havakselle**
1930-luvulla: ”Eikö kansamme sentään ole moraalinen;
meillä ei ole varkaita eikä rikollisia!” Siihen vastasi Aili
hetken emmittyyään: ”Niin, Suomessa on väkivaltaisuutta,
varkauksia ja juoppoja – mutta suomalainen ei valehtelee!”
”Onko ne niin tyhmiä”, lipsahti professorin huulilta.

Kyllä valhe on kaiken pahan alku ja juuri. Jumala vihaa
”valheen teitä” ja valhetta (Ps. 119:128 ja 163). ”Joka val-
hetta puhuu, se ei pelastu”, ”joka valheita puhuu, se huk-
kuu” (Snl. 19:5 ja 9). Sielunvihollinen on ”valheen isä”
(Joh. 8:44). Ilmestyskirja sanoo taivaasta, että sinne ”ei
pääse mitään epäpyhää, ei ketään kauhistusten tekijää eikä
valhettelijaa” (Ilm. 21:27). Raamatun sana voi tuntua ko-
valta. Saamme kuitenkin tunnustaa turvallisesti myös
”huulten synnit” ja uskoa ne anteeksiannetuiksi. Nuorena
veisasimme: ”Niin kaidaksi tietä ei uskotakaan, että synti
on pantava pois kokonaan.”

7) Vähiten tunnettu synti-käsite lienee ”*zadon*”. Sillä tar-
koitetaan ”*tarkoituksellista*” vahingon tekoa. Sanonta ”*tieten*
tahtoen” tekemisestä, ”*be-zadon*”, toistuu usein arkikielessä.
”*Zadon*” voidaan tulkita myös ”julkeudeksi”. Varsinkin
nuorten keskuudessa ikkunoiden rikkominen, roskapönt-
töjen potkiminen tai autojen vahingoittaminen on tullut

yhä yleisemmäksi. Samoin yhteiskuntatottelemattomuus, turkiseläintarhoihin kohdistuneet iskut tai autiotalojen valtaamiset kuuluvat tällaisiin vahingontekoihin. Syntiä, näpistelyä, kaappijuoppoutta, huoruutta, aviollista uskotomuutta tai tarkoituksellista toisen omaisuuden hyväksikäyttöä ja ryöstöä ei pappikaan saisi enää nimeltä mainita. Mutta kun Jumala koskettaa sydämiämme, havaitsemme, että kaikkea tätä sisimmästämme löytyy, joskaan ei aina karkeimmassa muodossaan.

Isämeidän-rukouksessa pyydämme joka ikinen päivä, että syntikysymyksemme tulisi hoidetuksi. Sitä Jeesus opetti. Heprean eri syntisanat herättävät näkemään, missä asioissa tarvitsemme radikaalileikkauksia ja hienosäätöä. **Luther** sanoo Isossa katekismuksessa Herran rukouksesta: *”Nämä ovat ne välttämättömimmät kohdat, joiden lausumista sanasta sanaan kaikkein ensimmäiseksi on opetettava.”*

Anteeksiantamus vai koston oikeus

Anteeksiantamus ei merkitse pelkkää asian ohittamista tai unohtamista. Sen pohjana on sydämessä ja mielenlaadussa tapahtunut muutos. Se muuttaa asenteemme ongelmiin ja lähimmäisiin. Näin keskinäiset suhteemme muuttuvat. Työpaikkojen ilmapiiri raikastuu. Kotien riitaisuus katoaa. Alkoholistit ja huumeiden käyttäjät alkavat uuden elämän.

Kaikki **koston mieli** hajottaa. Anteeksiantamus yhdistää. Lopultakin juuri anteeksiantamus on maailman voimakkain muutostekijä. ”Ihaninta ihmisessä on hänen *laupeutensa*” (Snl. 19:22). Profeetta Miika julisti: ”Mitä muuta Herra sinulta vaatii, kuin että teet sitä, mikä oikein on, rakastat laupeutta ja vaellat nöyrästi Jumalasi edessä?” (6:8). *”Laupeutta* minä haluan enkä uhria” (Hoos. 6:6).

”Tehkää *laupeus* ja *olkaa armahtavaiset* kukin veljellenne” (Sak. 7:9). Jo Vanha testamentti edusti tätä mielenlaadun muutokseen perustuvaa etiikkaa.

Entä monet **kostoa vaativat VT:n sanat**? Mistä VT:n kostaminen lähinnä puhuu? Helsingin synagogan esimies **Sholem Bolotowsky** sanoi ”armon hymnin” 2. Moos. 34:7 jakeesta, että se oli käännetty aiemmin hyvin ”kostonhimoisesti”: Jumala ”*ei jätä rankaisematta, vaan kostaa*” isien pahat teot. Uusi käännös toteaa, että Hän ”*ei jätä syyllistä rankaisematta*” ja että Hän panee kolmannenkin sukupolven ”*vastaamaan isiensä pahoista teoista*”. Heprean ilmaisu ”*nakkee loo jenakkee*” kuuluuikin: ”puhdistamalla ei puhdistata” – englantilainen käännös tulkitsee sen sananmukaisesti: ”hän ei puhdistaa syyllistä”.

Olemme esittäneet, että heprean käsitteissä näkyy niiden **psykologinen syntyhistoria**. Kostamisesta on kymmenen erilaista ilmaisuja, kuten ”*panna vastaamaan*”, ”*tasata*”, ”*maksaa*”, ”*vaatia tilille*”, ”*antaa vastike*”, ”*palauttaa*”, ”*lepyttää*”, ”*asettaa vastuuseen*” ja ”*tuoda päivänvaloon*”. Ankarin koston käsite on ”*nakam*”. Sitä käytetään tutussa 3. Moos. 19:18 jakeessa: ”Älä kosta äläkä pidä vihaa kansasi lapsia vastaan, vaan rakasta lähimmäistäsi niin kuin itseäsi.” Ja ”minun on kosto, sanoo Herra!” (Room. 12:19). Ihmisellä ei ole koston oikeutta.

Kuudes rukous

Äläkä saata meitä kiusaukseen.

Kuudennen rukouksen selitys ”Mitä se on”, on monelle osittain hyvin tuttu: ”Jumala ei tosin kiusaa ketään, mutta me anomme tässä rukouksessa, että Jumala suojelisi ja varjelisi meitä, niin ettei *perkele, maailma ja oma lihamme* pettäisi eikä viettelisi meitä *epäuskoon, epätoivoon ja muihin suuriin synteihin...*”

Luther käyttää tässä sanaa ”*oma liha*”. Siihen liittyy hyvin laaja ajatusmaailma. Brad Young kirjoittaa Isämeidän-kirjassaan professori David Flusserin lempiajatuksista, joita kuulin hänen esittelevän jo 1960 Jerusalemin yliopiston Qumranin-luennoillaan. Kuolleenmeren kääroissä sanotaan: ”*Älä anna perkeleen ja saastaisen hengen hallita minua.*” Flusser näki tässä yhteyden psalmin 119:133 jakeeseen: ”*Älä salli minkään vääryyden minua hallita.*” Qumranin kääroissä on myös pyyntö: ”*veal tevieini bakkashot mim-menni*”, ”*älä johdata minua vaikeuksiin, joita en hallitse*”. Nämä sanonnat viittaavat ihmisen turmeltuneeseen luontovarustukseen, josta Raamattu käyttää sanontaa ”*jetser*”.

Apostoli Paavalin ihmiskuva

Ihmisen turmeltuneesta luonnosta voi lukea jo 1. Moos. 6. luvussa. Nooan sukupolvesta kerrotaan: ”Herra näki, että ihmisten pahuus oli suuri maan päällä ja että *kaikki heidän sydämensä aivoitukset ja ajatukset olivat kaiken aikaa ainoastaan pahat.*” ”Jumala näki, että maa oli *turmeltunut*, sillä kaikki *liha* oli turmellut vaelluksensa maan päällä” (jakeet 5 ja 12). Heprean sanonta ”*kol jetser mahshevoot libboo*” käyttää sanaa ”*jetser*”, joka esiintyy usein Talmudissa ja juutalaisessa rukouskirjallisuudessa.

Qumranin kääroissä tämä käsite toistuu kymmeniä kertoja. Se tarkoittaa luontovarustustamme ja perimiämme taipumuksia. Qumranin kiitosvirsissä ”**hoodajoot**” käytetään sanontoja ”*vilpillinen luonto*”, ”*saviluomus*”, ”*tomuluomus*” tai ”*liballinen luonto*”. Tästä on Lutherin ”liha”-sanonnassa kysymys. Katekismuksen mukaan ”*perkele, maailma ja oma liha*” langettavat meidät ”suuriinkin” synteihin. Myös Paavali puhui ”*liballisesta luonnosta*”, ”*liban mielestä*” ja ”*liballisuudesta*”.

Apostolin Paavalin ihmiskäsitys tulee parhaiten esille Roomalaiskirjeen 3. luvussa. Hän korostaa, että ”*kaikki, niin hyvin juutalaiset kuin kreikkalaiset, ovat synnin alla*” ja ”*kaikki ovat poikenneet pois, kaikki tyynni kelvottomiksi käyneet*” (j. 9, 12) Laajin keskustelu on käyty sen 7. luvusta. Väittely on koskenut sitä, olisiko Paavali kuvannut siinä itseänsä ennen vai jälkeen kääntymyksensä. Moderni ihminen ei hyväksy sitä, että tämä kuvaus koskisi uskovaa. **Osmo Tiililä** opetti aikanaan meitä tarkkailemaan, mitä jokin kirja sanoo ”Kristuksesta ja minkälaista ihmiskuvaa se edustaa”. Näin jyvät erottuvat akanoista.

Paavali käyttää Roomalaiskirjeen 7. luvussa nykyaikaa eli **preesens**iä. Hän sanoo: ”Me tiedämme, että laki on hengellinen, mutta minä olen *liballinen*, myyty synnin alaisuuteen, sillä minä en tunne omakseni sitä, mitä teen; sillä minä en toteuta sitä, mitä tahdon... minä *tiedän* (kr. *oida*), ettei minussa, se on minun *libassani* (kr. *sarks*) asu mitään hyvää... niin *huomaan* siis itsessäni, minä, joka tahdon hyvää tehdä, sen lain, että paha riippuu minussa kiinni... mutta jäsenissäni *minä näen* toisen lain, joka sotii minun mieleni (kr. *nuus* eli järki) lakia vastaan” (14–23 jakeet). Uusi käännös käyttää ”*sarks*”-sanasta eli ”lihasta” onnistuneesti kolme kertaa ilmaisua ”*turmeltunut luonto*”. Se vastaa heprean käsitettä ”*jetser ra*”.

Pyhä Henki vaikuttaa uskovaan niin, että hän ”*tietää, huomaa ja näkee*” oman raadollisuutensa. Seuraava 8. luku puhuukin Pyhästä Hengestä. ”Me emme ole saaneet orjuuden henkeä ollaksemme jälleen pelossa, vaan... *lapsuuden hengen*, jossa me huudamme: ”Abba! Isä!” *Henki itse todistaa meidän henkemme kanssa, että me olemme Jumalan lapsia*” (jakeet 15–16). Myös ”koko luomakunta huokaa” ja toivoo pääsevänsä irti ”turmeluksen orjuudesta”. ”Jotka elävät Hengen mukaan, niillä on *Hengen mieli*” (j. 21, 22, 5). Olisiko tästä kysymys, kun Pietari puhuu 2. Piet. 1:4 jakeessa siitä, että ”*tulisimme jumalallisesta luonnosta osalliseksi*”. Olemme niin vajaamittaisia hengellisesti, että tuskin kukaan tohtii puhua tästä ”*osallisuudestamme*” jumalalliseen luontoon. Raamattu käyttää kuitenkin tätä ilmaisua. Siinä on puhe Jumalan vaikutuksesta meihin.

Jatkossa Paavali käyttää sanaa ”*logitsomai*” eli ”*päätellä*”. Looginen seuraus tästä on, että ”toivossa me olemme pelastetut” ja että ”Henki auttaa meitä meidän heikkoudestamme”. Luku loppuu rabbien esitystavan mukaisesti ylistykseen siitä, ”ettei mikään voi erottaa meitä Jumalan rak-

kaudesta”. Tästä seuraa uskovan perusturvallisuus. Jos emme ”tiedä, huomaa ja näe” sydämemme turmelusta, elämme valheessa. Roomalaiskirjeen 7. ja 8. luku muodostavat kokonaisuuden, jota tulee lukea yhtenäisenä.

Lähin sukulaisuus Paavalin ihmiskäsitykselle löytyy juuri essealaisista lähteistä. Qumranin essealaisten kirjoitukset edustavat Jeesuksen aikaista maailmaa. Niiden ajatukset ovat tyrmistyttävän ajankohtaisia tänäänkin. Qumranin veljesjärjestö koki oman haurautensa Jumalan edessä. Juuri siitä johtuu myös ihmisen heikkous kiusaustilanteissa: *”Minä olen vain saviluuomus – tomuluontononi tunnen vain hengen kautta, jonka olet minulle antanut.” ”Miten voisi liha saavuttaa ymmärrystä ja kuinka tomuluuuomus voisi hallita askeleensa.” ”Katsellessani sinun kunniaasi minä kerron ihmeistäsi, ja sen ymmärtäessäni minä odotan suurta armoasi, ja anteeksiantamukseesi minä panen toivoni; sillä sinä olet luonut saviolemukseni – ja lihallista luontoa sinä et ole pannut sisimpääni.”*³¹

Uuden Kirkkoraamatun käännöskomitea ehdotti alkujaan Isämeidän-rukouksen kuudennelle rukoukselle sanamuotoa: *”Äläkä anna meidän joutua ahdinkoon!”* Väitettiin, että näin ”Jeesuksen oppi säilyisi puhtaampana” ja että samalla viitattaisiin ”lopunajan ahdinkoon”. Piispa **Rimpiläinen** tahtoi kuitenkin omien sanojensa mukaan tehdä ”pientä jekkua” ja pysyttäytyi ”kiusauksesta huolimatta” vanhassa sanamuodossa. Näin säilyi Paavalin opetus turmeltuneesta luonnostamme ja Raamatun ekumeeninen tulkinta.

³¹ Hoodajoot 4:31, 15:21 ja 10:19–22. **Risto Santalan** kirjassa *Paavali ihmisenä ja opettajana* on seikkaperäinen esitys ”Apostoli Paavalin ihmiskuvasta” ss. 150–155.

Kohtaamme kiusauksen kolmella rintamalla

Luther puhuu Isossa katekismuksessa pitkään siitä, että ”kiusaus on kolmenlainen”: *”perkele, oma liha ja maailma”* aiheuttavat lankeemuksemme. Qumranin kirjoituksista opimme jo, että *”perkele ja saastainen henki ei saisi hallita minua”*. Luther opetti, että *Jumala ei kiusaa ketään*. Jaakob kertoo samasta asiasta kirjeessään. Meidän tulisi pitää ”pelkkänä ilona, kun joudumme moninaisiin kiusauksiin” (1:2). Niissä tulee Vapahtajan apu tärkeäksi. Jakeissa 13 ja 14 hän jatkaa, ettei ”Jumala ketään kiusaa, vaan jokaista kiusaa hänen oma himonsa, joka häntä vetää ja houkuttelee”.

Kiusausten *ulkopuolinen aiheuttaja* on sielunvihollinen. Oma liha tarkoittaa *sisältäpäin* uhkaavaa vaaraa. Paavali lohduttaa kuitenkin lukijoitaan 1. Kor. 10:13 jakeessa: ”Teitä ei ole kohdannut muu kuin inhimillinen kiusaus; ja Jumala on uskollinen, hän ei salli teitä kiusattavan yli voimienne, vaan salliessaan kiusauksen hän valmistaa myös pääsyn siitä, niin että voitte sen kestää.”

Sanonta ”älä johdata meitä kiusaukseen” toistuu usein juutalaisessa kirjallisuudessa. Se todistaa myös Jeesuksen opetusten aitoudesta. Talmudissa on annettu sekä **ilta- että aamurukouksen ohjeet**, joissa tämä esiintyy. Illalla valmistaudutaan vuoteeseen ja pyydetään, että Jumala ei antaisi meidän ”tottua ylitsekäymisiin eikä johdattaisi (*al tevieinii lidei nisajon*) meitä syntiin, vääryyksiin ja kiusauksiin”, vaan ”varjelisi meitä pahoilta unilta ja pahoilta mielikuvilta (*birhurim*)” – ”sillä *sielu, jonka Jumala on luonut meihin, on puhdas*”.³²

³² Talmud Brakhoot 60b.

Myös **aamun pitkään rukoukseen** valmistaudutaan niin kuin sulhanen häihin. Ohjeita antavat tunnetut toisen vuosisadan rabbit. Jo hyväksytyksi tulleen kaavan mukaan pyydettiin, että ”Jumala *pelastaisi* meidät röyhkeiltä ihmisiltä, pahasta onnettomuudesta, pahoilta taipumuksilta ja *saatanalta, joka meitä turmelee*.”³³ Nämä rukoukset olivat jo varhain käytössä ja ne valikoituivat sittemmin juutalaiseen rukouskirjaan. Tässäkin tiedostetaan ”jetser ra” eli paha taipumuksemme ja sielunvihollisen turmeleva vaikutus. Nämä huomiot todistavat, että Jeesuksen ja Paavalin opetukset nousevat historiallisesta maaperästä.

Rabbien pohdinta perustui siihen, että sielu on pohjimmiltaan puhdas ja että paha tulee meidän ulkopuoleltamme. Meillä on vain taipumus eli ”jetser” niin pahaan kuin hyvään. Raamatun mukaan ihmisen tahtokin on läpikotaisin turmeltunut. Siksi **Luther** kirjoitti kirjan ”Sidottu ratkaisualta”. Voimakkaimmin tämä on ilmaistu Roomalaiskirjeen 7. luvun sanassa: ”Tahto minulla kyllä on, mutta voimaa hyvän toteuttamiseen ei; sillä sitä hyvää, mitä minä tahdon, minä en tee, vaan sitä pahaa, mitä en tahdo, minä teen” (jj. 18–19). Muunlainen käsitys on lumepuhetta.

Oppi sielunvihollisesta ja kadotuksesta

Sielunvihollinen oli todellisuutta rabbeille. Samoin he puhuvat viimeisestä tuomiosta ja iankaikkisesta rangaistuksesta! Vastikään tri **Martti Nissinen** esitti radiossa, että Jeesus ”astui alas *helvettiin*”. Apostolisessa uskontunnustuksessa sanomme kuitenkin, että Jeesus ”astui alas *tuonelaan*”. Kumpikin käsite esiintyy yli kymmenen kertaa Uudessa testamentissa. Kun varsinkin sielunvihollinen ja

³³ Talmud Brakhoot 16b.

paha on todellisuutta juutalaisessa rukouskirjallisuudessa, näitä asioita on syytä tutkiskella lähemmin.

Kaunis psalmi 103 sanoo, että Jumala ”lunastaa sinun henkesi *tuonelasta* ja kruunaa sinut armolla ja laupeudella”. Nykyinen käännös selittää, että ”hän päästää minut *kuoleman otteesta*”. Tähän on päädytty, koska piispa **Nikolainen** opetti aikanaan nuorille teologeille, ettei ”mitään välitilaa kuoleman ja ylösnousemuksen välillä” olisi ja ettei ihmisellä ole ”kuolematonta sielua”. Papit on kutsuttu TV:ssä ”helvetin purkutalkoihin”. Sitä radiossa ja lehdistössä nyt tehdään. Mutta kuinka Jeesus olisi astunut alas helvettiin, jos sitä ei kerran hyväksytty. Tämä käsiteharha tulisi korjata. Erityisinä juhlapäivinä kirkoissamme luetaan pitempi Nikean uskontunnustus, joka heijastaa erinomaisesti Vapahtajamme olemusta; Hän on ”ennen aikojen alkua Isästä syntynyt, Jumala Jumalasta ja Valkeus Valkeudesta”. Siitä puuttuvat kuitenkin uskomme kannalta tärkeät sanat: ”astui alas *tuonelaan*”.

Raamatun selittäjät elävät nykyaikana kummallisen käsite-sekaannuksen keskellä. Heprean ”tuonela”-käsite ”*sheol*” esiintyy VT:ssä yli 60 kertaa ja ”*shahat*” ainakin 20 kertaa. ”*Sheol*” tarkoittaa ”kuolleitten valtakuntaa” ja ”tuonelaa”. ”*Shahat*” merkitsee lähinnä ”hävitystä tai kuolemaa” ja vastata toissijaisesti ”tuonelaa”. Jeesus ja rabbit kutsuivat tuonelan hyvää osastoa ”*paratiisiksi*” ja ”*Aabrahamin helmaksi*”, kuten Luukas 16:22–23 ja 23:43 esittävät. Toinen ristiinnaulittu ryöväri sai suoran pääsyn paratiisiin eli tuonelan parempaan sviittiin.

Kun VT kieltää spiritismin eli kääntymisen ”vainaja- ja tietäjähenkien” puoleen (ks. 3. Moos. 19:31), siinäkin on puhe kuoleman ja ylösnousemuksen välitilasta. Elävästä sielusta rabbit opettavat, että ”*se ei maadu yhdessä ruumiin*

kanssa ja se saa elää Jumalan läsnäolon suloisuudessa". Voi pappia, jos hän ei osaa vastata sureville ihmisille, mihin heidän rakkaansa ovat menossa. Jeesus astui alas tuonelaan ja "julisti siellä kuolleillekin evankeliumia" (1. Piet. 4:6). Tuonelassa ihmisen minätietoisuus ja minuus säilyvät. Lisäksi me uskomme "**ruumiin ylösnousemukseen**". "Jumala on eläväksitekevä meidän kuolevaiset ruumiimme" (Room. 8:11). Ylösnousemuksessa saamme tämän uuden asun ja "habituksen". Silloin me "pukeudumme katoamattomuuteen" (1. Kor. 15:53). Näin Jumala on "muuttava meidän alennustilamme ruumiin kirkkautensa ruumiin kaltaiseksi" (Fil. 3:21). Oppi elävästä sielusta kuuluu erottamattomasti ylösnousemususkon perusteisiin.

Juutalainen rukouskirja Isämeidän-rukouksen mallina

Olemme nähneet jo "rukouksesta ennen rukousta", että "tämän maailman viettelykset ja turhuus sekoittavat ajatuksemme silloinkin, kun käymme rukoilemaan". Toisaalta aamurukoukseen valmistauduttiin kuin "sulhanen häihin-sä". Siihen kuului rituaalinen käsien pesu, "*netilat jadajim*", ja Herran siunauksen luku. Sitten sanottiin: "*Jumalani, sielu, jonka olet antanut minulle, on puhdas*; sinä olet sen luonut, sinä olet sen muovannut, sinä olet sen puhaltanut minuun ja sinä varjelet sen sisimmässäni. Sinä tulet ottamaan sen minulta ja palauttamaan tulevassa elämässä. Niin kauan kuin sieluni on sisimmässäni, minä kiitän edessäsi sinua Herrani ja Jumalani – *ole ylistetty sinä Herra, joka palautat hengen vainajille, jotka ovat kuolleet*."

Klein arvelee, että Isämeidän-rukouksen ensimmäiset rukoukset viittaavat kätketysti myös ylösnousemukseen ja "näiden rukousten täyttymyksenä seuraa ylösnousemus".

Edellä esitetyn aamurukoukseen johdattavissa sanoissa on sama korostus. Jatkossa puhutaan kauniisti siitä, että Jumala avaa sokeiden silmät, vaatettaa alastomat, vapauttaa vangit, ryhdistää koukkuun painuneet ja antaa meille kaikki tarpeemme. Sen jälkeen seuraa **Siduurissa** pitkä rukous, joka johdattaa Isämeidän-rukouksen ytimeen:

"Olkoon tahtosi Herramme ja isiemme Jumala, että perehtyisimme lakiisi ja sitoutuisimme käskyihisi; äläkä saata (ve-al tevieinuu) meitä syntiin, ylitsekäymisiin ja pahuuteen, äläkä kiusaukseen ja häpeään; äläkä anna pahan luontovarustuksen (jetser ra) hallita meitä; torju meistä pahat ihmiset ja pahat toverit; ja liitä meidät hyvään taipumukseen (jetser toov) ja hyviin tekoihin, ja taivuta luontovarustuksemme (jiitsreinuu) palvelemaan sinua – olkoon tahtosi Herramme ja isiemme Jumala, että pelastaisit meidät tänään ja joka päivä röyhkeiltä ihmisiltä ja röyhkeydeltä, pahoilta ihmisiltä, pahoista tovereista, pahalta naapurilta ja pahalta onnettomuudelta, ja saatanalta, joka turmelee meidät, pahoista tuomioista ja pahalta tuomarilta oli hän siten liiton lapsi tai ympärileikkaamaton."

Rabbeilla on arameankielinen ohje *"Dinna de-malkhutta dinna"*, joka merkitsee sitä, että "valtion laki on (sitova) laki". Normaalissa tapauksessa tuli olla kuuliainen esivalalle. Kuitenkin viime kädessä vedottiin Jumalan oikeamielisyyteen: *"It dinna ve-it Dajanna!"* Jos käytti tätä sanontaa, "on tuomio ja (ylin) Tuomari", silloin uskovan piti sanoa ehdoton totuus asiasta. Olen testannut tämän keskustellessani ortodoksijuutalaisten kanssa, ja se toimii!

Isämeidän-rukouksen kuudes rukous kiusauksesta, joka on sidoksissa turmeltuneeseen luontoomme, liittyy Jeesuksen aikana jo käytettyihin synagogan rukouksiin. Varsinkin ajatus sielusta, *"neshama"*, joka on puhdas ja joka esiintyy

myös Talmudissa, on hyvin varhaista perua. Hepreassa "*neshama*" tarkoittaa "*sielua*". Rabbit sanovat, että tämä "hengellinen sielu ei koskaan katoa, vaan se on elävä".

Tätä muistuttava "*neshima*" tarkoittaa "**henkäystä ja hengitystä**". Prof. **Sollamo** sanoi uuden Raamattumme käännöskomiteassa, että edellisen Raamatun "sielu-sanana käyttö on täysin käsittämätöntä". Samoin esitettiin, että "alkutekstillemme tuonpuoleisuuden ja sielun kuolemattomuuden merkityspiiri on tunnetusti vieras". Mutta onko näin? 1. Moos. 2:7 käyttää sanontaa "*nishmat hajjim*", joka on "*neshama*"-sanana kielipillinen johdannainen. Se tarkoittaa siis sielua. Jakeen lopun "*nefesh*" merkitsee samaa. Tällainen asia vahvistaminen kahdella sanalla on tyypillistä heprean kielelle. Uusi käännös kääntää kummankin käsitteen väärin: "Jumala puhalsi hänen sieraimiinsa elämän *henkäyksen*. Näin ihmisestä tuli *elävä olento*." Prof. **Seppo A. Teinonen** sanoi aikanaan sielun uudesta tulkinnasta kyynisesti, että kirkollamme "on synkkä tulevaisuus, koska se on menettänyt sielunsa".

Juutalainen ajattelu liittää sielun kuolemattomuuden ylönousemustoivoon. Pahan se käsittää yleensä ihmisen ulkopuolisena asiana. Hänellä on taipumus sekä hyvään että pahaan. Qumranin juutalaissyntyiset essealaiset pohtivat tätä ongelmaa jo 100 vuotta ennen kristillistä ajanjaksoa. He muistuttivat, että "*perkele ja saastainen henki ei saisi ballita*" meitä. Jumalan tulisi saada "*taivuttaa*" meidät tahitoonsa.

Samaa asiaa pohti prof. **Myron Bialik Lerner** Ruutin midrashin synagogasaarnaa koskevassa väitöskirjassaan. Hän lainasi paha luontovarustusta kuvatessaan vanhaa oppilauslmaaa: "Kuka on isäntänsä vapaa orja? Elämänsä aikana ihminen *palvelee kahta herraa*; hän palvelee Luojaansa ja

luontovarustustaan, ”*oveed le-jitsroo ve-oveed lejitsroo*”: kun hän kuuntelee Luojansa tahtoa, hän toimii vastoin luontovarustustaan (*jitsroo*), ja kun hän tottelee luontovarustustaan, hän toimii vastoin Luojaansa.”

Ortodoksijuutalaisuutta edustava **Lerner** näki Uuden testamentin ja synagogasaarnojen läheisen sukulaisuuden. Hän kirjoitti, että ”*evankeliumit heijastavat kaikesta päätäten samaa vanhaa kaunokirjallista kaavaa, jota käytettiin yleisesti ensimmäisellä kristillisellä vuosisadalla ja sen jälkeen. Midrash Ruutin pohjalla on samanlainen esitystyyl, joka johtaa päättämään, että meillä on tässä saarna, joka on peräisin tannaiimien kaudelta*” eli ensimmäiseltä ja toiselta vuosisadalta.

Ihmisen luontainen pahuus ei saisi masentaa meitä. Jeesus sanoi Pietarille Luukkaan 22:31–32 jakeissa: ”Simon, Simon, katso, saatana on tavoitellut teitä valtaansa, *seuloakseen* teitä niinkuin nisuja; mutta minä olen rukoillut sinun puolestasi, ettei sinun uskosi raukeaisi tyhjään. Ja kun sinä kerran palajat, niin vahvista veljiäsi.” **Paavali** kirjoittaa uuden käännöksen mukaan: ”Me riemuitsemme jopa ahdingosta, sillä tiedämme, että ahdinko saa aikaan kestävyyttä, kestävyys auttaa selviytymään koetuksesta ja koetuksesta selviytyminen antaa toivoa” (Room. 5:3–4). **Jaakob** vakuuttaa samalla tavalla: ”Veljeni, pitäkää pelkkänä ilona niitä monenlaisia koettelemuksia, joihin joudutte. Tehän tiedätte, että kun uskonne selviytyy koetuksesta, tämä kasvattaa teissä kestävyyttä. Ja kestävyys johtakoon täydelliseen tulokseen, jotta olisitte täydellisiä ja eheitä” (Jaak. 1:2–3, uusi käännös).

Maailman henki ja kiusaukset

Totesimme kohtaavamme kiusauksen *kolmella rintamalla*. Perkele, maailma ja oma liha pyrkivät langettamaan meitä. Maailmalla tarkoitetaan *maailmallisuutta* ja *maailman henkeä*, joka vieroittaa meidät hengellisestä todellisuudesta. Se vaikuttaa oppiin ja elämään. Varsinkin papin tulisi tämä tajuta. Paavali kirjoittaa: ”Valvo itseäsi ja opetustasi” (1. Tim. 4:16). Tiituksen kirjeen ensimmäisessä luvussa hän puhuu seurakunnan kaitsijoista, jotka ovat Jumalan ”huoneenhaltijoita”. Hänen tulee olla ”nuhteeton, yhden vaimon mies” ja ”maltillinen, oikeamielinen, pyhä ja itsensä hillitseväinen”. ”Hänen tulee pysyä kiinni opinmukaisessa luotettavassa sanassa, niin että hän olisi kykenevä sekä neuvomaan terveellä opilla että kumoamaan vastaansanojien väitteet – semmoisilta on suu tukittava!” Käytännössä tämä on tavallaan **neljäs** kilvoituksen alue. Ja siitäkin on pappi vastuussa.

Jeesuksella oli Matteuksen ja Luukkaan 4. lukujen mukaan kolme peruskiusausta. Jos Hän olisi suostunut tekemään kivistä leipää, Hänestä olisi tullut ”leipämessias”. Jos Hän olisi heittäytynyt alas pyhäkön harjalta, Hän olisi voinut luoda papiston silmissä jonkinlaisen ”kirkollisen” uran. Kun Hänelle näytettiin ”kaikki maailman valtakunnat ja loisto”, siitä olisi voinut luoda poliittisen karrierin. Maailman kunniaa sielunvihollinen tarjosi. Henki vei Jeesuksen kiusattavaksi. Hän vastasi houkutuksiin: ”kirjoitettu on”, ”kirjoitettu on”, ”taas on kirjoitettu!” Ja lopulta ”Jeesus palasi Hengen voimassa Galileaan”.

Jeesus sanoi: ”Minä puhun tätä *maailmassa*, että heillä olisi minun iloni täydellisenä heissä itsessään... *maailma* vihaa heitä, koska he eivät ole *maailmasta*... en minä rukoile, että ottaisit heidät pois *maailmasta*, vaan että varjelisit

heidät pahasta.” **Johannes**, joka tämän tallensi evanke-
liuminsa 17. luvussa (jj. 13–15), jatkaa ajatusta vielä kirjeis-
sään (1. Joh. 2:15–16): ”Älkää rakastako *maailmaa* älkääkä
sitä, mikä *maailmassa* on. Jos joku *maailmaa* rakastaa, niin
Isän rakkaus ei ole hänessä. Sillä kaikki, mikä *maailmassa*
on, *lihan himo, silmäin pyyntö ja elämän korskeus*, se ei ole
Isästä, vaan *maailmasta*.” ”*Kaikki, mikä on syntynyt Juma-
lasta, voittaa maailman*” (1. Joh. 5:4). **Jaakobin** kirje 4:4
lisää tähän: ”*Joka siis tahtoo olla maailman ystävä, siitä tulee
Jumalan vihollinen*.” Muistamme senkin, että jos edustam-
me maailman ajattelutapaa, me ”*pubumme niinkuin maail-
ma puhuu, ja maailma kuulee meitä*” (1. Joh. 4:5). Kun me
”vieraannumme Jumalan elämästä”, me emme tätä itse
huomaa. Mutta seurakunta alkaa ihmetellä, mikä pappia
mättää.

Tätä kehitystä on kuvattu sanomalla: ”Alkoi Hengessä ja
päätti Helsingissä”. Alleviivasin aikanaan papin valasta sa-
nat, että meidän tulee ”aina pysyä Jumalan sanassa ja *pyrkiä
siinä edistymään*”. Toisaalta kirkkolain mukaan kysymys oli
siitä, että ”*etten julkisesti julista ja levitä enkä salaisesti edistä
ja suosi*” uskomme vastaisia oppeja – ”*niinkuin oikean papin
tulee ja sopii*, niin että siitä voi vastata Jumalan ja ihmisten
edessä”. Pappia vihittäessä rukoillaan myös aina: ”*Anna
hänelle sinun omiesi nöyrä rohkeus*.” Kahta asiaa pohjalainen
äitini ei pojastaan toivonut: että hänestä tulisi varas tai
leipäpappi. Meidän tulee ”valvoa itseämme ja opetustam-
me”. Iloitsen siitä, että olen saanut tehdä varsinaisen elä-
mäntyöni Israelissa ja perehtyä samalla uskomme juuriin.

Teologiassa tehdään usein **tiedeyhteisöstä epäjumala**.
”Consensus omnium” eli ”yhteinen mielipide” ei merkitse
totuutta varsinkaan, jos se ei perustu Raamattuun. **Henry
Ibsen** on sanonut, että ”vähemmistö on aina oikeassa”.
Tokko kuitenkaan aina! **Helsingin Sanomissa** oli 17.2.04

otsikko: ”Tiedeyhteisö voi olla yksimielisesti väärässä”. Mannerlaattojen liikkumiseen ei uskottu vielä pitkään 1900-luvulla. **Galileo Galilei** joutui pariin kertaan inkvisitiotuomioistuimen eteen hylätessään maakeskeisen ajattelun. Hän joutui kieltämään maan pyörimisen auringon ympäri; mutta hänen kerrotaan sanoneen ”*eppur si muove*”, ”se pyörii sittenkin”. Nykyään on kumottu kauan vallinnut harhakäsitys, että aivosolut eivät uudistuisi. Kemistin kannalta humala merkitsee hapen puutetta aivoissa. Kuka itsensä näin vaarantaisi? Kuitenkin jo parin vuoden raittius voi uudistaa aivosolukapasiteetin. Teologiassakin voidaan olla yksimielisesti väärässä. Jeesus nuhteli aikansa saddukealaisia pappeja: ”Te eksytte, koska te ette tunne kirjoituksia ettekä Jumalan voimaa” (Matt. 22:29).

Luther tiedosti nämä ”maailman, oman lihamme ja epäuskon” synnyttämät kiusaukset. Vanha ja Uusi testamentti puhuvat palkkapaimenista (Joh. 10:13). **Jesaja** valittaa, että ”tämän kansan johtajat tulivat eksyttäjiksi ja johdettavat joutuivat hämminkiin”. Toisaalta ”sinun viisautesi ja tietosi, ne sinut eksyttivät” (Jes. 9:15 ja 47:10). **Jeremia** puhuu samasta aiheesta: ”Papit eivät kysyneet: ’Missä on Herra?’ ... ja paimenet luopuivat minusta.” ”Papit olivat järjettömät eivätkä etsineet Herraa.” ”Voi paimenia, jotka hukuttavat minun laitumeni lampaat.” ”Heidän paimenensa olivat vieneet heidät harhaan.” (Jer. 2:8, 10:21, 23:1 ja 50:6) Historia toistaa tässä asiassa itseään. Saamme rukoilla apua myös niihin piiloansoihin, joita kohtaamme pappeina.

Kirjamme alkupuolella olemme viitanneet rabbien tapaan käyttää ns. ”*ribujim*” eli ”syventelyä”. Tuon ”paljoutta” merkitsevän sanajuuren ”*rav*” mukaisesti kutakin asiaa laajennetaan koskemaan samaan viiteyhteyteen kuuluvia asioita ja käytännöllistä elämää. Synagogasaarnoissa ja Talmudissa toistetaan aramealaista sanontaa ”*haa be-haa talja*” eli

”tämä liittyy tähän”. Raamatullinen ajattelu on aina sidoksissa samaan ”ajatusperheeseen”.

Joudumme huomioimaan myös ne harhakuvat, joihin maallistunut yhteiskunta on langennut. Ne kiusaavat yhtä lailla hengellisiä johtajiamme kuin pikku töllien uskovaa. Tämä asenne ei tee meistä kylläkään salonkikelpoisia. Jeesus sanoikin: ” Ne jotka koreissa vaatteissa käyvät... ovat kuningasten linnoissa” (Luuk. 7:25). Tällaiseen kretonkikristillisyyteen emme saisi suostua.

Seitsemäs rukous

Vaan päästä meidät pahasta.

Katekismus vastaa, mitä se on: ”Me rukoilemme lopuksi tässä rukouksessa, että taivaallinen Isä vapahtaisi meidät *kaikesta pahasta ruumiin ja sielun, tavaran ja kunnian puolesta* ja että hän viimein, kun kuoleman hetki tulee, antaisi meille autuaan lopun ja armollisesti ottaisi meidät tästä murheen laaksosta tykönsä taivaaseen.”

Luther selittää tätä viimeistä rukousta Isossa katekismuksessa voimakkein sanoin: ”*Kreikan kielen mukaan* tämä kohta kuuluu näin: Päästä tahi varjele meitä tuosta pahasta, syntisestä; näin ollen *tuntuu siltä, kuin Kristus puhuisi perkeleestä*. Hän aivan kuin tahtoo koota kaiken tähän yhteen kohtaan: *kaikki rukoileminen olisi siis suurin piirtein tähdätty päävihollistamme vastaan*.”

Luukkaan evankeliumi ei ole tallentanut koko tätä Isämeidän-rukouksen loppuosaa. John Lightfoot arvelee Talmudiin ja juutalaiseen kirjallisuuteen perustuvassa kommentaarissaan, että Matteuksen evankeliumin opetus tapahtui aikaisemmin *Vuorisaarnan yhteydessä*, kun taas Luukkaan 11. luku kertoo *myöhemmästä tilanteesta*, jossa

opetuslapset pyysivät rukousopetusta ”eräässä paikassa” lähellä Jerusalemia. Näin rukouksen viimeinen pyyntö ja lopun ”doksologia” eli ylistys jäi siitä pois.³⁴ Samoin siitä puuttui seurakuntarukouksiin liittyvä aamen.

Seitsemännen pyynnön **ydinsanoma** lienee siinä, että kreikan sanonta ”*tuu poneeruu*” voidaan kääntää sekä persoonaa koskien ”*maskuliini*”-muodossa tarkoittaen ”tuota pahaa” eli perkelettä tai ”*neutrina*” yleistä pahuutta ilmaisten. Juutalainen kirjallisuus rakastaa ehdottomia ilmaisuja. Meidän pitäisi päästä irti ”*mi-kol ra*” eli ”*kaikesta pahasta*”. Jumalan tulisi pelastaa meidät *tänään ja joka päivä*” rukouskirjan listan mukaisista asioista. Paavalikin oli mieltynyt sanoon ”*kaikki*”. Muuan Helsingin Raamattukoulun oppilaamme halusi testata tämän tietoni ja laski Paavalin kirjeistä ”*kaikki*”-sanat eri muodoissaan. Hän löysi niitä 360 kappaletta; tietokoneeni mukaan ne toistuvat yhteensä 396 kertaa.

Siduur-rukouskirja käyttää aamurukouksessa sanontaa ”*tatsileinuu*” eli ”pelasta”. Juutalaisuuden kenties paras asiantuntija **Franz Delitzsch**, joka teki UT:sta 16 eri käännösversiota, päätyi kääntämään kreikan vastaavan pyynnön ”*rysaï*”, sanalla ”*haltseinuu*”. Tämä heprean ilmaisu merkitsee ”irrottamista” ja ”pälkähästä päästämistä”. Tuo kreikan ”*ryomai*”-sana esiintyy tilanteessa, jossa Jeesusta herjattiin ristillä ja sanottiin, ”*vapahtakoon* nyt Jumala hänet!” Myös Room. 7:24 käyttää tätä voimakasta ilmausta, kun Paavali kirjoittaa: ”Minä viheliäinen ihminen, kuka *pelastaa* minut tästä kuoleman ruumiista?” Tämä käsite liittyy myös ”vaarasta” vapauttamiseen. Ei ihme, että Franz Delitzsch päätyi sanoon ”*haltseinuu*”. Olemme joskus niin jumissa ongelmiamme kanssa, että meidät täytyy ”irrottaa” niistä väkisin.

³⁴ John Lightfoot, A Commentary on the New Testament, s. 153.

Isämeidän-rukouksen kaksi viimeistä pyyntöä kuuluvat yhteen niin kuin Joosefin kaksi unta. Siduurin aamurukouksessakin on näin tehty. Sana ”paha” toistuu siellä yhdeksän kertaa. Paha luontovarustus ei saisi *ballita* meitä; ja meidän tulisi varjeltua *saatanalta*, joka meidät turmelee.

Pahan todellisuus

Pahan todellisuus on niin käsin tuntuva, että se on luonut hepreaan ainakin 15 eri käsitettä. Vaikea on myös ymmärtää kaikkea itsekkyyttä ja julmuutta, joka piinaa ihmiskuntaa kaikkialla maailmassa, ellemme ota todesta langennutta luontoamme. *Paha ei ole pelkästään ulkopuolinen asia*, kuten Siduurin aamurukous tuntuu käsittävän. Jeesus sanoi Matteus 15:19 jakeen mukaan: ”*Sydämeistä lähtevät pahat ajatukset, murhat, aviorikokset, haureudet, varkauudet, väärät todistukset ja jumalanpilkkaukset. Nämä ihmisen saastuttavat.*” Tätä ei pidä sievistellä. Vain Jeesus edustaa tällaista ihmiskäsitystä.

Sielunvihollisesta käytetään nimitystä ”*satan*” eli ”syyttäjä”, ”*mediah*” eli ”yllyttäjä”, ”*belial*” eli ”ilman iestä oleva”, ”*dibbuk*” eli ”liimajainen”, ”*samael*” eli ”myrkyn jumala”, ”*kategor*” eli ”syytemies” tai ”*klipaa*” eli pinnallisuutta ilmentävää ”kuori”-sanaa. Perkelettä kuvaa myös ”*shed*” eli ”riivaaja”, ”*maziik*” eli ”vahingoittaja”, ”*mesiit*” eli ”viettelijä”, ”*ashmedai*”, ”turmelija”, ”*tsar*” eli ”vihollinen”, ”*ojeev*” eli ”vastustaja”, ”*mehabbel*” eli ”ilkivallan tekijä” tai ”*ba'al zvuuv*” eli ”kärpästen herra”; nehän levittävät sairauksia varsinkin itämailla. Kaikki tämä kuuluu sielunvihollisen olemukseen. Muitakin pahan lempinimiä tässä listassa voisi olla.

Myös näkymättömän maailman todellisuus ja **enkelivallat** ovat esillä Raamatun lehdillä. Niihin liittyy määrätty psykologinen viesti. Varsinainen enkeliä tarkoittava käsite "*malakh*" merkitsee "lähettiä" ja "lähettilästä". Enkelit välittävät viestejä Jumalan maailmasta. "*Kerubim*"-nimitys on johdettu sanasta "lähellä" eli "*karoo*". Jumala voi tulla meitä lähelle kerubien välityksellä. "*Serafim*", joka esiintyy mm. virsissä, juontuu sanasta "polttaa", "*lisrof*" – Jumala onkin polttava tuli. Pääenkeleillä on myös omat nimikkeensä: "*Rafael*" on käännettynä "Jumala paransi"; "*Gabriel*" tarkoittaa sitä, että "Jumala voitti", "*gavar El*". "*Uriel*" merkitsee sitä, että "Jumala on valoni". Kun Jumala lähestyy meitä, Hän polttaa synnin rapoineen, Hän parantaa sisimpämme, Hän antaa voiton ongelmisamme ja Hän valaisee elämämme. Siinä ovat myös enkelit, Jumalan salatut agentit mukana.

Saddukealainen papisto kielsi ylösnousemuksen ja enkeli-vallat. He olivat aikansa uusliberaaleja. Kun tunnemme vihollisen, osaamme varautua paremmin sen hyökkäyksiin. Jaakob 4:7 kehottaa koruttomasti: "Vastustakaa perkelettä, niin se teistä pakenee." Efesolaiskirjeen 6. luku sanoo: "Ottakaa päällenne Jumalan koko sota-asu, voidaksenne pahana päivänä tehdä vastarintaa ja kaikki suoritettuanne pysyä pystyssä... kupeet totuuteen vyötettyinä... pukunanne vanhurskauden haarniska ja kenkinä... alttiut rauhan evankeliumille... ja uskon kilpi, jolla voitte sammuttaa kaikki pahan... palavat nuolet." Näin voitamme pahan.

Isämeidän-doksologian historialliset juuret

Olemme esittäneet Kleinin toteamuksen, että rukouksen tuli jakautua **kolmeen osaan**. Sen "*shevah*"-osassa ylistettiin Jumalan nimeä. Sitä seurasi ns. "*tefilla*" eli rukousosio.

Ja lopussa piti olla doksologia eli *"hoodaja"*. Siinä käännetään katse jälleen Jumalan hyvyteen. Tästä lopun "doksologiasta" oli annettu ohjeita, jotka heijastuvat Isämeidän rukouksessa.

Jo Vanhassa testamentissa on esimerkkejä, joissa on Herran rukouksen lopun kaava. Kun Daavid kiitti Jumalaa temppelin rakentamiseen annetuista varoista, hän sanoi: *"Ole kiitetty, Herra meidän isämme, Israelin Jumala, iankaikkisesta iankaikkiseen. Sinun, Herra, on suuruus ja väkevyys ja loisto ja kunnia ja kirkkaus, sillä sinun on kaikki taivaassa ja maan päällä. Sinun, Herra, on valtakunta... rikkaus ja kunnia tulevat sinulta... sinun kädessäsi on voima ja väkevyys"* (1. Aik. 29:10–12). Näiden jakeiden alaviite Matteus 6:13 on liitetty Isämeidän rukouksen loppusanoihin. "Valtakunta, voima ja kunnia" esiintyy tässäkin ja sanonta "iankaikkisesta iankaikkiseen". Koko kaunis rukous käsittää 10 jaetta.

Talmudissa on keskusteltu siitä, miten kiitosrukous tulee lopettaa. Temppelissä se päättyi sanaan "iankaikkisesti", *"le-olam"*. Se merkitsee tarkkaan kääntäen, "niin kauan kuin maailma on". Mutta kun epäilijät kysyivät, onko vain yksi "maailma", *"olam"*, päätettiin, että doksologian lopussa oli sanottava "maailmasta maailmoihin", *"me-olam le-olamim"*, eli *"iankaikkisesta iankaikkiseen"*.³⁵ Tämän lauseen syvyyttä on vaikea tajuta. Mutta kun sitä maistelee, huomaa, että siinä on viittaus tulevaan elämään ja ylösnousemukseen. Iankaikkisuuden todellisuus pulpahtaa esiin monista Talmudin keskusteluista: *"Synnistä saastuminen vaikuttaa tähän maailmaan ja tulevaan; myös pyhitys koskee tätä maailmaa ja tulevaa – olkoon siksi Jumalan nimi ylistetty aina ja ikuisesti."*

³⁵ Talmud Jer. Brakhoot 9,5.

Olemme todenneet aiemmin, että **Talmud Brakhoot 29b:n** mukaisesti rukouksen tulee sisältää ”Jumalan nimen muistuttamisen” ja maininnan ”Jumalan **valtakunnasta**”, ”*hazkarat malkhut*”. Isämeidän-rukouksen lopun doksologiassakin on jälleen viittaus Jumalan valtakuntaan. Se merkitsee avarakatseisuutta, jossa huomioidaan koko maailman tilanne ja tuleva elämä.

Talmudissa on pitkiä keskusteluja siitä, missä yhteyksissä seurakunta vahvistaa sanoman aamenellaan. Tradition mukaan he **eivät** sanoneet ”amen” itse **temppeleissä**; siellä he lausuvat: ”*baruukh shem kvood malkhutoo le-olam va-ed*”, eli likimain, ”olkoon hänen nimensä ja valtakuntansa kunnia ylistetty ajasta iäisyysyteen”. **Ylimmäisen papin** rukouksiin he vastasivat samalla tavalla pyytäen, että ”Jumalan olkoon kunnia hänen valtakunnassaan aina ja ikuisesti”. Kun Jumalan nimi Jahve ”*lausuttiin kirjaiminensa*”, seurakunta lankesi kasvoilleen toistaen samat sanat. He sanoivat em. doksologian ”**hiljaisella äänellä**” myös aamurukouksessaan pukiessaan ”*tefillin*” rukoukset nakkahihnoilla otsaansa ja vasempaan käteensä.

Kotelon sisällä on ensimmäisenä raamatunlauseena 2. Moos. 13:2 ”**kaddesh**”-rukous: ”*Pyhitä minulle jokainen esikoinen... se on minun.*” Tätä tefillin tahtoo korostaa. Siinä on myös ”*shema*”-lause 5. Moos 6:4–9: ”*Kuule, Israel... rakasta Herraa, sinun Jumalaasi, kaikesta sydäimestäsi... teroita niitä lastesi mieleen... sido ne merkiksi käteesi, ja ne olkoot muistolauseena sinun otsallasi.*” Tefillin käytössä hurskas juutalainen ilmaisee olevansa Jumalan oma ja samalla hän sitoutuu noudattamaan hänen käskyjään. ”Kaddesh”-rukous puhuu juuri tästä.

Pysähdyin kerran helteisenä päivänä Jerusalemin Profeettain kadun kioskille nauttiakseni virvokejuomaa. Sieltä li-

vahti pieni poikanen kädet täynnä ns. tatuointipurukumeja. Olin ostanut sellaisia pikkumiehenä Helsingissä. Kun käärepaperiin puhalsi ja painoi sen käsivarteen, siihen syntyi ammattinyrkkeilijä Gunnar Bärlundin kuva. Heprealaisen koulumme oppilaat tuhrivat näillä tatuoinneilla käntensä. Sanoin hurskaalle kauppiaalle, ettei tuollaisia saisi myydä. ”Miksi”, hän kysyi. Siitä syystä, että Mooseksen laissa sanotaan, *”al ta’asee ktoo’vet ka’aka bibsarkbaa”*, ”älä tee tatuointimerkkiä lihaasi”. Mies tuli lähemmäksi. Lisäsin: ”Jotakin saa kyllä kirjoittaa!” ”No mitä?” ”Jesaja kirjoittaa: Mikä sanoo: *’Minä olen Herran oma’*; mikä piirtää käteensä: *’Herran oma’*” (Jes. 44:5).

Mies koki, että olen uskonystävä. Minulla oli liehahattu päässä niin kuin ”muillakin hurskailla”. Lipat jo miltei koskettivat toisiaan. Sitten mies uskoutui: ”Kuule, lähetysaarnaat tekevät niin, että he tatuoivat ristin merkin käännynnäisen ihoon!” ”Eivät he niin tee”, vastasin. ”Tunnen miltei kaikki lähetysaarnaat maassa – ja olen itsekin lähetysaarnaja.” Mies säikähti ja kiirehti tiskipaljunsaaalle. Kerroin tämän oppilaillemme. Se auttoi. Pian luki nukkuvan tyttäremmekin käden selkämyksessä: *”La-Adonai ani”*, minä kuulun Herralle. Hepreassa siihen riittää kuusi kirjainta. Tatuointi merkitsee omistautumista. Paavali kirjoittaa: ”Me olemme Herran omat” (Room. 14:8). Se riittää meille.

Temppelissä toistettiin harvoin yhdessä **aamen**-sanaa. Sen käyttö oli yleisempää synagogissa ja kodeissa, kun perheen isä oli lausunut siunauksensa. Yksityisessä rukouksessa niin ei tehty ”juuri koskaan”. **John Lightfoot** kirjoittaa doksologiasta: *”Tästä me näemme, miten hyvin yleinen tämä doksologia oli ja miten hyvin yksityisenä sitä samalla pidettiin.”* Se toimi vastauksena temppelin liturgiaan ja kotien henkilökohtaisen rukouksen hiljaisena pyyntönä. Koska

Isämeidän on seurakuntarukous, siihen kuuluu luonnostaan tällainen perinteinen Jumalan valtakuntaan, voimaan ja kunniaan viittaava doksologia.

Näitä havaintoja ei voine sellaisenaan sovittaa kirkkojen liturgiaan tai yksityisen uskovan elämään. Ne todistavat vain, miten aidosti ja myönteisesti Jeesuksen opetukset heijastavat Hänen oman aikansa tapoja. Toisaalta niissä näkyy Jeesuksen radikaali erilaisuus Hänen aikansa oppineisiin. Joskus hiljainen huulten kuiskaus heijastaa paremmin nöyrää Jumalan ylistystä kuin pauhaava aamen.

Aamen-sanan merkitys ja sen käyttö

Luther liittää rukouksen seitsemännen pyynnön loppuun selityksen, mitä aamen merkitsee. Se että joku ihminen jotakin sanoo, ei ole silti olennaista. Kuitenkin Luther oli merkittävä alkukielten ja juutalaisuuden tuntija. Isossa katekismuksessa hän opettaa, että ”emme missään tapauksessa voi puolustella rukoilemattomuuttamme”. Eikä pidä rukoilla ”umpimähkään”. Ne, ”jotka rukoillessaan eivät uskalla koko sydämellään varmistaa rukousta aamenella, eivät varmasti päättelee Jumalan sitä kuulevan”. Aamenen hän tulkitsee sanomalla: *”Aamen, aamen, se on: totisesti, totisesti, näin on tapahtuva.”*

Tämä liittyy kätkeytyksi myös Jeesuksen aamenen käyttöön. Hän **alkoi** opetuksensa usein lausuen: Aamen, aamen, *”totisesti, totisesti, minä sanon teille!”* Jotkut kriitikot ovat arvostelleet, ettei Jeesus ole voinut alkaa lausetta sanalla aamen. Kuitenkin kreikkalainen alkuteksti tekee näin, *”amen, amen legoo hymin”*. Pitkään sitä pidettiin epähistoriallisena, kunnes Israelin arkeologit löysivät kauppakirjaan tallennetut sanat, *”amen, amen, ani loo ashem”*, ”aamen,

aamen, minä olen syytön". Jeesus valitsi täten vannomiseen liittyneen tavan vahvistaa sanomansa. Kukaan toinen oppinut ei ole niin tehnyt. Tämä heijastaa Hänen auktoriteettiaan.

Rabbit opettavat synagogan alkeiskoulussa "jeshivassa", että aamenessa on kolme kirjainta: "*Adonai melekh ne'eman*" eli "Jumala on uskollinen kuningas". Sana aamen juontuu samoista juurikirjaimista kuin "*ne'emanut*" eli "uskollisuus" ja "*emuna*" eli "usko". Rukouksemme lopussa me vetoamme aina Jumalan lupauksiin ja Hänen uskollisuuteensa.

Isämeidän-rukouksen soveltaminen käytäntöön

Nuori rabbi **Gottlieb Klein** kirjoitti ensimmäisessä julkaisussaan "Morgonpredikan" vuonna 1890 kohtikäyvät sanat: "*Oi isät ja äidit, opettakaa lapsenne rukoilemaan.*" Henkilön, joka ei ole saanut kodissaan esimerkkiä, miten ruukoilla vapautuneesti, on perin vaikea oppia sitä myöhemmin. Lähetyskentillä joutuu usein tilanteeseen, jossa pyydetään eri kielillä vieraalta, että tämä avaisi tilaisuuden rukouksella tai sanoisi jonkun sanan kuulijoille. Tilanteeseen tottumaton saattaa täysin lukkiintua. Jouduin opettamaan Jerusalemin heprealaisessa koulussamme, miten Isämeidän-rukous antaa esimerkin ja ohjeen, jota voi soveltaa käytännössä.

Länsimaisella ihmisellä on alitajuinen käsitys, että rukous on esiintymistä. Siksi rukouksia pitketetään keinotekoisesti ja ne voivat kuulostaa teennäisiltä. Sain kokea vuonna 1974, kuinka Ambomaan eli nykyisen Namibian seurakuntalaiset rukoilivat. Meitä oli pienessä huoneessa se-

menttilattialle polvistuneena noin nelisenkymmentä henkeä. Itse kukin ehti esittää sydämensä huokaukset kahdenkymmenen minuutin sisällä. Kukaan ei hävennyt osallistua rukoukseen. Paikallinen lähetti käänsi ne minulle. Heillä oli asiaa Jumalalle. Ja heidän rukouksensa oli asiapuhetta.

Jos noudattaa Isämeidän-rukouksen mallia, niistä voi löytyä tuki seurakuntarukouksiin. Ongelmana on aina, miten alkaa rukous, mitä siihen tulee sisällyttää ja miten sen lopettaisi – jos aikoo sen lopettaa! Käytännön vinkeiksi voisi ottaa **viiden sormen vinkit**. Näistä voi poimia sen, mikä on ominta ja mikä sopii kulloiseenkin tilanteeseen.

1) Samoin kuin Herran rukous **alkoi Jumalan nimen maininnalla**, ”*hazkarat ha-shem*”, mekin joudumme ensin harmitsemaan, miten puhutella taivaallista Isäämme. Olisiko sana ”**rakas**” paikallaan aivan etummaisena? Ja voisimmeko käyttää ”me”-muotoa heti esittelyssä? ”Rakas taivaallinen Isämme, me tiedämme, että Sinä olet armollinen, laupias ja pitkämielinen; kuule meitä kun me rukoilemme edessäsi kipein sydämin!” Aamun ”*shaharit*” puhui särkyneestä mielestä ja siitä, että me olemme vain savea. Kyllä jo tässä esittelyssä saa tunnustaa, että on tyhjä, turta ja avuton. ”Shaharit” sanoikin, kuten näimme aiemmin, että emme voi luottaa omaan vanhurskauteemme – ”kaikki sankarit ovat edessäsi vain tyhjää ja heidän tekonsa ovat tyhjän veroisia”.

2) Toisena perusasiana oli ns. ”*hazkarat ha-malkhut*” eli **viittaus Jumalan valtakuntaan**. On aina tiedostettava, miten kokous liittyy Jumalan valtakunnan työhön. Siihen, miksi olemme koolla! Samalla sanansa voi sovittaa niin, että siinä huomioidaan kyseessä oleva kokous ja läsnä oleva seurakunta. ”Rakas Vapahtajamme, me olemme vain pis-kuinen lauma, ja kuitenkin olet uskonut meille vastuun

suuresta tehtävästä. Anna kokouksen vetäjille X:lle ja Y:lle viisautta nähdä asiat oikeassa suhteessa ja meille nöyryyttä, että toteuttaisimme yhteiset päätökset.”

3) Kolmantena asiana voisi olla **vetoomus Jumalan lupauksiin**, ”*hazkarat ha-haftahot*”. Vanhassa testamentissa ja Jeesuksen sanoissa on niitä yltäkyllin. Siksi tulisi opetella ulkoa niitä jakeita, jotka ovat meille avautuneet. Merimies **Albert Lunde** valittiin aluksi esirukoilijaksi, koska tämä Pohjoismaiden tuleva herättäjä käytti rikkaasti Raamatun sanoja. Siitä Helsingin professoritkin tätä baptistia kiittelivät. Se tarttui myös 20-luvun pappeihin. ”Jumala kantaa kaiken voimansa sanalla”. Siksi sitä saa käyttää ja opetella ulkoa.

4) Jos joudumme lopettamaan tilaisuuden rukouksella, silloin on kerrattava keskitetysti, **mistä yhdessä on sovittu**. Apostolien tekojen 15. luvussa kerrotaan, että ”kun oli paljon väitely” (j. 7) pakanoiden suhteesta juutalaiseen lakiin, apostoli Jaakob ehdotti (j. 20), että kaikille seurakunnille ”kirjoitettaisiin” yhteinen kirje tehdyistä päätöksistä. Samalla lähetettiin Juudas ja Silas eri seurakuntiin, ”joissa he myös suusanalla ilmoittivat saman” (j. 28). Jakeissa 23–29 on kirjeen tarkka sisältö. Jeesuksen ajan oppineet toistivat, että lopuksi on aina pääteltävä, ”mitä tämä asia meille merkitsee” ja ”mitä me siitä opimme”.

5) Lyhytkin rukous saa sisältää perinteisen ”*doksologian*”. Sen tulee liittyä johonkin Raamatun sanaan. Näin me tuomme Filippiäiskirjeen 4:6 ohjeen mukaisesti rukoukset ”**kiitoksen kanssa Jumalalle tietäväksi**”. Jeesus lausui merkittävät sanat Markus 11:24 jakeessa: ”Sentähden minä sanon teille: kaikki, mitä te rukoilette ja anotte, uskokaa saaneenne, niin se on teille tuleva.” Joskus tämä toimii välittömästi. Usko on ”lujaa luottamusta” (Hebr. 11:1).

Mutta olisiko niin, että emme aina luota Jumalan mahdollisuuksiin? Joskus joudumme opettelemaan myös Sefanja 3:17 läksyä: ”Hän on ääneti, sillä hän rakastaa sinua!” Hebrean teksti kuuluu: ”*Huu jahariish be-ahavattoo*”, Hän ”vaikeenee rakkaudessaan”. Siihenkin saa tyytyä.

Rukousvinkkeihin voinee lisätä senkin, että myös **virsiä ja hengellisiä lauluja** saa käyttää **ajatustensa tulkkina**. Eri herätysliikkeemme taitavat tämän hyvin. Heidän rukouksensa saattavat sisältää pelkkiä virsien säkeitä. Juutalainen aamurukous puhuu ihmisestä hauraana savena. En voi unohtaa vaikutelmaa, jonka sain englantilaisesta laulusta: ”*Have Thine own way, Lord, Have Thine own way, Thou art the Potter, I am the clay; Mold me and make me After Thy will, While I am waiting, Yielded and still.*”

Tämä kaunis evankelioiva laulu pyytää: ”Tapahtukoon Sinun tahtosi Herra. Sinä olet Valajani, minä vain savea. Muokkaa minua ja tee minulle tahtosi mukaan, kun odotan sitä nöyränä ja hiljaa.” Olen käyttänyt näitä sanoja Yhdysvalloissa rukouksenani – ja joskus jopa laulaen. Samoin tuttu laulu, ”Olen särkynyt saviruukku”, voi olla esirukouksen tukena.

Rovasti **Niilo Tuomenoksa** kirjoitti aikanaan runon, ”Näin syntisenä Herra”. Hän laati siihen myös sävelen. Se heijastaa samoja tunteja: ”Vain savi olen, multa / ja heikko kulkija / kiusoissa taisteluissa / helposti murtuva.” – ”Olet-han kurjan riemu / ja taivas syntisen / Sinulle murheessakin / viritän kiitoksen.”

Esirukoilija voi tarvita tällaisia vihjeitä. Ryhmässä rukoiltaessa riittää, kun keskittää sanottavansa kolmeen tai neljään lauseeseen. Herran rukous kattaa kaiken hengelliselle elämälle tähdellisen. Se edustaa yhden päivän kristillisyyt-

tä. Me emme pyydä takuita ”huomisen” tai ”seuraavan päivän” tarpeille. Aramealaisesta ja uudesta katolisen kirkon käännöksestä näimme, että kysymys on ”tarvettamme vastaavasta päivittäisestä” annoksesta. Se on samalla *”niin lyhyt, että lapsikin voi opetella sen ulkoa ja niin yksinkertainen, että hullukin sen ymmärtää”*.

Herran rukouksen loppusanat

Musiikissa on usein preludi eli alkusoitto. Loppuun on liitetty vielä ns. postludi, loppusoitto. Siinä toistetaan musiikin pääteemaa. Siitä käytetään englannissa myöskin latinalaisperäistä sanaa *”coda”* eli ”häntä”. Varsinkin sonaateissa on tällainen päätösosa.

Olemme todenneet, että Isämeidän-rukouksen rakenne noudattaa pienintä yksityiskohtaa myöten vanhojen oppineiden säädöksiä. Erityisesti siinä käytetyn **me-muodon** ovat kristitytkin teologit tiedostaneet. Se merkitsee **yhteisöllistä vastuuta**. Sen sijaan 4. Moos. 6:24–26 annettu **Herran siunaus on yksikössä**. Niin englantilainen, saksalainen, ranskalainen, ruotsalainen kuin myöskin uusi suomalainen käännös ovat tulkinneet sen yksikössä. Vahinko vain, että tästä huolimatta uudessa kirkkokäsikirjassamme se luetaan jumalanpalveluksessa ja yksityisissä toimituksissa vastoin alkukieltä monikossa.

Jumala siunaa meitä **yksilöinä**. Me rukoilemme Häntä **yhteisönä**. Kirkon tulisi ottaa tämä huomioon. Ja seurakuntalaisten olisi pienimmästä suurimpaan osattava Jeesuksen opettama opetuslapsirukous ulkoa.

Gottlieb Klein paheksui syvästi sitä, että 1900-luvun taitteessa kristityt teologit murensivat kirjoituksillaan Vanhan

SEITSEMÄS RUKOUS

ja Uuden testamentin arvovaltaa. Siksi hän taisteli liberaaliteologiaa vastaan. Isämeidän-rukous oli hänelle väkevin todistus Jeesuksen historiallisuudesta ja Uuden testamentin luotettavuudesta.

”Verba volant, scripta manet”

Kleinin vaikutus oli aikanaan niin merkittävä, että omistamme hänelle vielä oman lukunsa. Tämä tutkielmamme pohjautuu pääasiassa juutalaiseen rukouskirjallisuuteen. Sen innoittajana on ollut professori **Gottlieb Klein**, josta israelilainen dialogian mestari **Martin Buber** on sanonut, että hän ”tunsi Jeesuksen aikaisen juutalaisen kirjallisuuden paremmin kuin kukaan hänen aikalaisensa”. Siksi esitämme **aikajärjestyksessä** hänen laajan **kirjallisen tuotantonsa**. Vain harva ihminen on edes kuullut Kleinista. Hänen tutkimustensa aiheet todistavat, miten laaja-alaista kristinuskon tuntemusta ja samalla modernia lähestymistapaa hän edusti. ”*Puhutut sanat katoavat, mutta kirjoitetut pysyvät*”, muistutetaan meille latinalaisessa sananparressa. Siksi Kleinin esittely toimii eräänlaisena ”**nekrologina**”, muistokirjoituksena, jotta se voisi haastaa nuoria tutkijoita uusille urille. Muihin lähteisiin viittaamme alaviitteissä.

Gottlieb Kleinin kirjallinen tuotanto

1890, Tukholma. *Morgonpredikan på försoningsdagen*, 14 s. Tämä nuoren rabbi Kleinin ”Jom kippurin” eli ”sovituspäivän” aamusaarna ei heijasta lainkaan juutalaisen rukouskirjan Siduurin opetuksia. Se on lähinnä lämmin yleisuskonnollinen parannussaarna. Klein vetoaa kuuluisan rabbi **Hillelin** sanoihin: *”Jos en auta itseäni, kuka minua sitten auttaa; jos elän pelkästään itseäni varten, mitä minä silloin olenkaan? Ja jos en toimi heti, koska sitten?”* Meidän tulee *”känna och bekänna”*, tuntea ja tunnustaa syntimme Jumalan edessä. Juutalaisuus on rakkauden uskonto. Paasto yksin ei riitä. Jesaja 58 opettaa oikeasta paastosta, että *”avaamme vääryyden siteet... taitamme leipämme isoavalle, otamme kurjat kulkijat huoneisiimme ja vaatetamme alastomat”* (jj. 6–7) – emme saa elää vain itsellemme. Meidän tulee tehdä elämässämme *”todellinen parannus”* ja tarttua *”pahan juuriin”*. Samalla tulee muistaa oma kuolema. *”Oi isät ja äidit, opettakaa lapsenne rukoilemaan. Opettakaa heitä etsimään Jumalaa onnen päivinä – että he eivät jäisi pulaan, kun heiltä riisutaan inhimillinen viisaus ja maallinen omaisuus.”*

Nuoren rabbin odottaisi puhuvan jotakin sovituspäivää edeltävästä *”kymmenestä katumuksen päivästä”* tai *”slibot”* – eli anteeksipyyntövierailuista naapurien luo tai muodollisista sovitussiiteistä, jolloin miehet, naiset, pojat ja työt pirskestävät uhrattavan kukon tai kananpojan verta päänsä ympäri toistaen kukin ryhmä erikseen, että *”tämä on minun sijastani, minun puolestani ja minun sovituksekseni – menköön kukko kuolemaan ja minä hyvään elämään”*. Nämä Siduurin liturgiat ja ns. *”tashlich”* eli syntien esikuvallinen ”poisheittäminen” lienevät melko tuntemattomia pohjoisen synagogissa. Nuori rabbi pitää nyt sen sijaan kauniin ja sydämellisen parannussaarnan. Hänen olisi odottanut viit-

taavan esim. talmudin **Joma 5a** sanoa, jonka mukaan ”ilman veren vuodatusta ei ole mitään sovitusta”. **Myöhemmissä** Kleinin kirjoissa Talmudin käyttö tulee esiin koko laajuudessaan.

1898, Tukholma. *Bidrag till Israels religionshistoria, sex föredrag*, käsittää 6 osiota, 129 s. Sen kolmas esitelmä puhuu essealaisista Josefuksen ja Filonin antamien tietojen valossa. Viides osio puhuu ”essealaisen ajattelun jäljistä vanhimmas-kristillisessä liturgiassa ja kabbalistisessa kirjallisuudessa. Sivulla 63 alkaa mielenkiintoinen luku ”Jesus är sälunda den andra Moses”. Sivulla 128 Klein sanoo mm., että ”objektiivinen uskonto pyrkii tyydyttämään kaikkia ihmisiä kaikkina aikoina” ja että sekä Vanha että Uusi testamentti ”heijastavat sitä jumalakaipuuta, joka täytti profeetat, psalmien kirjoittajat, Jeesuksen ja apostolit”. Jeesus ”muistutti pyhimpänä hetkenä erotessaan opetuslapsistaan, että nämä ovat hänen opetuslapsiaan, kun he rakastavat toisiaan”.

1899, Upsala. *Vår tids Lifsfrågor N:o X, ”Rubbar den moderna bibelkritiken vår religiösa tro?”*, ss. 1–18 ja vastaväittelyä ss. 18–30. Kleinin mukaan hänen aikansa uskonto-keskustelu ”rubbar” eli horjuttaa uskoa, koska Raamattuun vetoamista ei pidetä enää suositeltavana.

Moderni tutkimus ja Wellhausenin edustama kritiikki va-hingoittaa sekä kirkkoa että synagogaa. Kaikkialla kuuluu huuto: ”Vapauttakaa meidät Vanhasta testamentista koulu-opetuksessa”. Sillä uskotaan voitavan pelastaa myös Uusi testamentti. Kuitenkin, ”jos juuri on lahonnut, niin käy myös rungolle. Tähän liittyy myös yritys tehdä Jeesuksesta täysi-ikäinen saksalainen ja välttää siten niin huolellisesti kuin mahdollista hänen yhteytensä juutalaisuuteen”. Tekstikritiikki johtaa lähdekritiikkiin ja sen jälkeen kirjallisuuskritiikki muuntaa asiakirjojen tarkoituksen. Silti Raamatun keskei-

sintä sanomaa ei voi järkyttää. Ihmiskuntaa ei voi saada vakuutetuksi Jumalan olemassaolosta filosofisin todistein – tässä jättää kouluviisaus meidät pulaan.” *Joudumme tunnustamaan kirkkona ja synagogassa Raamatun inhimilliset puitteet, mutta samalla meidän on tunnustettava sen jumalallinen luonne tavalla, joka kestää tieteellisen kritiikin ankarimmankin arvostelun.*” Rabbi Kleinin koko kirjallinen tuotanto liittyy kristillisen uskon tulkintaan.

1902, Tukholma. *Schem ha-mephorasch, Det förborgade Gudsnamnet*; Ett bidrag till kännedom om esseismen och urkristendomen, 60 s. Tässä tutkimuksessa Klein jatkaa essealaisuuden juurten arviointiaan Talmudin, midrash-kirjallisuuden ja Uuden testamentin valossa. Hän esittää myös Jetron jälkeläisten ”keeniläisten” ja ”reekabilaisten” mahdollisen vaikutuksen juutalaisuuteen; nämä asuivat teltoissa ja pidättäytyivät maallisista nautinnoista ja viinistä (ks. 1. Aik. 2:55 ja Jeremia 35). Egyptiläiset ”terapeutti”-liikkeet, ”evjonimit” eli erämaan köyhät ja essealaiset sekä myös katolinen munkkilaitos perivät heidän elämäntapansa.

Klein esittää kirjassaan syvällisen ja modernin analyysin Jeesuksen aikaisista uskonnollisista ryhmittymistä. Keskeisimpänä ongelmana on kuitenkin Jeesuksen minäjulistuksen ja Hänen oikeudenkäyntinsä perusteet. Lutherkin kirjoitti aikanaan tutkielman ”Vom Schem Hamephorasch”. Se kertoo kuinka maagiset uskomukset tunkeutuivat rabbinistisiin lähteisiin.

1905, Tukholma. *Fader vår*, Ett bidrag till kännedom om urkristendomen, 48 s. Klein ilmaisee kirjansa johdannossa huolensa tiedemiesten ja harrastelijoiden pyrkimyksestä halventaa juutalaisuuden merkitystä kristinuskon syntyyn. ”Se on myös ollut syynä sivistyneistön parissa vallitsevaan siveelliseen kaaokseen”. Leipzigissa oli ilmestynyt 1904 A. Mülle-

rin kirja *”Jesus ein Arier”*. Siinä todistettiin, että galilealaiset olivat gallialaisia, ja he vuorostaan aarialaisia, joten Jeesuskin oli aarialainen. Müller väitti myös, että Jeesus olisi viettänyt tärkeimmät vuotensa Intiassa, jossa Hän ”tutki aarialaisessa hengessä pyhiä veda-kirjoituksia”. Ruotsalaiset viehättyivät näistä perusteettomista liberaalteologian väitteistä. Siitä syystä monet erosivat kirkosta ja muodostivat vapaakirkollisia seurakuntayhtymiä. Suomeen nämä ajatukset rantautuivat parin vuosikymmenen viiveellä. Klein toteaa, että *”jos tahdomme tutkia tieteellisesti kristinuskon historiallista alkuperää, sen luonnetta ja kehitystä, meidän tulee syventyä ensi sijassa sen juutalaisiin juuriin”*. Tähän meitä auttaa myös tämä oma ”Isämeidän”-kirjamme.

1905, Tukholma. *Israelitiska böner och betraktelser*, 197 s. Synagogan rukouselämä *perustuu täysin sen rukouskirjan, Siduurin, ohjeisiin ja sanoihin*. Se määrittelee, miten aamurukous, päivän liturgiat ja iltaan liittyvät pyynnöt on suoritettava ja mitä eri viikonpäivinä ja juhlina on sanottava. *Tässä valossa Kleinin rukouskirja on poikkeuksellinen aarre*. Se on omistettu hänen ”seurakunnalleen”. ”Niin kuin ihmisten seurustelu toistensa kanssa on mahdotonta ilman sanoja, myös yhteys Jumalaan on mahdotonta ilman rukouksia.”

Klein on laatinut yli sata herkkää ja kaunista eri tilanteisiin sopivaa useamman sivun mittaista rukousta. Sieltä löytyvät aamu- ja iltahetkiin niin sisaruksille, vanhemmille kuin kasvatusvanhemmillekin laaditut pyynnöt, isän tai äidin sairauteen tai erilaisiin perhejuhliin liittyvät rukoukset. On siinä myös rukouksia rakastuneille, kihlautuneille, vastaviihityille, synnyttäjille ja kasvattajille. Rukoukset kuolinvuoteen äärellä, lesken pyynnöt, tyttären tai pojan haudalla luettavat rukoukset sekä kaikkiin juhlapyhiin liittyvät huokaukset osoittavat harvinaista *sielunhoidollista viisautta ja*

syvyyttä. Tähän verrattavaa käytännöllistä rukouskirjaa en ole löytänyt kristillisistä rukousoppaista. Rukoilla osaa vain se joka rukoilee. Sikäli kuin tiedän, synagoga ei ole julkaissut ”israelilaisia” Siduurin ulkopuolisia rukouskäsi-
kirjoja. Kleinin rukousten *rakenteessa* ja siihen liittyvässä *Raamatun sanomassa* sekä kielen *taiteellisessa sommittelussa* on piirteitä, jotka vain hurskas rukouksen todellisuudesta elävä uskova voi luoda. Lopussa on 30 sivua rabbinistisesta kirjallisuudesta valittuja ”isien” sanontoja ja ajatuksia, joista Klein käyttää nimikettä ”betraktelser” eli mietteitä.

1908, Tukholma. *Den första kristna katekesen, Dess religionshistoriska förutsättningar*, 16 + 350 s. Tämä perusteellinen *Didakhen* eli ”*Kahdentoista opetuslapsen*” opin analyysi tieteellisine lähde- ja asiarekistereineen osoittaa Kleinin olevan aikaansa edellä. Hänen käsityksensä mukaan tätä 90–100 jKr. laadittua *Didakhea* edelsi ns. ”*Ur- eli Alku-didakhe*”, jota juutalaiset käyttivät oman lähetystoimintansa perusteina. Siitä tuli sittemmin kristillisen kasteopetuksen katekismus. Lähde tunnettiin vain kirkkoisien lainauksista, kunnes *sen täysi käsikirjoitus löytyi 1873 ja se julkaistiin 10 vuotta myöhemmin. Se todistaa, että alkukirkon kasteohjeet, kolminaisuusoppi ja ehtoollissäädökset olivat käytössä jo 90-luvulla jKr.* Nyt juutalainen rabbi Klein tutkii ja tukee alkukristillisen kirkon ja Paavalin oppinäkemystä hämmästyttävän laajan lähdetuntemuksensa pohjalta. Väittäisin, että vakavasti otettavaa *kristillistä eksegetiikkaa ei voi tehdä tutustumatta tähän Kleinin teokseen.* Se edustaa syvää spirituaali-teettia ja kristillisten ja juutalaisten lähteiden tuntemusta.

1910, Tukholma. *Är Jesus en historisk personlighet?* 48 s. Karlsruhen filosofian professori A. Drews oli kirjoittanut juuri kaksiosaisen teoksen ”*Die Christusmythe*” eli ”*Kristustaru*”. Samoja väitteitä esittivät muutkin myyttisen koulukunnan miehet, Bruno Bauer, Karlhoff, Robertson ja

Smith. Drews väitti, että oli ”täydellinen erehdys” uskoa Jeesukseen historiallisena henkilönä.

Ruotsin lehdistö kääntyi rabbi Kleinin puoleen kysyen hänen mielipidettään Drewsin väitteistä. Kirjansa alkupuheessa Klein sanoo, että *”nyt käsillä oleva ongelma ei ole lainkaan ongelma, vaan Uuden testamentin historian ja rabbiinisten lähteiden laiminlyöty opiskelu on ainakin osittain johtanut nykyiseen kaaokseen”*. ”Ja jos tämä tehdään tuoreelle puulle, mitä sitten kuivalle tapahtuu?” (Luuk. 23:31). Myös progressiivisen juutalaisuuden johtaja rabbi **Leo Baeck** kirjoitti vastaavanlaisen kirjan *Zur Frage der Christus-Mythe* eli ”Kristus-myyttikysymyksestä” sanoen, että *jos tunnettaisiin paremmin ”maaperä, jolta kristinusko on syntynyt”, ei tällaisia väitteitä esitettäisi*. Klein toteaa kirjansa lopussa, että hän on tutkinut uutterasti yli 30 vuotta Uutta testamenttia ja voi sen pohjalta *”tiivistää ajatuksensa seuraavasti: kirkkaammin, täsmällisemmin ja persoonallisempaa leimaa kantaen kuin Jeesuksen oppi on, ei mitään muinaisajan oppia ole talletettu”*. ”Tätä tosiasiaa ei voi kukaan koskaan horjuttaa: Jeesus on historiallinen henkilö.” Kleinin ja Baeckin kirjat tyrehdyttivät käytännössä Drewsin myyttiväitteet.

1918, Tukholma. *Studien über Paulus*, 99 s. Gottlieb Klein kuoli vuonna 1914. Häneltä oli pyydetty, että hän kirjoittaisi väitöskirjan myös kristillisen tiedeyhteisön teologian tohtorin arvonimen saamiseksi. Neljä vuotta Kleinin kuoleman jälkeen kokosivat **M. Fried**, **K. V. Zetterstéen** ja **Nathan Söderblom** ”vanhan ystävyytensä vuoksi” tämän hänen Paavali-tutkimuksensa. Saksankielisen korjausluvun suoritti **Th. Faulwasser**. Esipuheessa sanotaan, että tutkimusaineistossa oli tosin ”mielenkiintoisia” tietoja, mutta lukuisia lainauksia ei voitu *”kontrollera”* eli hallita ja tarkistaa rabbinististen lähteiden puutteen vuoksi. Teologisista kirjastoista niitä ei juuri löydy, synagogan kirjastoista kylläkin.

Jos on lukenut Kleinin 366-sivuisen tieteellisen Didakhe-tutkimuksen, vaistoa heti, että nämä teologioiden tekemät ”*förttydliganden*” eli ”selvennykset” eivät vastaa samaa Paavali-kuvaa, joka on esillä selkeämmin kirjassa *Den första kristna katekesen*. Tämä oli jonkinlaista ”faulwasseria” eli ”väärin vesitettyä” Kleinia. Tässä toteutui Kleinin arvio aikansa profeetasta ja yleisnerosta ”A. Harnackista, että tutkijan tulisi osata ”liikkua itsenäisesti rabbinistisen kirjallisuuden parissa”. Muutoin rabbien ajatuksille ei tehdä oikeutta. Didakhe-kirjassaan Klein vetoaa enemmän rabbien normatiivisiin lähteisiin.

Klein sanoo Paavalin laintulkinnasta Didakhe-kirjassaan, että ”nykyään omistaudutaan yksinomaan halakhaalle (Tooran 613 käskyn tulkinnalle) ja Israel ympäröidään halakhan verkolla, niin ettei sen sisään pääse pieninkään auringonsäde”. ”Paavali teki johtopäätökset uskostansa ja sen merkityksestä pakanakansoille. *Hän repi maahan sen aitausten, joka on rakennettu Israelin ja pakanain välille. (Ef. 2:14–15). Jumalaapelkääväiset pakanat eivät kuulu enää toisarvoiseen järjestelmään puolikäännynnäisinä ja ikään kuin juutalaisuuden lisäkkeenä. Kristuksessa kaikki ovat samanarvoisia. Näin on syntynyt uusi kansa, kristittyjen kansa – Jumala tahtoo, että myös pakanat pelastuisivat. Sidettä Israeliin ei saa silti katkaista. Ei, sen tulisi yhdistyä lujemmaksi.*”

Klein lainaa Didakhe-kirjansa alussa ja lopussa tanna debe Eliahun sanoja: ”Minä kutsun Jumalan todistajakseni, että niin pakana kuin israelilainen, mies tai nainen, niin palvelija kuin palvelijatar voi olla osallinen Pyhästä Hengestä vain siveellistä elämää noudattaessaan.” Jo ensimmäisessä kirjassaan v. 1890 Klein sanoi, että uskovon on käyttäydyttävä ”i sin handel och vandel”, ”elämässään ja toimissaan” vakauksensa mukaisesti. ”Guds ära och hans lära”, Jumalan

kunnia ja Hänen opetuksensa velvoittaa meitä siihen. Oppia ja elämää ei saa irrottaa toisistaan.

Eräässä televisiokeskustelussa kysyttiin vastikään suomalaiselta teologian tohtorilta, edustaako Raamattu totta vai fiktiota. Siihen vastasi oppinut kirkon edustaja, että tieteellinen tutkimus on osoittanut, että Raamattu on täyttä tarua. Kuitenkaan ”se ei merkitse mitään, koska sillä välitetään uskonnollista perimää seuraaville sukupolville”. Samantapaiseen älylliseen epärehellisyyteen **Gottlieb Klein** antoi jo sata vuotta sitten vakuuttavan vastineensa. Siksi hän joutui olemaan koko elämänsä liberaalteologiien tulinjalla. Nykypäivän teologinen dynastia ja lehtimogulimme pitävät yllä kirkollista sensuuria. Aikamme henkiset julkimot ovat usein kuunkierron päässä Raamattuun motivoituneesta kristillisestä ajattelusta. Ja hyvätkään piispalliset johtajamme eivät ehdi tutustua itsenäisesti eksegetiikan piiloansoihin. Siksi kirkollinen ja teologinen nielu on avartunut sellaiseksi, että se hotkaisee purematta mitkä tahansa fiksulta kuulostavat Raamatun vastaiset väitteet.

Elokuussa 1982 pidettiin Bosseyssa, Geneven lähellä, **Luterilaisen maailmanliiton** ja juutalaisen synagogan edustajiston konsultaatio ”juutalaisuuden merkityksestä kirkon elämälle ja tehtävälle”. Sen laatiman julkilausuman mukaan yhteinen uskon perimä ”rikastuttaisi” kirkkoa ja auttaisi antamaan ”syvemmän ymmärryksen omista raamatullisista juuristamme”. Tätä **Klein** korosti kaikissa kirjoissaan.

Nuoret diletantit puhuvat vanhauskoisista fundamentalisteista. Jos ajattelee suuren maailman tai islamin fundamentalistien jyrkkyyttä, ei Suomesta löydy tikullakaan hakien tällaista kieron kasvanutta uskon alalajia. Toki kirkon edustajan tulee olla sidoksissa omaan fundamenttiinsa ja

uskonsa perusteisiin – muutoin hän on loisteologi. Tätä ei tosin saisi ääneen lausua. Ajatuksen vapautta liputtava liberaaliteologia on piintynyt omaan oikeaoppisuuteensa jyrkemmin kuin raamattu-uskovaiset. Näin klikkiydytään yhteen ja varastetaan ”tiedon avaimet” sallimatta oman ryhmän väitteiden kyseenalaistamista. Siitä Jeesus nuhteli aikansa oppineita Luukas 11:52 jakeessa.

Martin Buber ihaili Kleinia toisen temppelin aikaisen kirjallisuuden parhaana tuntijana. Kleinin pääkirjat ilmestyivät aina samana vuonna tai vuoden viiveellä myös saksaksi. Jo ennen saksalaista myyttikeskustelua v. 1904 Klein kirjoitti tutkielman *Zur Erläuterung der Evangelien aus Talmud und Midrash* eli ”Evankeliumien selitys Talmudin ja midrash-kirjallisuuden valossa”. Isämeidän-rukousta käsittävä saksankielinen kirja *Die ursprüngliche Gestalt des Vaterunsers* ilmestyi vuoden viiveellä v. 1906. V. 1906 julkaistiin saksaksi myös Matteus 23:25 puhdistussääntöihin liittyvä tutkielma *Rein und unrein*, ”Puhdas ja epäpuhdas”. V. 1908 ilmestyi tutkimus *Die Gebete in der Didache* eli ”Didakhen rukoukset”. Se toimi vuoden viiveellä saksaksi ja ruotsiksi ilmestyneen ”Ensimmäisen kristillisen katekismuksen” pohjatyönä.

Prof. **Gösta Lindeskog** kirjoitti 1938 natsi-Saksassa Leipzigissa tekemänsä väitöskirjan ”Uudemman ajan juutalaisuuden Jeesustutkimuksen” johdantoonsa, että ”*kristillisen teologian itseymmärrys*” voidaan käsittää ”*kirkkaimmin ja selvimmin*” vain juutalaisuuden viitekehyksestä käsin. Tämän sanonnan hän oli saanut Gottlieb Kleinilta ja Leo Baeckiltä. Kleinin kirjat eivät ole suoraa ilmoitusta ”Siinain vuorelta”. Ne ovat kuitenkin ainakin 50 vuotta aikaansa edellä. Tuolloin ei tunnettu vielä essealaisten merkitystä ja Qumranin kirjoituksia. Tutkijoiden ja rivikristittyjen tulisi perehtyä näihin hänen kirjoihinsa. Helppoa tietä ei totuuden porteille ole. ”Verba volant, scripta manet!”

- KUVA JA SANA, PL 86, 00381 HELSINKI. P. 09-8567 4999, fax 09-8567 4950
 Tilaan kpl kirjaa SUUDELMA HUNNUN LÄPI Ovh. 20,50 eur.
 Nimeni
 Osoitteeni

Risto Santala

MESSIAAN ATERIA **Ehtoollisen hengellinen sanoma** **ja historialliset juuret (Juuret IV)**

Minkälainen oli kiirastorstai-illan pääsiäisateria? Missä sitä vietettiin? Mihin viittaa ns. kolmas eli "siunauksen malja"? Entä neljäs "Jumalan valtakunnan malja"? Mihin perustuu ehtoollisleivän kastaminen viiniin? Mitä merkitsevät sanat "juokaa tästä kaikki"? Mikä oli ehtoollisviinin koostumus alkukirkon aikana? Ja minä päivänä ehtoollista silloin vietettiin?

Rovasti Risto Santala vastaa kaikkiin näihin kysymyksiin. Ehtoollista eli eukaristiaa ei ole tulkittu länsimaissa ns. "Messiaan ateriana". Kirjoittajamme osoittaa, että vanhin tunnettu synagoga-saarna toistaa sanontaa Messiaan aterian syömisestä iäisytydessä. Siunattu leipä on niissä "Jumalan valtakunnan leipää" ja hapansiini niitä kärsimyksiä, joista Jesaja sanoo, että "hän on haavoitettu meidän rikkomustemme tähden". Messias antaakin kansalleen "manna taivaasta". Myös sapatin viimeisellä "Daavidin ja Messiaan aterialla" leipä ja viini "erotetaan" eli pyhitetään. Sen "pöytä on kuin alttari" – ja ateriaan osallistuvat "iloitsevat Messiaan kärsimyksistä".

Kirjan *Pyhää maata kuvin ja sanoin* -osastossa minisaarnat auttavat kertaamaan niitä heureka-löytöjä, jotka ovat tulleet vastaan monin tavoin esityksen myötä. Näin teoriaksi helposti jäävät asiat jäsentyvät käytännön elämään.

Vuosilta 90–100 jKr. peräisin oleva Didakhe eli 12 apostolin opetus välittää meille ehtoollisen ekumeenisen viestin: *"Niinkuin vilja kasvaa vuorilla ja leivotaan yhdeksi leiväksi", niin Jumala tahtoo yhdistää kansansa "neljästä ilmansuunnasta yhteen".* Tämä rakentava ja kristittyjä yhdistävä sanoma välittyy tästä kirjasta.

.....

• KUVA JA SANA, PL 86, 00381 HELSINKI. Puh. 09-8567 4999, fax 09-8567 4950 •

• Tilaan kpl kirjaa MESSIAAN ATERIAI Ovh. 31,00 eur. •

• Nimeni •

• Osoitteeni •

.....

Risto Santala

KIRKKOLAIVAMME POHJAKOSKETUS

Rovasti Risto Santalan kirja *Kirkkolaivamme pohjakosketuksesta* nostaa esille teologian kehityksen 1900-luvun alusta nykypäivään. Se osoittaa, että silloisen myyttisen koulukunnan väitteet siirtyivät 1930-luvun natsi-Saksan ajatteluun ja suomalaisenkin pappis-

kasvatuksen keulakuvalle Bultmannille. Siitä sen omi vankila-aikansa murtama Bonhoeffer ja häntä ihannoinut piispa Robinson. Tämä myyttikauhu tarttui sittemmin professori Räisäseen ja nuoriin radikaaleihimme. He saivat opastuksensa teologisessa tiedekunnassa ja Kirkon koulutuskeskuksessa. Eniten heitä on luotsannut Räisäsen ohella nykyinen piispa Riekkinen.

Kaikki nykyisen modernin teologian korostukset löytyvät jo ”sak-salaisesta uskonnosta” – joskin ne on esitetty niissä älykkäämmin. Nykytilanne vaatii täyttä avoimuutta. Siksi Santala on valinnut tyylikeinokseen aramealaista peitenimeä käyttäneen lehtimiehen ”ipcha mistabra”-ohjeen. Sen mukaan asiat on esitettävä ”mahdol-lisimman kärkevästi olematta tosikko”.

RISTO SANTALA on seurannut aikamme kehitystä Siionin näköalapaikalta ja toimiessaan Raamatun opettajana. Hänen hepreaksi kirjoittamansa pääkirjat *Messias Vanhassa ja Uudessa testamentissa rabbinistisen kirjallisuuden valossa ja Paavali ihmi-senä ja opettajana* on käännetty englanniksi, venäjäksi, viroksi, un-kariksi ja kiinaksi sekä osin saksaksi ja espanjaksi. Santala tunne-taan myös sielunhoidollisista kirjoistaan, kuten *Savesta astiaksi, Särkymisen siunaus, Viitoitettua tietä* tai edesmenneen Ismo-pojan muistikirjasta *Pieni Astia Pyhässä Maassa*.

•••••

• Tilaan kpl kirjaa KIRKKOLAIVAMME POHJAKOSKETUS •

• ovh 13,50 eur. •

• Nimi: •

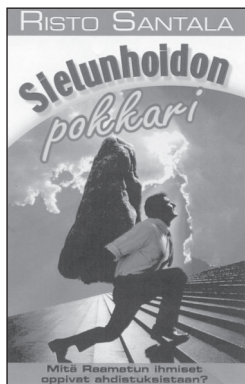
• Osoite: •

•

• KUVA JA SANA, PL 86, 00381 HELSINKI. Puh. 09-8567 4999 •

• Fax 09-8567 4950. Sähköposti: tilaukset@patmos.fi •

•••••

Risto Santala

SIELUNHOIDON POKKARI

(Juuret V)

Sisäisen parantumisen ja logoterapian varsinainen profeetta Viktor Frankl (1905–1997) etsi vastausta ”eksistentiaalsiin” eli ihmisen olemusta koskeviin ongelmiin. Kärsiessään muiden juutalaisten kanssa Auschwitzin ja Dachau keskitysleireillä, hänet riisuttiin täysin omista ruumiin ja sielun voimista. Koko hä-

nen perheensä, niin isä, äiti, veljet kuin vaimokin menehtyivät kaasukammioissa. Itse hän sinnitteli hengissä vapauttamiseensa asti. Ja samalla hän psykiatrisen koulutuksen saaneena löysi *sisäisen parantumisen avaimen*. Hänen pääteoksensa otsake ”Man’s Search for Meaning” kuvaa ihmisen pyrkimystä löytää ns. Übersinn eli ”ylin mielekkyys” elämälleen. Sitä varten meidän tulee tehdä ”matka minuuteen”, kuten sielunlääkäri Joachim Bodamer on otsikoinut erään kirjansa. Juutalaiset oppineet puhuvat astian särkemisen laista, ns. *’shvirat ha-kelim’*, jolloin meidät särjetään ja ”nollitetaan”. Se toimii *siltana ”eheytymiseen”*. Tuo *’tikun’* eli *”korjaaminen”* merkitsee *”sisäistä parantumista”*.

Pokkarikirjassamme Risto Santala vie meidät häkellyttävän jännittävälle retkelle Raamatun henkilöiden sielunmaisemiin. Samalla hän avaa heprean kieleen ja juutalaiseen kirjallisuuteen liittyviä opetuksia. Ne johtavat meidät uskomme juurille. Meidän olisi syytä ”päivittää” uskomme tulkintaa, kuten jotkut ovat toivoneet. Parhaiten se onnistuu, kun seuraamme Jeesuksen hurskaitten heimoveljien Raamatun tulkintaa. Tämä näkyy myös Raamatun henkilöhahmojen kuvauksessa.

Rovasti Risto Santalan kirja Sielunhoidon pakkari liittyy hänen sielunhoidollisiin kirjoihinsa.

•••••

• Tilaan kpl kirjaa SIELUNHOIDON POKKARI Ovh. 21 eur. •

• Nimeni •

• Osoitteeni •

• KUVA JA SANA, PL 86, 00381 Helsinki. Puh. 09-8567 4999. •

• Fax 09-8567 4950. Sähköposti: tilaukset@patmos.fi •

•••••

• Nimeni

• Osoitteeni

KUVA JA SANA, PL 86, 00381 Helsinki. Puh. 09-8567 4999.

Fax 09-8567 4950. Sähköposti: tilaukset@patmos.fi